

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**ΘΕΜΑ: ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ
ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Εισηγήτρια: Νάστου Γεωργία, Α.Μ.0803Μ028

Μέλη Τριμελούς Επιτροπής:

- 1) Πάκος Θεοφάνης
- 2) Λαμπρινίδης Ματθαίος
- 3) Κεραμίδου Ιωάννα

ΑΘΗΝΑ, 2008

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ανα χείρας εργασία, η οποία φέρει τον τίτλο « *Κριτική ανάλυση του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων στην Ελλάδα*», πραγματεύεται το ζήτημα της φορολογικής επιβάρυνσης του ελληνικού πληθυσμού σε ορίζοντα εικοσαετίας, σε όρους δικαιοσύνης και ισοκατανομής των φορολογικών βαρών. Βασική επιδίωξη στο πλαίσιο αυτό αποτελεί καταρχήν ο προσδιορισμός της συμμετοχής των φυσικών προσώπων ανά επαγγελματικές ομάδες στα συνολικά φορολογικά βάρη, από όπου αναμένεται να προκύψουν εν συνεχεία οι αξιολογικές κρίσεις αναφορικά με το διατυπωθέν ερώτημα, πόσο δηλαδή δίκαιο είναι οι όροι της φορολογίας φυσικών προσώπων στην Ελλάδα.

Ανατρέχοντας διαχρονικά στις συνθήκες διαμόρφωσης του ισχύοντος καθεστώτος, η φορολογική επιβάρυνση στη χώρα μας (λόγος συνολικών φορολογικών εσόδων προς ΑΕΠ) αυξήθηκε σημαντικά μετά το 1995, ύστερα από την επιτυχή προσπάθεια εξυγίανσης της δημοσιονομικής κατάστασης, προκειμένου να καταστεί πλήρες μέλος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Η εξυγίανση αυτή επιτεύχθηκε κυρίως με την αύξηση των φορολογικών εσόδων και λιγότερο με τον περιορισμό των δαπανών, οι οποίες έμειναν σε χαμηλότερα επίπεδα.

Αν και η αύξηση των φορολογικών εσόδων προήλθε κυρίως από την ένταση της φορολογικής προσπάθειας και το περιορισμό της φοροδιαφυγής και λιγότερο από την επιβολή νέων φόρων, η μέση φορολογική επιβάρυνση της οικονομίας αυξήθηκε και ξεπέρασε ελαφρά το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ, παραμένοντας ωστόσο χαμηλότερη του αντίστοιχου μέσου όρου των Ευρωπαϊκών χωρών-μελών του, καθώς επίσης και του μέσου όρου των χωρών της ΕΕ. Προκύπτει επομένως το ζήτημα του περαιτέρω περιορισμού της και της σταδιακής μείωσης στο επίπεδο επίτευξης δημοσιονομικής σταθερότητας και αποφυγής δημιουργίας ελλειμμάτων.

Η διάρθρωση της φορολογικής επιβάρυνσης στην Ελλάδα διαφέρει κατά πολύ από την αντίστοιχη διάρθρωση των χωρών αυτών. Ειδικότερα, οι έμμεσοι φόροι στη χώρα μας, εξακολουθούν να αποφέρουν ένα σημαντικό ποσοστό (60%) των συνολικών φορολογικών εσόδων επηρεάζοντας αρνητικά την κοινωνική δικαιοσύνη και την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, ενώ αντιθέτως η συμβολή των άμεσων φόρων και ειδικότερα των φόρων εισοδήματος και περιουσίας είναι εξαιρετικά χαμηλή. Η σχέση αυτή, όπως και η διάρθρωση των τελευταίων στο σύνολο των φορολογικών μεγεθών, βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της παρούσης εργασίας, η οποία

επιχειρεί να εμβαθύνει στα προκείμενα ζητήματα δικαιοσύνης και ισοκατανομής των φορολογικών βαρών.

Προκειμένου να διερευνηθεί η σχέση και η έκταση της (αν)ισοκατανομής μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών φορολογουμένων ακολουθείται η εξής μεθοδολογία: Το σύνολο του φορολογούμενου πληθυσμού κατηγοριοποιείται σε έξι βασικές κατηγορίες (εισοδηματίες, έμποροι-βιομήχανοι, γεωργοί-κτηνοτρόφοι, μισθωτοί, ελεύθεροι επαγγελματίες, συνταξιούχοι). Εν συνεχεία, μέσω της στατιστικής επεξεργασίας δεδομένων από την ΕΣΥΕ και το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, προσδιορίζονται δείκτες οι οποίοι αποτυπώνουν την συμμετοχή κάθε κατηγορίας στο σύνολο της φορολογικής επιβάρυνσης, καθώς και επιμέρους πτυχές του ζητήματος όπως οι μεταξύ τους αποκλίσεις, η διαχρονική εξέλιξη και οι προοπτικές που διαφαίνονται για την μελλοντική τους διαμόρφωση. Μέσω της διαδικασίας αυτής προκύπτει τελικώς ένα μέτρο της κατανομής των φορολογικών βαρών, αποκαλύπτοντας ενδεχόμενες ανισότητες του υφιστάμενου συστήματος.

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια, συναρτήσει του συλλογισμού που αναφέρθηκε παραπάνω, τα οποία διαρθρώνονται ως εξής:

Στο **πρώτο κεφάλαιο**, το οποίο αποτελεί και το βασικό θεωρητικό πλαίσιο της παρούσης μελέτης, γίνεται μια αναφορά σε εννοιολογικούς προσδιορισμούς που σχετίζονται με τα βασικά υπό μελέτη μεγέθη, εν προκειμένω τους φόρους, το φορολογικό βάρος, τις βασικές αρχές της φορολογικής δικαιοσύνης, τα αίτια και τις συνέπειες της άδικης κατανομής.

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** το πεδίο ανάλυσης εξειδικεύεται με επίκεντρο την άμεση και την έμμεση φορολογία στην Ελλάδα, μεγέθη που εξετάζονται τόσο σε θεωρητικό όσο και σε εμπειρικό επίπεδο. Στο πλαίσιο της εν λόγω καταγραφής, παρατίθενται αρχικά οι πηγές των εσόδων του ελληνικού δημοσίου, ακολουθούν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των άμεσων και έμμεσων φόρων και στο τελευταίο μέρος εξετάζεται η διαχρονική εξέλιξη τους στην Ελλάδα για την περίοδο 1988-2008.

Το **τρίτο κεφάλαιο** αναφέρεται στο υφιστάμενο νομικό πλαίσιο φορολογίας των φυσικών προσώπων. Εξετάζονται τα υποκείμενα του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων, οι πηγές προέλευσης εισοδημάτων, οριοθετείται το ακαθάριστο εισόδημα από κάθε πηγή, προσδιορίζεται το εισόδημα με τη χρήση τεκμηρίων και κατά τον προσδιορισμό του φορολογητέου συνολικού εισοδήματος γίνεται εκτενής αναφορά των εκπτώσεων και των απαλλαγών που αναγνωρίζονται στους υπόχρεους.

Τέλος, αποσαφηνίζονται ζητήματα που αφορούν το συμπληρωματικό φόρο, την προκαταβολή και παρακράτηση του φόρου, την καταβολή και επιστροφή του.

Στο *τέταρτο κεφάλαιο*, επεξεργάζονται και συστηματοποιούνται τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία¹ και συνδυάζονται με τις υποθέσεις του θεωρητικού πλαισίου. Ειδικότερα, παρουσιάζεται η κατανομή του φορολογικού βάρους των φυσικών προσώπων στην Ελλάδα ανάμεσα στις έξι εισοδηματικές κατηγορίες για την περίοδο 1988-2005 και προσδιορίζεται η καμπύλη Lorenz που απεικονίζει διαγραμματικά τις υπάρχουσες εισοδηματικές ανισότητες την εν λόγω περίοδο.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση συμπερασμάτων από την προηγηθείσα ανάλυση καθώς και με προτάσεις που αφορούν στην αναμόρφωση του ισχύοντος φορολογικού συστήματος.

Βασική δυσκολία στην πορεία εκπόνησης της ανά χείρας μελέτης στάθηκε η εξεύρεση έγκυρων και επίκαιρων στατιστικών δεδομένων, έχοντας να αντιμετωπίσω την – δικαιολογημένη ως ένα βαθμό- επιφύλαξη των αρμόδιων υπηρεσιών ως προς την παροχή του σχετικού υλικού, η οποία ωστόσο σε κάποιες περιπτώσεις εκφράστηκε με απόλυτη άρνηση χορήγησης στοιχείων. Οι μεμονωμένες αυτές περιπτώσεις δεν είναι σωστό βέβαια να υπερσκιάσουν τη σημαντική συνδρομή της Ε.Σ.Υ.Ε. και του Υπουργείου Οικονομικών στην εξεύρεση και συλλογή των αναγκαίων πληροφοριών, οι οποίες και συνέβαλαν σημαντικά στην πληρέστερη εμπειρική διερεύνηση των υπό μελέτη ζητημάτων.

---

¹ Η ανάλυση της κατανομής των υποχρεώσεων των Ελλήνων φορολογουμένων πραγματοποιήθηκε κυρίως από στοιχεία της ΕΣΥΕ και της ΓΓΠΣ και τα οποία συλλέγησαν με βάση τις φορολογικές δηλώσεις των υπόχρεων.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ

ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

- 1.1. Εισαγωγή
- 1.2. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί
- 1.3. Αρχές δίκαιης κατανομής του φορολογικού βάρους ή αρχές της φορολογικής δικαιοσύνης
  - 1.3.1. *Θεωρία του ανταλλάγματος*
  - 1.3.2. *Θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας*
- 1.4. Δείκτες φοροδοτικής ικανότητας και χαρακτήρας φορολογικών συντελεστών
  - 1.4.1. *Δείκτες φοροδοτικής ικανότητας*
  - 1.4.2. *Δικαιολογητική βάση της προοδευτικής φορολογίας*
- 1.5. Αίτια της άδικης κατανομής του φορολογικού βάρους
- 1.6. Συνέπειες της άδικης κατανομής του φορολογικού βάρους

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΟΙ ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

- 2.1. Εισαγωγή
- 2.2. Πηγές εσόδων του δημοσίου
- 2.3. Πλεονεκτήματα-μειονεκτήματα των άμεσων και έμμεσων φόρων
  - 2.3.1. *Άμεσοι φόροι*
  - 2.3.2. *Έμμεσοι φόροι*
- 2.4. Εξέλιξη της σχέσης άμεσης και έμμεσης φορολογίας στην Ελλάδα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΦΟΡΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

- 3.1. Φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων
  - 3.1.1. *Εισαγωγή*
  - 3.1.2. *Χαρακτηριστικά*
- 3.2. Υποκείμενο φόρου

- 3.2.1 Φυσικά πρόσωπα
- 3.2.2. Σχολάζουσα κληρονομιά
- 3.2.3. Προσωπικές εταιρείες και ενώσεις προσώπων
- 3.3. Αντικείμενο φόρου
- 3.4. Προσδιορισμός καθαρού εισοδήματος
- 3.5. Προσδιορισμός φορολογητέου εισοδήματος
  - 3.5.1. Άθροισμα από κάθε πηγή
  - 3.5.2. Χρόνος απόκτησης εισοδήματος
  - 3.5.3. Αρχή αυτοτέλειας των χρήσεων
  - 3.5.4. Προσδιορισμός τεκμαρτού εισοδήματος
  - 3.5.5. Αφαίρεση- έκπτωση δαπανών από το συνολικό εισόδημα
  - 3.5.6. Προσδιορισμός κύριου φόρου
  - 3.5.7. Μείωση φόρου με βάση τις δαπάνες που κατέβαλε ο υπόχρεος
  - 3.5.8. Συμπληρωματικός φόρος
  - 3.5.9. Προκαταβολή φόρου
  - 3.5.10. Παρακράτηση φόρου
  - 3.5.11. Εκπτώσεις από το φόρο
  - 3.5.12. Καταβολή φόρου
  - 3.5.13. Συμψηφισμός – επιστροφή φόρου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- 4.1. Εισαγωγή - Ορισμοί
- 4.2. Αριθμός φορολογουμένων
- 4.3. Δηλωθέν εισόδημα
- 4.4. Συνολικός φόρος
- 4.5. Μέσος φόρος
- 4.6. Ανισότητα στην κατανομή του δηλωθέντος εισοδήματος και του φόρου –*Καμπύλη Lorenz*

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο εισαγωγικό αυτό κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί και τη θεωρητική βάση της μελέτης της κατανομής του φορολογικού βάρους στην Ελλάδα, θα παρουσιαστούν αναλυτικά:

- Οι βασικές έννοιες που αφορούν την εργασία,
- Οι αρχές της φορολογικής δικαιοσύνης, στις οποίες περιλαμβάνεται η θεωρία του ανταλλάγματος και η θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας,
- Οι δείκτες φοροδοτικής ικανότητας και ο χαρακτήρας των δίκαιων φορολογικών συντελεστών και
- Τα αίτια και οι συνέπειες της άδικης κατανομής του φορολογικού βάρους

1.2 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Το κράτος προκειμένου να χρηματοδοτήσει τις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες του και για να παρέχει στο κοινωνικό σύνολο δωρεάν δημόσια αγαθά, δεν έχει επαρκείς πόρους, εκτός της φορολογίας, η οποία έχει αναγκαστικό χαρακτήρα.

Τα βασικά μέσα εξαναγκασμού που διαθέτει το κράτος εκτός της φορολογίας, είναι η επίταξη, η απαλλοτρίωση και παλαιότερα (πριν την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ) η έκδοση νέου χρήματος.

Ο σημαντικότερος και πιο τακτικός μηχανισμός που εξασφαλίζει οικονομικούς πόρους στο κράτος είναι η φορολογία, η οποία θα μπορούσε να οριστεί ως η αναγκαστική μεταβίβαση αγοραστικής δύναμης από τους ιδιώτες στο δημόσιο.

Η φορολογία έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά ²

- Έχει αναγκαστικό χαρακτήρα,
- Το κόστος χρηματοδότησης των δημοσίων δαπανών το επιφορτίζεται η παρούσα γενεά αφού αυτής μειώνεται η κατανάλωση,
- Ο επιμερισμός του κόστους των δημοσίων δαπανών πραγματοποιείται οριστικά την περίοδο που επιβάλλεται ο φόρος και δεν μετατίθεται βάρος στο μέλλον,

---

²α) ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑΣ Δ.: Οι δημοσιονομικοί θεσμοί, σελ.188-190 και 215-217, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ 1981 και
β) ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ.: Εισαγωγή στη δημόσια οικονομική,σελ.291, ΜΠΕΝΟΣ 1997

- Μπορεί ο επιμερισμός του κόστους των δημοσίων δαπανών να ανταποκρίνεται στην έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης όταν χρησιμοποιούνται προοδευτικοί φορολογικοί συντελεστές,
- Οι φόροι επειδή μειώνουν την κατανάλωση δεν προκαλούν υπερβάλλουσα ζήτηση (πληθωρισμό).

Φορολογικό βάρος:

Η απόσπαση πόρων από τον ιδιωτικό τομέα μειώνει την παραγωγική του δραστηριότητα και αυξάνει τη δραστηριότητα του κράτους. Η μείωση της δραστηριότητας του ιδιωτικού τομέα από το δημόσιο καλείται *άμεσο βάρος των δημοσίων δραστηριοτήτων*. Βέβαια, θεωρητικά τις περισσότερες φορές αυτό το βάρος υπερκαλύπτεται από την προσφορά δημοσίων αγαθών. Η έννοια του βάρους επομένως, αναφέρεται μόνο στην επίπτωση της χρήσης παραγωγικών πόρων από το δημόσιο στην παραγωγή των ιδιωτών. Συνήθως όμως το βάρος αναφέρεται σε σχέση με τους φόρους ή τις άλλες πηγές εσόδων του κράτους.

Πολλοί θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι *οι φόροι αποτελούν μονομερείς και υποχρεωτικές παροχές των ιδιωτών στο κράτος χωρίς άμεση αντιπαροχή από αυτό* και ανάλογη με το ύψος της παροχής του κάθε υπόχρεου. Αυτή η μονομέρεια προκαλεί ένα βάρος, το λεγόμενο *φορολογικό βάρος* στους ιδιώτες που θα μπορούσε να οριστεί εκ πρώτης ως «το κόστος της δωρεάν παροχής δημοσίων αγαθών και της χρηματοδότησης των άλλων δραστηριοτήτων των δημοσίων φορέων³».

Ένας τρίτος εναλλακτικός ορισμός του *φορολογικού βάρους*, είναι «*το σύνολο των συνολικών φορολογικών εσόδων του κράτους σε σχέση με το ΑΕΠ του, δηλαδή ο λόγος των φόρων προς το ΑΕΠ*»⁴. Ως *κατανομή του φορολογικού βάρους* εννοούνται οι εισοδηματικές τάξεις που επωμίζονται το περισσότερο φορολογικό βάρος σε μια χώρα. Αυτή η έννοια θα χρησιμοποιηθεί στην ανάλυση των στατιστικών στοιχείων που θα πραγματοποιηθεί στο τρίτο κεφάλαιο. Ως *διάρθρωση του φορολογικού βάρους* εννοείται «*από ποιους επιμέρους φόρους απαρτίζονται τα συνολικά φορολογικά έσοδα*». Μια πολύ απλουστευμένη υπόθεση θα μπορούσε να είναι για τον ορισμό του φορολογικού βάρους, ότι αυτό ισούται με τα *συνολικά εισπραττόμενα φορολογικά έσοδα*.

³ ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ. – ΠΑΤΣΟΥΡΑΤΗΣ Β.: Δημόσια Οικονομική, σελ.181, ΣΜΠΛΙΑΣ 1991 και ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ.: Εισαγωγή στη δημόσια οικονομική,σελ.301, ΜΠΕΝΟΣ 1997

⁴ ΡΑΠΑΝΟΥ Β.: Το μέγεθος και η διάρθρωση του φορολογικού βάρους, άρθρο του ΤΑΤΣΟΥ Ν.:Τα δημόσια οικονομικά στην Ελλάδα, σελ.151, ΣΜΠΛΙΑΣ 1991.

Τέλος, κατά τον Stiglitz⁵ ο όρος *φορολογικό βάρος* αναφέρεται σε αυτούς που παρά του τι ορίζει ο φορολογικός νομοθέτης, επωμίζονται το βάρος ενός φόρου. Οι τελικές φορολογικές επιπτώσεις προκύπτουν ως εκ τούτου από τη μελέτη των φορολογικών βαρών.

Σχετικός με τους παραπάνω ορισμούς είναι και το *ακαθάριστο φορολογικό βάρος* που ορίζεται ως το κόστος ευκαιρίας της παροχής δημοσίων αγαθών που επιβάλλει ο δημόσιος τομέας στον ιδιωτικό για την παραγωγή των δημοσίων αγαθών του⁶. Συνήθως αυτού του είδους το φορολογικό βάρος σχετίζεται με τα οφέλη των δημοσίων αγαθών και μπορεί με αυτόν τον τρόπο να υπολογιστούν τα καθαρά οφέλη ή βάρη.

Ως *υπερβάλλον βάρος* ορίζεται το φορολογικό βάρος που επιβάλλεται στους πολίτες, πέρα από τη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος τους, που οδηγεί στην παραποίηση των καταναλωτικών προτιμήσεων τους, στην ευημερία τους και στα αγαθά που αγοράζουν⁷. Σε αυτήν την περίπτωση ο ιδιώτης φέρει ένα επιπλέον βάρος που πέρα από το ποσό που εισπράττει το κράτος, αναφέρεται ευρύτερα ως «υπερβάλλον βάρος».

Δίκαιη κατανομή του φορολογικού βάρους υφίσταται όταν οι φόροι που συνθέτουν ένα φορολογικό σύστημα, εγγυώνται μια κοινωνικά επιθυμητή διανομή του εισοδήματος και δεν προκαλούν υπερβάλλον βάρος στους πολίτες. Άλλοι θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι δίκαιος είναι ο φόρος που επιβάλλει ίσες υποχρεώσεις στους φορολογουμένους που έχουν ίδια φοροδοτική ικανότητα.

Αποτελεσματικό φορολογικό σύστημα είναι εκείνο που κρατάει σε χαμηλά επίπεδα τις διαχειριστικές δαπάνες καθώς και τις δαπάνες συμμόρφωσης των πολιτών, ενώ *αποτελεσματικός φόρος* είναι εκείνος που έχει μικρότερο επιπλέον βάρος στους πολίτες όταν επιβάλλεται.

Το μέγεθος της φορολογικής επιβάρυνσης θα πρέπει να εξετάζεται και σχετικά με τις δημόσιες δαπάνες που χρηματοδοτούνται με τα φορολογικά έσοδα. Στην μακροοικονομική ανάλυση, θεωρείται ότι οι μεταβιβαστικές πληρωμές επιτυγχάνουν

---

⁵ STIGLITZ J.E.:Οικονομική του δημόσιου τομέα και η ευρύτερη κάλυψη του ζητήματος, σελ.491, ΠΑΠΑΖΗΣΗ 2001.

⁶ Η επίπτωση του φόρου, αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο το ακαθάριστο φορολογικό βάρος κατανέμεται ανάμεσα στα νοικοκυριά.

⁷ Η επιβολή ενός φόρου πέρα από το χρηματικό κόστος του, έχει ως συνέπειες την παραποίηση των προτιμήσεων των φορολογουμένων και την μη κατανάλωση αγαθών εξαιτίας του φόρου ή στην καλύτερη των περιπτώσεων, κατανάλωση αγαθών που μπορεί να μην είναι ακριβώς προτιμήσεις τους.

καλύτερη αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος σε σχέση με τις υπόλοιπες δημόσιες δαπάνες (π.χ. ένα οδικό δίκτυο) που τις απολαμβάνουν όλοι οι πολίτες ανεξαρτήτως εισοδηματικής κατάστασης⁸.

Σχετικές με την έννοια του φορολογικού βάρους είναι και οι έννοιες της **μετάθεσης ή μετακύλισης και της επίπτωσης**⁹. Η έννοια της **μετάθεσης** του φορολογικού βάρους αναφέρεται στο πώς, με νόμιμο τρόπο, ο υπόχρεος του φόρου καταφέρνει και μετακυλύει το φορολογικό του βάρος σε κάποιον που σχετίζεται με αυτόν. Η μετακύλιση μπορεί να γίνει είτε προς τα εμπρός (από τον παραγωγό στον καταναλωτή) που είναι το πιο συνηθισμένο, είτε προς τα πίσω (από έναν μεταγενέστερο παραγωγό σε ένα προηγούμενο). Αυτό εξαρτάται από την ελαστικότητα της ζήτησης, της προσφοράς, τη μορφή αγοράς και το είδος του φόρου και είναι ένα ζήτημα δύσκολο στην εμπειρική εξέταση του¹⁰.

Άλλος συναφής με τους παραπάνω όρους είναι ο όρος της **δημοσιονομικής επίπτωσης**, που αναφέρεται στην επίπτωση του φόρου και στην επίπτωση των δαπανών. Με την έννοια **επίπτωση των φόρων** εννοείται το ποσοστό του εισοδήματος τους που μεταβιβάζουν οι πολίτες στο κράτος, κατά εισοδηματική τάξη. Με την έννοια **επίπτωση των δαπανών** εννοείται το ποσοστό του πραγματικού τους εισοδήματος που παίρνουν πίσω οι πολίτες από το κράτος, κατά εισοδηματική τάξη, μέσα από τις δημόσιες δαπάνες. **Η διάρθρωση του φόρου είναι προοδευτική** όταν η αναλογία των καταβαλλομένων φόρων αυξάνει με την αύξηση του εισοδήματος, ενώ **η διάρθρωση των δημοσίων δαπανών είναι προοδευτική** όταν η αναλογία των δαπανών ή ωφελειών μειώνεται με την αύξηση του εισοδήματος.

Η συνολική δημοσιονομική διάρθρωση είναι προοδευτική, όταν το καθαρό όφελος (δαπάνες - φόροι) μειώνεται με την αύξηση του εισοδήματος¹¹.

---

⁸ Η καταβολή του φόρου δεν επιτρέπει στον φορολογούμενο να πάρει περισσότερες υπηρεσίες από το δημόσιο σε σχέση με κάποιον άλλο που δεν πληρώνει φόρους, ενώ η στάση των πολιτών απέναντι στους φόρους εξαρτάται από το βαθμό που επιθυμούν τα προγράμματα του δημοσίου, αλλά και από τη στάση τους απέναντι στην κυβέρνηση. Άτομα που αντιτίθενται σε κάθε επέκταση του κράτους, θα εναντιωθούν και σε κάθε φορολογική αύξηση ή επιβολή νέων φόρων.

⁹ Οι ορισμοί αυτοί αναφέρονται για να υπογραμμιστεί η μεγάλη σχέση που έχουν με την κατανομή του φορολογικού βάρους.

¹⁰α) ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΑΣ Δ.: Οι δημοσιονομικοί θεσμοί, κεφ.10, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ 1981 και β) ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ.: Εισαγωγή στη δημόσια οικονομική, κεφ.17, ΜΠΕΝΟΣ 1997

¹¹ Σημειώνεται ότι οι μεταβιβάσεις και τα επιδόματα είναι προσδιορισμένες δαπάνες ενώ τα δημόσια αγαθά διαχέονται σε όλους, οπότε είναι δύσκολο να προσδιοριστούν οι επιπτώσεις τους.

Η **νομοθετημένη επίπτωση του φόρου** δείχνει ποιος είναι νομικά υπεύθυνος για την πληρωμή του φόρου, αλλά είναι πολύ δύσκολος ο εντοπισμός αυτού που πραγματικά πληρώνει τον φόρο. Η **οικονομική επίπτωση του φόρου** είναι η αλλαγή στη διανομή του πραγματικού εισοδήματος που επιφέρει ένας φόρος. Ο τρόπος με τον οποίο η επιβολή φορολογίας αλλάζει τη διανομή εισοδήματος σε μια οικονομία ανάμεσα στις διάφορες εισοδηματικές τάξεις, ονομάζεται **λειτουργική διανομή εισοδήματος**. Το πώς επηρεάζουν οι φόροι τον τρόπο με τον οποίο διανέμεται το εθνικό εισόδημα ανάμεσα στους πολίτες ονομάζεται **διανομή εισοδήματος από άποψη μεγέθους**.

Αξίζει να αναφερθεί ότι η επίπτωση μπορεί να διαφέρει όταν ένας φόρος αντικαθιστά έναν άλλο. Αυτή τότε ονομάζεται **διαφορική επίπτωση**. Από την άλλη πλευρά η **απόλυτη επίπτωση** του φόρου αφορά στις επιπτώσεις ενός φόρου όταν δεν υπάρχουν μεταβολές σε άλλους φόρους.

1.3 ΑΡΧΕΣ ΔΙΚΑΙΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΒΑΡΟΥΣ Ή ΑΡΧΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Αντικείμενο της παρούσας παραγράφου αποτελεί σε γενικό πλαίσιο η εξέταση των αρχών της δίκαιης κατανομής του φορολογικού βάρους ή αλλιώς αποκαλούμενων «*αρχών φορολογικής δικαιοσύνης*». Βασικό ερώτημα στην δημόσια οικονομική αποτελεί το μέγεθος του φόρου που θα πρέπει να επιβαρύνονται διαφορετικές ομάδες πολιτών προκειμένου το κράτος να χρηματοδοτήσει τις δημόσιες δαπάνες του. Το εν λόγω ζήτημα συνιστά αντικείμενο αξιολογικής και υποκειμενικής κρίσης.

Για να θεωρηθεί δίκαιη η κατανομή του φορολογικού βάρους, θα πρέπει αυτή να υπόκειται σε δύο αρχές:

- Η πρώτη αρχή είναι αυτή της **οριζόντιας φορολογικής ισότητας** που ορίζει ότι οι πολίτες που βρίσκονται κάτω από τις ίδιες συνθήκες θα πρέπει να έχουν την ίδια φορολογική μεταχείριση.
- Η δεύτερη αρχή είναι αυτή της **κάθετης φορολογικής ισότητας** που ορίζει ότι οι πολίτες που βρίσκονται κάτω από ανόμοιες συνθήκες θα πρέπει να έχουν διαφορετική φορολογική μεταχείριση.

Σχετικά με τα *κριτήρια* που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την δίκαιη κατανομή του φορολογικού βάρους έχουν αναπτυχθεί δύο θεωρίες:

- Η θεωρία του *ανταλλάγματος* και
- Η θεωρία της *φοροδοτικής ικανότητας*

1.3.1 Θεωρία του ανταλλάγματος

Βασικές αρχές της θεωρίας του ανταλλάγματος είναι οι παρακάτω:

- Οι πολίτες θα πρέπει να επιβαρύνονται με το ίδιο φορολογικό βάρος, όταν απολαμβάνουν το ίδιο όφελος από τα δημόσια αγαθά.
- Οι πολίτες θα πρέπει να φέρουν διαφορετικό φορολογικό βάρος, όταν απολαμβάνουν διαφορετικό όφελος από τα δημόσια αγαθά.

Η εν λόγω θεωρία στηρίζεται στην *αρχή της καταβολής αντιπαροχής* ή στην ανταποδοτικότητα για την παροχή του κάθε δημόσιου αγαθού ή υπηρεσίας, έτσι όπως συμβαίνει και με τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Θεωρείται ότι το κράτος για την παραγωγή και παροχή δημοσίων αγαθών θα πρέπει να λειτουργεί όπως η κάθε ιδιωτική επιχείρηση. Δηλαδή για την κατανάλωση του κάθε δημόσιου αγαθού οι πολίτες θα πρέπει να επιβαρύνονται με μια ανάλογη τιμή-φόρο, όπως συμβαίνει αντίστοιχα με την κατανάλωση ιδιωτικών αγαθών.

Οι υποστηρικτές της θεωρίας του ανταλλάγματος θεωρούν ότι:

- *Η θεωρία αυτή ανταποκρίνεται καλύτερα στην έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης*, αφού για όλα τα αγαθά (ιδιωτικά – δημόσια) θα πρέπει να καταβάλλεται μια τιμή. Απόκλιση από αυτήν τη θέση οδηγεί σε αποκλίσεις από την κοινωνική δικαιοσύνη, γιατί δεν μπορεί κάποιος να καταναλώσει αγαθά, είτε δημόσια είτε ιδιωτικά, χωρίς να πληρώσει.
- Με τη θεωρία αυτή ελαχιστοποιούνται *οι αρνητικές συνέπειες στα οικονομικά κίνητρα*. Κανένας δεν επιβαρύνεται χωρίς ανάλογο όφελος, ενώ η φορολογική επιβάρυνση χωρίς αντίστοιχες αντιπαροχές εξασθενεί τα οικονομικά κίνητρα.
- *Παράγονται τα δημόσια αγαθά τα οποία επιθυμούν οι πολίτες*. Η πολιτική εξουσία λαμβάνει υπόψη τις προτιμήσεις των πολιτών και με βάση αυτές προσδιορίζει τις ποσότητες και τις κατηγορίες των δημοσίων αγαθών που θα παραχθούν. Οι φόροι έχουν το ρόλο των τιμών στην αγορά και δεν παράγονται δημόσια αγαθά αυθαίρετα, αλλά αυτά που εξυπηρετούν τους πολίτες.

Αντίθετα οι πολέμιοι της θεωρίας του ανταλλάγματος θεωρούν ότι υπάρχουν τα εξής **σημαντικά προβλήματα** που συνδέονται κυρίως με τα δημόσια αγαθά:

- **Είναι δύσκολη ως αδύνατη η τιμολόγηση των δημοσίων αγαθών:** Για πολλά δημόσια αγαθά ισχύει η **αρχή της αδιαιρετότητας**¹² και η **αδυναμία αποκλεισμού**¹³, γεγονός που οδηγεί στην αδυναμία της αγοράς να τα παράγει και να τα τιμολογήσει.
- **Είναι δύσκολο να προσδιοριστούν οι προτιμήσεις των πολιτών:** Οι πολίτες προκειμένου να μην επιβαρυνθούν για την παραγωγή των δημοσίων αγαθών, δεν αποκαλύπτουν τις αληθινές τους προτιμήσεις, αφού ξέρουν ότι αυτά ούτως ή άλλως θα παραχθούν.
- **Προκαλούν αποκλίσεις από τους βασικούς σκοπούς του κοινωνικού κράτους:** Στο σύγχρονο κράτος πρόνοιας παρέχονται δημόσια αγαθά που χρησιμοποιούνται κατά βάση από τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις. Εφαρμόζοντας τη θεωρία του ανταλλάγματος οι τελευταίες θα επιβαρύνονται πολύ περισσότερο από ό,τι ο υπόλοιπος πληθυσμός, γεγονός που οδηγεί σε αποκλίσεις από τις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης¹⁴.

Για τα δημόσια αγαθά (ιδιαίτερα για τα **αμιγώς δημόσια αγαθά**), των οποίων η τιμολόγηση είναι εξαιρετικά δύσκολη, η θεωρία του ανταλλάγματος είναι σαφές πως είναι δύσκολο να εφαρμοστεί (π.χ. εθνική άμυνα). Ωστόσο, παρά τα όποια προβλήματα επισημάνθηκαν, υπάρχουν περιπτώσεις που η εν λόγω θεωρία μπορεί να εφαρμοστεί αποτελεσματικά, όπως στην περίπτωση των επονομαζόμενων **ημιδημόσιων αγαθών**. Για τα αγαθά αυτά ισχύουν στοιχεία της ιδιωτικής οικονομίας και μπορούν να πουληθούν έναντι κάποιας τιμής (παιδεία – υγεία), επομένως είναι εφικτό να εφαρμοστεί ως ένα βαθμό η θεωρία του ανταλλάγματος.

Σε περιπτώσεις που επιλεγεί η θεωρία του ανταλλάγματος υπάρχουν οι εξής τρεις δυνατοί τρόποι τιμολόγησης:

- Η είσπραξη τέλους (π.χ. ταχυδρομικά τέλη),

¹² Το όφελος τους διαχέεται σε όλους χωρίς να υπάρχει τρόπος να εκτιμηθεί το πόσο ωφελείται ο καθένας.

¹³ Δεν υπάρχει η δυνατότητα αποκλεισμού από την κατανάλωση του δημόσιου αγαθού, αυτών που δεν θέλουν να πληρώσουν. Για περισσότερα βλ. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΑΣ Δ.: Οι οικονομικές λειτουργίες του κράτους, κεφ.4, σελ. 106-108 και 120-123, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ 1980.

¹⁴ Υπενθυμίζεται εδώ ότι ο βασικός σκοπός του κράτους είναι η εξυπηρέτηση του κοινού συμφέροντος.

- Η εισπραξη τιμής για τα αγαθά και υπηρεσίες που παρέχει το κράτος (π.χ. τιμολόγια ΔΕΚΟ),
- Η εισπραξη ανταποδοτικού φόρου (π.χ. ασφαλιστικές εισφορές)

Το ποια μέθοδος θα επιλεγεί εξαρτάται από τη φύση των κρατικών υπηρεσιών, αλλά και τις δυσχέρειες και τα κόστη της εισπραξης.

1.3.2. Θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας

Οι βασικές αρχές που διέπουν τη θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας είναι:

- Ίση φορολογική επιβάρυνση αυτών που διαθέτουν ίδια φοροδοτική ικανότητα,
- Διαφορετική επιβάρυνση αυτών που διαθέτουν διαφορετική φοροδοτική ικανότητα.

Από τη στιγμή που επικράτησε η αντίληψη περί κοινωνικού κράτους, κυρίαρχη είναι η άποψη ότι ο φόρος αποτελεί εισφορά του πολίτη προς κάλυψη των δαπανών του κράτους, ανεξάρτητη από τις ατομικές ωφέλειες που εκείνος απολαμβάνει από την ύπαρξη και τη λειτουργία του κράτους. Η θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας επιτάσσει ότι το επιβαλλόμενο σε κάθε πολίτη φορολογικό βάρος οφείλει να είναι ανάλογο της οικονομικής του δυνατότητας, στην έννοια της οποίας περιλαμβάνεται η εισοδηματική και περιουσιακή του κατάσταση, αλλά και η δαπάνη, ως εξωτερίκευση της οικονομικής δύναμης του ατόμου. Πέραν των τριών αυτών αντικειμενικών παραγόντων προσδιορισμού της φοροδοτικής ικανότητας των φορολογουμένων, υπάρχουν και οι υποκειμενικοί. Αυτό σημαίνει ότι άτομα με το ίδιο εισόδημα δεν έχουν αυτόματα και την ίδια φοροδοτική ικανότητα, διότι ο προσδιορισμός αυτής εξαρτάται και από πολλούς άλλους παράγοντες, όπως η μείωση της φοροδοτικής ικανότητας του φορολογουμένου εν όψει διαφορετικών προσωπικών και οικογενειακών καταστάσεων ή ορισμένων νομικών ή πραγματικών υποχρεώσεων, όπως για παράδειγμα, όταν στις οικογενειακές υποχρεώσεις ενός φορολογουμένου συμπεριλαμβάνονται ειδικές δαπάνες για την εκμάθηση ξένων γλωσσών των παιδιών του ή καταβολή ενοικίου και διδάκτρων για τις σπουδές τους σε άλλη πόλη. Αυτές οι δαπάνες και άλλες ειδικές, αλλά και έκτακτες ανάγκες, θα πρέπει να εκπίπτουν από το ακαθάριστο εισόδημα, έτσι ώστε ο φόρος να ανταποκρίνεται στην πραγματική φοροδοτική ικανότητα και το φορολογικό βάρος να προσαρμόζεται στην πραγματική οικονομική δύναμη του φορολογουμένου. Άλλωστε, η ελληνική νομολογία έχει κατ'επανάληψη επισημάνει ότι ο νομοθέτης, επί φορολογίας, δεν κωλύεται να επιβάλει διαφορετική μεταχείριση των υποκείμενων σε φόρο προσώπων με την καθιέρωση απαλλαγών, προνομίων κ.τ.λ.,

λόγω ιδιαίτερων συνθηκών. Αντίθετα αντισυνταγματική κρίνεται η διαφορετική μεταχείριση πολιτών, οι οποίοι τελούν κάτω από τις ίδιες αντικειμενικές συνθήκες.

Η θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας έχει ένα βασικό **πλεονέκτημα**: ότι επιδέχεται πρακτικής εφαρμογής και αφού επιλεγεί ο δείκτης φοροδοτικής ικανότητας μπορεί να εφαρμοστεί.

Αντίθετα, για τους επικριτές της εν λόγω θεωρίας, αυτή παρουσιάζει τα εξής σημαντικά προβλήματα:

- *Δεν συνδέονται* οι φόροι άμεσα με τις δημόσιες δαπάνες. Αγνοείται το τι και πόσο θα παραχθεί από τα δημόσια αγαθά, αλλά και οι πολίτες δεν γνωρίζουν ποιο ακριβώς δημόσιο αγαθό χρηματοδοτήθηκε με τους φόρους που πλήρωσαν.
- Η αρχή της φοροδοτικής ικανότητας μπορεί να *εξασθενήσει τα οικονομικά κίνητρα*. Στην περίπτωση αυτή, εκείνοι που καταβάλλουν μεγαλύτερη προσπάθεια, είναι περισσότερο «ικανοί» ή έχουν κάποιες ιδιαίτερες γνώσεις ή ταλέντα επιβαρύνονται περισσότερο από εκείνους που καταβάλλουν μικρότερη προσπάθεια.

1.4 ΔΕΙΚΤΕΣ ΦΟΡΟΔΟΤΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ

Μετά τη συνοπτική παράθεση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων κάθε θεωρητικής κατεύθυνσης, αλλά και των επιμέρους κριτηρίων περί φορολογικής δικαιοσύνης, συνδυάζοντας το θεωρητικό πλαίσιο με τα εμπειρικά δεδομένα, συμπεραίνουμε ότι η θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας είναι αυτή που κυρίως εφαρμόζεται στην πράξη, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις (τέλη, ανταποδοτικοί φόροι) χρησιμοποιείται η θεωρία του ανταλλάγματος.

Βάσει αυτών των δεδομένων, στο ερευνητικό πλαίσιο της παρούσης μελέτης, ανακύπτουν δύο σημαντικά ζητήματα:

- Το ποιοι είναι οι *καταλληλότεροι δείκτες* μέτρησης της φοροδοτικής ικανότητας,
- Το ποιος θα πρέπει να είναι ο *χαρακτήρας των φορολογικών συντελεστών*, προκειμένου να επιβαρύνονται με διαφορετικό τρόπο, άτομα με διαφορετική φοροδοτική ικανότητα.

1.4.1. Δείκτες φοροδοτικής ικανότητας

Οι κατεξοχήν χρησιμοποιούμενοι δείκτες φοροδοτικής ικανότητας, είναι αυτοί της *περιουσίας*, του *εισοδήματος* και της *κατανάλωσης*.

Περιουσία: Είναι ο παλαιότερος δείκτης φοροδοτικής ικανότητας που χρησιμοποιήθηκε. Μετά την ανάπτυξη του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα¹⁵ και τη σταδιακή δημιουργία εισοδήματος στις ευρύτερες μάζες του πληθυσμού, καθιερώθηκε το *εισόδημα* (βλ. παρακάτω) ως ο βασικότερος δείκτης φοροδοτικής ικανότητας. Σήμερα η περιουσία μπορεί να χρησιμοποιηθεί δευτερευόντως (συμπληρωματικά με το εισόδημα), ως δείκτης φοροδοτικής ικανότητας.

Εισόδημα: Το εισόδημα έχει επικρατήσει ως ο καλύτερος δείκτης φοροδοτικής ικανότητας αφού προσδιορίζει με τον καλύτερο τρόπο το μέγεθος της αγοραστικής δύναμης των ιδιωτών.

Αν προσδιοριστεί το εισόδημα ως δείκτης φοροδοτικής ικανότητας προκύπτουν δευτερευόντως τα παρακάτω προβλήματα:

- **Ποιο θα είναι το εισόδημα που θα πρέπει να φορολογηθεί.** Το εισόδημα με την *ευρύτερη έννοια* (=καθαρή περιουσία συν την κατανάλωση μιας χρονιάς) ή με τη *στενή έννοια* (=αγοραστική δύναμη φορολογουμένου ως αποτέλεσμα της οικονομικής δραστηριότητας του).
- **Θα πρέπει να εξαιρεθεί ένα ελάχιστο όριο συντήρησης:** Σε όλα τα φορολογικά συστήματα εξαιρείται ένα ελάχιστο όριο το οποίο είναι απαραίτητο για τη διαβίωση του υπόχρεου και για το οποίο δεν έχει φοροδοτική ικανότητα.
- **Θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα οικογενειακά βάρη:** Αυτό το ζήτημα αφορά το ότι οι όμοιες συνθήκες των φορολογουμένων προσδιορίζονται και από το αν οι προσωπικές τους συνθήκες είναι όμοιες. Όταν οι προσωπικές τους συνθήκες διαφέρουν (π.χ. οικογενειακά βάρη λόγω περισσότερων μελών σε μια οικογένεια), τότε διαφέρει και η φοροδοτική ικανότητα.
- **Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ο τρόπος απόκτησης του εισοδήματος:** Όταν διαφέρει ο τρόπος απόκτησης και η πηγή εισοδήματος, θεωρείται ότι οι

¹⁵ Δηλ. του βιομηχανικού τομέα και του τομέα των υπηρεσιών

φορολογούμενοι ακόμα και να έχουν το ίδιο εισόδημα, δεν έχουν την ίδια φοροδοτική ικανότητα¹⁶.

Κατανάλωση: Για τους υποστηρικτές της κατανάλωσης ως του καλύτερου δείκτη φοροδοτικής ικανότητας αυτή παρουσιάζει τα εξής πλεονεκτήματα:

- **Αποτελεί καλύτερο δείκτη και πιο ακριβές μέτρο φοροδοτικής ικανότητας από ότι το εισόδημα.** Σύμφωνα με πολλούς θεωρητικούς είναι πιο δίκαιο οι φορολογούμενοι να μην επιβαρύνονται με βάση το πόσο συνεισφέρουν στο συνολικό προϊόν, αλλά να επιβαρύνονται με βάση το πόσο καταναλώνουν από αυτό. Όσον αφορά το ότι είναι ικανοποιητικότερος δείκτης από το εισόδημα αυτό οφείλεται στο ότι στο εισόδημα, λόγω του υπάρχουν πολλές δυσκολίες, δεν περιλαμβάνονται πολλές μορφές αγοραστικής δύναμης (υπεραξίες – αδιανέμητα κέρδη) και αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αποκλίσεις από τους κανόνες της κοινωνικής δικαιοσύνης. Με την κατανάλωση δεν υπάρχουν τέτοια προβλήματα, αφού όλα τα εισοδήματα και οι αποταμιεύσεις αργά ή γρήγορα θα διοχετευθούν στην κατανάλωση.
- Η κατανάλωση *ασκεί λιγότερες αρνητικές επιδράσεις στα οικονομικά κίνητρα* και ιδίως στην αποταμίευση η οποία δεν διπλοφορολογείται όπως συμβαίνει με τον φόρο εισοδήματος.

Στα περισσότερα φορολογικά συστήματα χρησιμοποιούνται εκτενώς *οι έμμεσοι φόροι* κατανάλωσης, οι οποίοι δε θεωρούνται δίκαιοι φόροι, καθώς δεν μπορούν να είναι προοδευτικοί, δεν λαμβάνουν υπόψη ένα ελάχιστο όριο εξαίρεσης και τις διαφορές στις προσωπικές συνθήκες.

1.4.2. Δικαιολογητική βάση της προοδευτικής φορολογίας

Αναφορικά με το ζήτημα για το ποιος είναι ο δικαιότερος φορολογικός συντελεστής έχουν γίνει προσπάθειες στηριζόμενες στην θεωρία του καταναλωτή από νεοκλασικούς οικονομολόγους για να δοθεί απάντηση, οι οποίες ωστόσο εμφανίζουν αρκετά κενά και λογικές υπερβάσεις¹⁷. Οι περισσότερες μελέτες κατέληξαν στον προοδευτικό

¹⁶ Τα εισοδήματα από εργασία είναι περισσότερο ανασφαλή και τα άτομα κουράζονται περισσότερο για να τα προσποριστούν, από αυτά που είναι εισοδηματίες και τα εισοδήματα τους προέρχονται από π.χ. ενοίκια

¹⁷ Υπόθεση της φθίνουσας οριακής χρησιμότητας του χρήματος που σημαίνει ότι όταν αυξάνει το εισόδημα κάθε πρόσθετη χρηματική μονάδα δίνει λιγότερη ικανοποίηση. Η υπόθεση αυτή δεν έχει αποδειχθεί εμπειρικά και υπάρχει και αντίλογος όπου κάποιοι θεωρητικοί πιστεύουν ότι πολλών ιδιωτών αυξάνεται η οριακή χρησιμότητα με

συντελεστή ως το καταλληλότερο μέτρο. Η θεμελίωση του προοδευτικού φορολογικού συντελεστή ως του πιο δίκαιου προκύπτει:

- Από τον κοινωνικό ρόλο του προοδευτικού φόρου εισοδήματος, με τον οποίο μπορεί να γίνει αναδιανομή εισοδήματος από τους πλουσιότερους πολίτες στους φτωχότερους. Ο προοδευτικός φόρος εισοδήματος είναι πολύ σημαντικός για τη μείωση των εισοδηματικών και κοινωνικών ανισοτήτων.
- Επίσης αποδεικνύεται στην πράξη ότι από οποιαδήποτε φορολογική κλίμακα που δεν είναι προοδευτική αν αφαιρεθεί ένα ελάχιστο όριο συντήρησης αυτή αποκτά κατευθείαν προοδευτικότητα. Πρόκειται για τη **θεωρία του ελάχιστου ορίου συντήρησης**.
- Από ορισμένους νέο-Κεϋνσιανούς οικονομολόγους (Hobson) υποστηρίζεται ότι μόνο με τον προοδευτικό φορολογικό συντελεστή μπορεί να καταπολεμηθεί η υπέρ-αποταμίευση που είναι ένα από τα βασικά αίτια της μη απορρόφησης όλης της παραγωγής μια οικονομίας που την οδηγεί στην ύφεση¹⁸.

Για τους παραπάνω λόγους γίνεται δεκτό ότι το κράτος θα πρέπει να αποσπά μέσα από τον φορολογικό μηχανισμό περισσότερο φόρο από τα ανώτερα εισοδηματικά κλιμάκια και αντίστοιχα μικρότερο από τα χαμηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια.

Τέλος, σύμφωνα με τον H.Rosen¹⁹ υπάρχουν δύο τρόποι μέτρησης της προοδευτικότητας ενός φορολογικού συστήματος:

- Ο **πρώτος τρόπος** αναφέρεται στην αύξηση του μέσου φορολογικού συντελεστή. Καθώς αυξάνεται το εισόδημα, τόσο πιο προοδευτικό θα είναι το φορολογικό σύστημα. Έστω το T_1 και T_0 είναι οι αληθείς υποχρεώσεις του φόρου (και όχι οι νομοθετημένες) σε επίπεδα εισοδήματος Y_1 και Y_0 με ($Y_1 > Y_0$) τότε η προοδευτικότητα του φορολογικού συστήματος v_1 δίνεται από τον τύπο:

$$v_1 = (T_1 / Y_1) - (T_0 / Y_0) / Y_1 - Y_0$$

- Με τον **δεύτερο τρόπο** η προοδευτικότητα ενός φορολογικού συστήματος είναι μεγαλύτερη από ένα άλλο σύστημα όταν η εισοδηματική ελαστικότητα των

την αύξηση του εισοδήματος. Για αυτόν το λόγο δεν είναι επίσης δυνατή η αφαίρεση μονάδων χρησιμότητας με την φορολογία, έτσι ώστε όλοι να υφίστανται την ίδια θυσία. Για περισσότερα βλ. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΑΣ Δ.: Οι δημοσιονομικοί θεσμοί, σελ.267-278, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ 1981.

¹⁸ Αυτοί που έχουν τη δυνατότητα να αποταμιεύουν περισσότερο είναι τα ανώτερα εισοδηματικά στρώματα. Με την επιβολή προοδευτικού φόρου εισοδήματος περιορίζονται οι δυνατότητες αυτών να υπεραποταμιεύουν, αφού περιορίζονται τα διαθέσιμα εισοδήματα τους και έτσι περιορίζεται και ένα σημαντικό αίτιο ύφεσης.

¹⁹ Βλ. ROSEN H.: Δημόσια Οικονομική, Τόμος Β', κεφ.11, εκδ. ΚΡΙΤΙΚΗ 1999.

φορολογικών εσόδων είναι μεγαλύτερη της μονάδας. Όταν δηλ. η ποσοστιαία μεταβολή των φορολογικών εσόδων είναι μεγαλύτερη από την ποσοστιαία μεταβολή του εισοδήματος. Αυτό εκφράζεται από τον εξής λόγο:

$$V_2 = (\Delta T/\Delta Y) * (T/Y)$$

Κλείνοντας την παράγραφο περί φορολογικής δικαιοσύνης, είναι σκόπιμο να αναφερθούν συνοπτικά τα χαρακτηριστικά ενός δίκαιου φόρου, πέρα από τις αρχές της κάθετης και οριζόντιας φορολογικής δικαιοσύνης²⁰:

- Η φορολογική διάρθρωση θα πρέπει να είναι ευαίσθητη και να προσαρμόζεται στις αλλαγές της οικονομικής δραστηριότητας προκειμένου να μετριάξει τα αρνητικά της αποτελέσματα.
- Η φορολογική διάρθρωση θα πρέπει να είναι ελαστική ώστε να φέρνει επαρκή φορολογικά έσοδα για να μην αλλάζουν συνεχώς οι φορολογικοί συντελεστές, δημιουργώντας πολυπλοκότητες και αστάθεια.
- Η διάρθρωση του φόρου θα πρέπει να είναι με τέτοιο τρόπο σχεδιασμένη ώστε να διευκολύνει την άνετη αποδοχή και επιβολή του. Στην αντίθετη περίπτωση θα υπάρξουν αντιδράσεις από τους φορολογούμενους.

1.5 ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΔΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΒΑΡΟΥΣ

Τα βασικά γενεσιουργά αίτια της άδικης κατανομής του φορολογικού βάρους σε μια χώρα, έτσι όπως περιγράφονται στη διεθνή βιβλιογραφία είναι τα παρακάτω:

1. Η **ύπαρξη εκτεταμένης φοροδιαφυγής**: Αυτή αποτελεί την με παράνομο τρόπο αποφυγή ή ελαχιστοποίηση της φορολογικής επιβάρυνσης του φορολογουμένου. Συνδέεται άμεσα και στενά με την ύπαρξη παραοικονομίας και διαφθοράς σε μια χώρα. Η φοροδιαφυγή μπορεί να οφείλεται:
  - Στο **ύψος της φορολογικής επιβάρυνσης**. Όσο μεγαλύτεροι οι φορολογικοί συντελεστές τόσο μεγαλύτερη η φοροδιαφυγή²¹.
  - Στην **πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος**. Όσο πιο πολύπλοκο και δυσνόητο είναι ένα φορολογικό σύστημα, τόσο περισσότερα λάθη μπορεί να γίνουν. Αυτού του είδους η φοροδιαφυγή ονομάζεται **ακούσια φοροδιαφυγή**.

²⁰ DUE J. – FRIEDLLAENDER A.: Δημόσια Οικονομική: οικονομική του δημόσιου τομέα, GUTENBERG 1979.

²¹ Υπάρχει μάλιστα και ένα ανώτερο όριο φορολογικής επιβάρυνσης το οποίο δεν μπορεί να ξεπεραστεί διότι προκαλούνται περαιτέρω αντιδράσεις από τους φορολογούμενους

- Στο *μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού*. Αυτό επιδρά τόσο στον τρόπο που αντιλαμβάνονται οι πολίτες το φορολογικό σύστημα, όσο και στο πόσο αυτοί είναι συνειδητοποιημένοι φορολογούμενοι πολίτες.
- Στα *φορολογικά προνόμια και απαλλαγές* που μπορεί να έχουν συγκεκριμένες εισοδηματικές ομάδες και τα οποία κρίνονται άδικα από το σύνολο των φορολογουμένων.

Επίσης η φοροδιαφυγή διευκολύνεται από:

- Την πλημμυρή οργάνωση των δημοσίων ταμείων και του φορολογικού μηχανισμού,
- Την έλλειψη λογιστικής οργάνωσης των επιχειρήσεων,
- Την ύπαρξη πολύπλοκων φόρων που είναι δύσκολος ο προσδιορισμός τους, η εξακρίβωση τους, ο έλεγχος τους και η είσπραξη τους.

Με την ύπαρξη φοροδιαφυγής η διανομή του εισοδήματος και η κατανομή του φορολογικού βάρους γίνεται περισσότερο άδικη γιατί:

- Οι φόροι που θα έπρεπε να πληρωθούν από αυτούς που φοροδιαφεύγουν καταβάλλονται από αυτούς που δεν μπορούν να φοροδιαφύγουν ή είναι ευσυνείδητοι πολίτες.
  - Ευνοούνται επιχειρήσεις που ανήκουν σε κλάδους που είναι πρόσφοροι για φοροδιαφυγή, που μπορεί να μην είναι και οι αποδοτικότερες, οπότε διαστρεβλώνεται η κατανομή των πόρων σε μια οικονομία και
  - Επιτείνεται η αντίστροφη προοδευτικότητα του φορολογικού συστήματος στο βαθμό που η άμεση φορολογία που δεν πληρώνεται από τους υπόχρεους καλύπτεται από την έμμεση.
2. *Η εκτενής χρήση της έμμεσης φορολογίας σε μια οικονομία*. Η έμμεση φορολογία, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, θεωρείται γενικά άδικη και αντίστροφα προοδευτική. Αυτό συμβαίνει διότι:
- Σύμφωνα με την Κεϋνσιανή θεωρία της κατανάλωσης, τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα είναι αυτά που καταναλώνουν περισσότερο από το εισόδημα τους, έχουν δηλαδή υψηλή οριακή ροπή προς κατανάλωση²², οπότε είναι αυτά που επιβαρύνονται αναλογικά και περισσότερο.

²² ΛΑΜΠΡΙΝΙΔΗΣ Μ. :Δημοσιονομική πολιτική για την σταθεροποίηση της οικονομίας: Η Κεϋνσιανή θεωρία, κεφ.5, ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ 1985

- Με την έμμεση φορολογία δεν μπορεί να εξαιρεθεί ένα ελάχιστο όριο συντήρησης και να ληφθεί υπόψη ο τρόπος απόκτησης του εισοδήματος, καθώς και οι προσωπικές συνθήκες και τα οικογενειακά βάρη του υπόχρεου.
- Στην έμμεση φορολογία χρησιμοποιούνται αναλογικοί και όχι προοδευτικοί φορολογικοί συντελεστές και σε συνδυασμό με το εισόδημα του φορολογουμένου αυτοί γίνονται αντίστροφα προοδευτικοί φόροι²³.
- Οι έμμεσοι φόροι ενέχουν υψηλό βαθμό μετακύλισης που σε πολλές περιπτώσεις φτάνει και το 100% ²⁴.

3. ***Η ύπαρξη υψηλού ρυθμού πληθωρισμού σε μια οικονομία.*** Το φορολογικό φαινόμενο που προκαλείται λόγω του πληθωρισμού, ονομάζεται ***δημοσιονομική απορρόφηση (Fiscal Drag).***

Όταν υπάρχει πληθωρισμός σε μια οικονομία μπορεί να αυξάνεται η φορολογική επιβάρυνση των πολιτών χωρίς να έχει όμως αυξηθεί το πραγματικό τους εισόδημα. Αυτό συμβαίνει γιατί σε περιόδους με υψηλούς ρυθμούς πληθωρισμού λόγω της ονομαστικής και όχι της πραγματικής αύξησης του εισοδήματος τους, οι φορολογούμενοι είναι πιθανό να μεταβούν σε ανώτερα φορολογικά κλιμάκια και να επιβαρυνθούν με περισσότερο φόρο. Αυτό παρατηρείται σε μεγαλύτερο βαθμό τόσο στην περίπτωση που δεν αναπροσαρμόζονται τιμαριθμικά τα εισοδήματα, όσο και όταν προσαρμόζονται.

Ο πληθωρισμός επίσης:

- Μειώνει σε πραγματικούς όρους τις φορολογικές ελαφρύνσεις και τα ελάχιστα όρια συντήρησης όταν αυτές δεν προσαρμόζονται τιμαριθμικά,
- Επιβαρύνει αναλογικά περισσότερο τα εισοδήματα των μισθωτών και συνταξιούχων που είναι σταθερά ή δεν προσαρμόζονται με τους ίδιους ρυθμούς, στο ρυθμό ανόδου του επιπέδου των τιμών,
- Αποδυναμώνει το κίνητρο για εργασία κυρίως αυτών που δεν μπορούν να αποφύγουν τη δημοσιονομική απορρόφηση.

Γενικά, το παραπάνω πρόβλημα αποφεύγεται στις περισσότερες χώρες με την αυτόματη τιμαριθμοποίηση τόσο της φορολογικής κλίμακας όσο και των εξαιρέσεων και φοροαπαλλαγών.

²³ Δηλ. ο μέσος φορολογικός συντελεστής μειώνεται με την αύξηση της φορολογικής βάσης.

²⁴ Πρόκειται για τη μετάθεση του φορολογικού βάρους προς τα εμπρός, δηλ. από τον παραγωγό ή πωλητή προς τον καταναλωτή

4. **Ο τρόπος κατάρτισης και η ακρίβεια του κρατικού προϋπολογισμού.** Ο κρατικός προϋπολογισμός αποτελεί μια πρόβλεψη των εσόδων και δαπανών του κράτους συνήθως για το επόμενο έτος. Κατά συνέπεια, ό,τι μεγέθη περιλαμβάνονται σε αυτόν αποτελούν εκτιμήσεις. Στον κρατικό προϋπολογισμό καταρτίζεται πρώτα το σκέλος των εξόδων (προϋπολογισμός δαπανών) και ύστερα γίνεται η προσπάθεια εύρεσης των εσόδων που θα καλύψουν αυτές τις δαπάνες. Έτσι σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, που δεν έχει συγκεκριμένη στρατηγική εσόδων και που έχει υπογράψει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης²⁵, η πιθανότητα να μην καλύπτουν τα έσοδα τις δαπάνες είναι πολύ μεγάλη κατά τη διαδικασία της εκτέλεσης του προϋπολογισμού.

Η πρακτική που ακολουθείται συνήθως είναι η αύξηση των φορολογικών συντελεστών κυρίως της έμμεσης φορολογίας και η προσπάθεια εξεύρεσης νέων φορολογικών εσόδων. Αυτή η προσπάθεια εκτός του ότι περιπλέκει το φορολογικό σύστημα, καθιστώντας το δυσνόητο και πολύπλοκο, οδηγεί περαιτέρω σε ανισοκατανομή των φορολογικών βαρών, καθώς στην προσπάθεια εξεύρεσης νέων εσόδων, μάλλον δεν λαμβάνεται υπόψη το ποιος θα επωμιστεί το νέο φορολογικό βάρος.

5. **Η μακροχρόνια τάση αύξησης των δημοσίων δαπανών,** της οποίας τα αίτια ποικίλλουν²⁶, και η οποία αν δεν συνοδεύεται από συνακόλουθη αύξηση των φορολογικών εσόδων και ελλείπει προσπαθειών ορθολογικοποίησης των δημοσίων δαπανών, ενδέχεται να οδηγήσει στην αποσπασματική εξεύρεση φορολογικών εσόδων. Στην έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας για το 2003 αναφέρεται ότι ο ρυθμός αύξησης των εσόδων ήταν σε σχέση με το 2002 της τάξης του 2,1% ενώ αντίστοιχα των δαπανών ήταν 9,3%²⁷. Η εξεύρεση πόρων για την κάλυψη αυτής της διαφοράς ενδέχεται να αποβεί εις βάρος κάποιων εισοδηματικών κατηγοριών και να επιδεινώσει ως εκ τούτου την κατανομή του φορολογικού βάρους.

6. **Ο τρόπος διαχείρισης του δημοσίου χρήματος.** Η χρηστή και συνετή διαχείριση του δημοσίου χρήματος ενισχύει την εμπιστοσύνη των πολιτών στην κρατική εξουσία και στην ικανότητα της να εξυπηρετεί το κοινό συμφέρον. Αντίθετα η άδικη κατανομή

---

²⁵ Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης αναφέρεται στη δημοσιονομική πειθαρχία που θα πρέπει να έχει μια χώρα που συμμετέχει στην Ευρωζώνη και για το λόγο αυτό το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης δεν θα πρέπει να ξεπερνά το 3% του ΑΕΠ.

²⁶ Για τις αιτίες της μακροχρόνιας αύξησης των δημοσίων δαπανών βλ. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΑΣ Δ.:Οι δημοσιονομικοί θεσμοί, κεφ.4, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ 1981.

²⁷ Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας για το έτος

του φορολογικού βάρους και η διασπάθιση του δημοσίου χρήματος, ατονεί και χαλαρώνει την συνείδηση των φορολογουμένων.

7. *Η μέση φορολογική επιβάρυνση του πολίτη.* Αυτή μπορεί να τον ωθήσει σε αντιδράσεις γιατί όσο μεγαλύτερη είναι η μέση φορολογική επιβάρυνση και όσο ο φορολογούμενος θεωρεί ότι δεν υπάρχει άμεση ανταπόδοση, τόσο μεγαλύτερες θα είναι οι αντιδράσεις του και οι προσπάθειες του να μην καταβάλει φόρους. Όταν δε και οι ποινές είναι χαμηλές τότε η ένταση των αντιδράσεων θα είναι μεγαλύτερη.

8. *Η περιορισμένη προοδευτικότητα της άμεσης φορολογίας*²⁸. Αυτή μπορεί να οφείλεται στην ύπαρξη:

- Εκτεταμένων εκπτώσεων και απαλλαγών που ωφελούν τις ανώτερες εισοδηματικές τάξεις και τις οποίες σιωπηρά ή όχι το κοινωνικό σύνολο δεν τις επικροτεί²⁹.
- Μιας σειράς απαλλαγών για λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης, που δεν ευνοούν τελικά αυτές τις εισοδηματικές ομάδες στις οποίες απευθύνονται³⁰.
- Ενός σημαντικού αριθμού αυτοτελώς φορολογούμενων εισοδημάτων με ενιαίο συντελεστή, που γίνεται κυρίως για λόγους απλοποίησης του φορολογικού συστήματος και της μείωσης του δημοσιονομικού κόστους και του κόστους συμμόρφωσης των πολιτών. Και στην περίπτωση αυτή ωφελούμενοι είναι αυτοί που έχουν εισοδήματα από άλλες πηγές τα οποία όμως φορολογούνται με χαμηλό οριακό συντελεστή και για αυτό η αυτοτελής φορολόγηση των εισοδημάτων θα πρέπει να είναι περιορισμένη³¹.
- Πολλών τεκμηρίων για τον προσδιορισμό της φορολογητέας ύλης. Αυτό ίσχυε μέχρι πρόσφατα, αφού με την ύπαρξη του TAXISnet απλοποιήθηκαν πολλές από τις διαδικασίες, όπως επίσης σταδιακά καταργήθηκαν και τα τεκμήρια
- Εκτεταμένης φοροδιαφυγής για την οποία ήδη έχει γίνει εκτενής αναφορά.

---

²⁸ Για περισσότερα: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών: Έκθεση επιτροπής αναμόρφωσης του Ελληνικού φορολογικού συστήματος, 2002.

²⁹ Μια τέτοια απαλλαγή είναι αυτή που αφορά στον φόρο μεταβίβασης για αγορά πρώτης κατοικίας. Ισχύει για όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες φορολογουμένων και για όλες τις κατηγορίες κατοικιών.

³⁰ Η απαλλαγή των εισοδημάτων αυτών, ευνοεί συνήθως όσους έχουν άλλα εισοδήματα, αφού τα απαλλασσόμενα εισοδήματα είναι από τη φύση τους, συνήθως χαμηλά και δεν υπερβαίνουν το ελάχιστο αφορολόγητο, με συνέπεια να μην καταβάλλουν φόρο.

³¹ Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών: Έκθεση επιτροπής αναμόρφωσης του Ελληνικού φορολογικού συστήματος, 2002.

1.6 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΔΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΒΑΡΟΥΣ

Η κατανομή του φορολογικού βάρους έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς επηρεάζει σημαντικά μεγέθη μιας οικονομίας όπως το ρυθμό ανάπτυξης, την οικονομική δραστηριότητα, τις επενδύσεις, την απασχόληση, την κατανομή των οικονομικών πόρων και την αναδιανομή του εισοδήματος.

Γενικά είναι αρκετά δυσδιάκριτες οι συνέπειες της άδικης κατανομής του φορολογικού βάρους σε μια οικονομία και αυτό γιατί είναι δύσκολος ο διαχωρισμός αιτίου και αιτιατού: όταν υπάρχει άνιση κατανομή του φορολογικού βάρους για μεγάλα χρονικά διαστήματα σε μια χώρα τότε η οικονομία της μπαίνει σε μια σπειροειδή διαδικασία που το ένα αίτιο προκαλεί μια συνέπεια και αυτή σπειροειδώς μια άλλη. Από μια τέτοια διαδικασία είναι προφανές ότι μια χώρα απεμπλέκεται με πολλούς κόπους και θυσίες.

Ειδικότερα η άδικη κατανομή των φορολογικών βαρών προκαλεί:

- **Αρνητικές επιδράσεις στα οικονομικά κίνητρα.** Τα οικονομικά κίνητρα θεωρούνται ότι είναι: Η προσφορά εργασίας, η αποταμίευση και οι επενδύσεις. Τα μεγέθη αυτά επιδρούν στην αύξηση ή στη μείωση της ευημερίας των νοικοκυριών, πλέον των συνεπειών της άμεσης φορολόγησης. Εν προκειμένω, οι φόροι επιβάλλουν ένα κόστος στον φορολογούμενο το οποίο δεν μπορεί να προσδιοριστεί μόνο σαν το ποσό που αυτός μεταβιβάζει στην φορολογική αρχή. Οι φόροι ως εκ τούτου αλλοιώνουν τις οικονομικές αποφάσεις και επιφέρουν ένα επιπλέον βάρος, μια απώλεια ευημερίας ή καθαρή απώλεια³².

Η μέτρηση του επιπλέον φορολογικού βάρους είναι ιδιαίτερα δύσκολη και δεν εμφανίζεται σε κανένα λογιστικό σύστημα. Παρόλα αυτά και παρά το γεγονός ότι οι απώλειες στο πραγματικό εισόδημα που συνδέονται με μεταβολές στη συμπεριφορά που υποκινούνται από τους φόρους είναι κρυφές, είναι πραγματικές και πολλές φορές μεγάλες.

- ***Επιδράσεις των φόρων στην προσφορά εργασίας.*** Οι φόροι επιδρούν πρωτογενώς στο απόθεμα εργασίας καθώς και στο βαθμό χρησιμοποίησής του.

---

³² ROSEN H.: Δημόσια Οικονομική, Τόμος Β', κεφ.11, εκδ. ΚΡΙΤΙΚΗ 1999.

Οι επιδράσεις στο απόθεμα εργασίας που διαθέτει μια χώρα, επηρεάζεται ως προς τη γεννητικότητα και την μετανάστευση από τα χρησιμοποιούμενα δημοσιονομικά μέσα. Οι φόροι επηρεάζουν αρνητικά αυτά τα μεγέθη.

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν επιδράσεις στον βαθμό χρησιμοποίησης του παραγωγικού συντελεστή εργασίας, που σχετίζονται με την παραγωγικότητα του:

Όσο υψηλότερα είναι τα επιδόματα και η φορολογία τόσο περισσότερα άτομα θα επιλεγούν να μην εργαστούν.

Γενικά, τα δημοσιονομικά μέσα δεν επιδρούν τόσο στο απόθεμα εργασίας, όσο στην προσφορά εργασίας. Οι φόροι έχουν επίσης σημαντική επίδραση **στην προσφορά εργασίας** από τους ιδιώτες, την οποία επηρεάζουν διττά:

- Τα άτομα αυξάνουν την προσφορά εργασίας τους γιατί οι φόροι τους περιορίζουν το διαθέσιμο εισόδημα, οπότε και την αγοραστική τους δύναμη, και προκειμένου να διατηρήσουν το ίδιο επίπεδο ευημερίας αυξάνουν τις ώρες απασχόλησής τους. Αυτή είναι θετική επίδραση που αποκαλείται *«εισοδηματική επίδραση»*.
- Από την άλλη πλευρά οι φόροι ασκούν αρνητική επίδραση που αποκαλείται *«επίδραση υποκατάστασης»*. Οι φόροι στο εισόδημα κάνουν «φθηνότερο» το αγαθό και έτσι ο ιδιώτης προτιμά περισσότερο το αγαθό αυτό σε μια αύξηση της φορολογίας. Ιδιαίτερα με την ύπαρξη προοδευτικού φορολογικού συντελεστή η επίδραση υποκατάστασης είναι εντονότερη και αυξητική.

Για τους οικονομολόγους των *οικονομικών της προσφοράς*³³ οι αυξήσεις των φορολογικών συντελεστών και του φορολογικού βάρους κατά τα τελευταία έτη είναι αυτή που προκάλεσε μεγάλες στρεβλώσεις στην ευημερία, στην ανάπτυξη και στο εισόδημα των πολιτών των περισσότερο ανεπτυγμένων χωρών.

Αυτοί υποστηρίζουν ότι η αύξηση των φορολογικών συντελεστών αυξάνει ως ένα σημείο τα συνολικά φορολογικά έσοδα αλλά από εκεί και έπειτα η περαιτέρω αύξηση των φορολογικών συντελεστών προκαλεί στρεβλώσεις στην οικονομική δραστηριότητα, όπως μείωση της προσφοράς εργασίας. Η τελευταία συνεπάγεται μείωση του ΑΕΠ, μείωση των φορολογικών εσόδων και αύξηση της παραοικονομίας, η οποία μειώνει μάλλον το καταγεγραμμένο παρά το πραγματικό εισόδημα.

---

³³ Κυριότερος εκπρόσωπος τους είναι ο A. Laffer και η συγκεκριμένη πολιτική εφαρμόστηκε αρχικά στις ΗΠΑ και ύστερα στη Μεγάλη Βρετανία, την περίοδο 1981-83 χωρίς αξιοσημείωτα αποτελέσματα. Εξαιτίας της εφαρμογής τους από τον πρόεδρο των ΗΠΑ Reagan πήραν το όνομα Reagonomics. Βλ. DORNBUSCH R. – FISCHER S.: *Macroeconomics*, σελ. 737-742, McGRAW-HILL, 1995

Στο *διάγραμμα 1* παρουσιάζεται στον οριζόντιο άξονα ο φορολογικός συντελεστής t και στον κάθετο άξονα τα συνολικά φορολογικά έσοδα. Τα φορολογικά έσοδα του κράτους μπορούν να αυξάνονται με την αύξηση του φορολογικού συντελεστή μέχρι το σημείο t_m που είναι ο μέγιστος συντελεστής και το μεγαλύτερο φορολογικό βάρος που μπορούν να υπομείνουν οι πολίτες. Από εκεί και πέρα η αύξηση των συντελεστών θα μειώσει τα φορολογικά έσοδα, γιατί οι πολίτες θα αντιδράσουν και είτε δε θα προσφέρουν την εργασία τους, είτε θα απασχολούνται στην παραοικονομία.

Επίσης, οι φόροι μπορεί να έχουν *αρνητικές επιδράσεις στην απασχόληση*. Αυτό συμβαίνει γιατί μεταβολές στην παραγωγή μπορεί να προκύψουν και στην περίπτωση που μεταβάλλεται η συνολική ζήτηση και η ανεργία. Η επιβολή ενός φόρου μπορεί να μειώσει την απασχόληση και αντίστροφα η πραγματοποίηση κρατικών δαπανών μπορεί να την αυξήσει.

- ***Επιδράσεις των φόρων στην αποταμίευση:*** Οι φόροι επιφέρουν αρνητικές επιδράσεις στην αποταμιευτική συμπεριφορά των ιδιωτών, αφού αυτή εξαρτάται καταρχήν από το εισόδημα και δευτερευόντως από το επιτόκιο. Οποιοδήποτε φόροι μειώνουν το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και με αυτόν τον τρόπο και τις αποταμιεύσεις τους³⁴. Ιδιαίτερα δε οι φόροι στους τόκους έχουν επιδράσεις υποκατάστασης αφού οποιαδήποτε αύξηση αυτών κάνει την κατανάλωση φθηνότερη.

Ο *προοδευτικός φορολογικός συντελεστής* στο εισόδημα επιφέρει ακόμα μεγαλύτερες αρνητικές επιδράσεις στην αποταμίευση αφού επιδρά στις ανώτερες εισοδηματικές τάξεις που έχουν υψηλότερη οριακή ροπή προς αποταμίευση. Με την ύπαρξη πολύ υψηλών προοδευτικών συντελεστών σε ένα φορολογικό σύστημα και κυρίως με την άδικη κατανομή του φορολογικού βάρους μπορεί να δημιουργηθεί κίνδυνος περιορισμού των αποταμιευτικών διαθεσίμων οπότε και της επενδυτικής δραστηριότητας, που θα έχει αρνητικές συνέπειες στην απασχόληση και στον ρυθμό ανάπτυξης της χώρας.

- ***Επιδράσεις των φόρων στις επενδύσεις.*** Οι επενδύσεις επηρεάζονται διττά:
  - Είτε από άποψη *διαθεσίμων αποταμιευτικών κεφαλαίων*,
  - Είτε από άποψη της *ζήτησης των επιχειρήσεων για επενδύσεις*. Αυτές εξαρτώνται από το ύψος του εισοδήματος που υπάρχει στην χώρα και από την

---

³⁴ Σύμφωνα με την Κεϋνσιανή θεωρία η αποταμίευση είναι θετική συνάρτηση του εισοδήματος

οριακή τους αποδοτικότητα. Έτσι οι φόροι που μειώνουν τα κέρδη των επιχειρήσεων (ΦΕΝΠ), ή οι εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση ή οι έμμεσοι φόροι, επιβαρύνουν τα διαθέσιμα κεφάλαια των επιχειρήσεων που διατίθενται για επένδυση και προκαλούν με αυτόν τον τρόπο αρνητικές εισοδηματικές επιδράσεις. Αντίθετα, οι επιδοτήσεις κεφαλαίου ή εισοδήματος αυξάνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων και ασκούν θετικές επιδράσεις στις επενδύσεις (επιδράσεις εισοδήματος). Τέλος, οι φόροι στα κέρδη έχουν αρνητικές επιδράσεις στην οριακή τους αποδοτικότητα.

Συμπερασματικά, η αύξηση του φορολογικού βάρους και οι εξωλογιστικοί τρόποι προσδιορισμού της φορολογικής υποχρέωσης, μπορούν να οδηγήσουν στο κλείσιμο επιχειρήσεων, όσο και στον περιορισμό της επενδυτικής δραστηριότητας.

- **Επιδράσεις στην ευημερία των νοικοκυριών:** Οι φόροι περιορίζουν την ευημερία των νοικοκυριών γιατί περιορίζουν τα διαθέσιμα εισοδήματα τους, οπότε και την αγοραστική τους δύναμη. Οι φόροι εισοδήματος και περιουσίας μειώνουν την αγοραστική τους δύναμη οπότε και την κατανάλωση τους, ενώ από την άλλη οι έμμεσοι φόροι αυξάνουν τις τιμές των αγαθών οπότε και αυτοί περιορίζουν την αγοραστική τους δύναμη και έχουν αρνητική εισοδηματική επίδραση. Οι ειδικοί έμμεσοι φόροι μάλιστα προκαλούν και στρεβλώσεις στις προτιμήσεις των καταναλωτών, όταν επιβάλλονται σε ειδικές κατηγορίες προϊόντων³⁵ και έχουν θετική επίδραση υποκατάστασης. Η άδικη κατανομή του φορολογικού βάρους και ιδιαίτερα η αύξηση της έμμεσης φορολογίας επιδεινώνουν περισσότερο την αγοραστική και αποταμιευτική δύναμη κυρίως των ασθενέστερων εισοδηματικών τάξεων.
- **Η φοροδιαφυγή και οι αντιδράσεις των φορολογουμένων.** Πέρα από την φοροδιαφυγή οι άλλες αντιδράσεις των φορολογουμένων είναι η **φοροαποφυγή**³⁶ και η **μετακύλιση ή μετάθεση** που έχει σαν συνέπεια την **επίπτωση**³⁷. Η φοροδιαφυγή βλάπτει τις αρχές της οριζόντιας φορολογικής δικαιοσύνης αφού οδηγεί σε ευνοϊκή μεταχείριση όσων φοροδιαφεύγουν σε

---

³⁵ Ειδικοί φόροι κατανάλωσης

³⁶ Η προσπάθεια του φορολογουμένου με νόμιμο τρόπο να ελαχιστοποιήσει το φορολογικό του βάρος, εκμεταλλευόμενος τις ασάφειες, τα κενά και τις παροχές των νόμων.

³⁷ Η επίπτωση στο οικονομικό σύστημα είναι άμεση και έμμεση: άμεση όταν η επιβολή της φορολογίας προκαλεί στρεβλώσεις στην παραγωγική δραστηριότητα με αποτέλεσμα την μετατόπιση παραγωγικών συντελεστών προς λιγότερο φορολογούμενες τοποθετήσεις. Έμμεση όταν αλλάζουν οι σχετικές τιμές των αγαθών μετά την επιβολή φορολογίας.

σχέση με τους ειλικρινείς φορολογουμένους. Βλάπτει επίσης τις αρχές της κάθετης φορολογικής δικαιοσύνης γιατί η φοροδιαφυγή δεν είναι η ίδια σε όλες τις εισοδηματικές ομάδες και σύμφωνα με έρευνες είναι μεγαλύτερη στα ανώτερα εισοδηματικά στρώματα.

Η φοροδιαφυγή και γενικότερα οι αντιδράσεις των φορολογουμένων, επηρεάζονται επίσης και από τον τρόπο κατανομής των φορολογικών βαρών. Όσο περισσότερο άδικη είναι αυτή, τόσο περισσότερο οι πολίτες τείνουν να φοροδιαφεύγουν γιατί:

- Αυτοί νιώθουν αδικημένοι και τείνουν να εξομοιωθούν μ' αυτούς που ευνοούνται,
- Οι συνεπείς και τακτικοί πολίτες επιβαρύνονται περισσότερο αφού αυτοί θα πρέπει να φέρουν τα φορολογικά βάρη αυτών που ευνοούνται από το φορολογικό σύστημα, και
- Δημιουργούνται ανισότητες στον ανταγωνισμό μεταξύ των ευνοούμενων και των μη ιδιωτικών φορέων αφού οι φόροι επηρεάζουν την επενδυτική και παραγωγική δραστηριότητα³⁸.

- **Φοροδιαφυγή και παραοικονομία:** Η άδικη κατανομή των φορολογικών βαρών οδηγεί στην ύπαρξη εκτεταμένης παραοικονομίας σε μια χώρα. Πολλοί μελετητές θεωρούν τον παράγοντα αυτό ως το σημαντικότερο για την ύπαρξη παραοικονομίας. Η υψηλή φορολογία και οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές, αναγνωρίζονται ως οι παράγοντες που οδηγούν σε φαινόμενα παραοικονομίας. Η ισχύς του κινήτρου αυτού είναι προφανής, αλλά δεν είναι μόνο οι άμεσοι φόροι επί του εισοδήματος που οδηγούν σε υποδόριες οικονομικές δραστηριότητες άτομα και επιχειρήσεις, αλλά και οι έμμεσοι φόροι.

Πρέπει να τονιστεί επίσης ότι η αιτιώδης σχέση μεταξύ παραοικονομίας και φορολογίας, είναι αμφίδρομη. Έτσι η φορολογία δεν αποτελεί μόνο αίτιο γεννέσεως της παραοικονομίας, αλλά και αποτέλεσμά της. Αύξηση των φορολογικών συντελεστών ενδέχεται να οδηγήσει σε αύξηση του μεγέθους της παραοικονομίας, αλλά και αύξηση της τελευταίας μπορεί να ωθήσει τις

---

³⁸ ΔΑΛΑΜΑΓΚΑΣ Β.: Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, σελ. 232-234, ΚΡΙΤΙΚΗ 2003

δημοσιονομικές αρχές σε αύξηση των φορολογικών συντελεστών για να εξουδετερώσουν την απώλεια των εσόδων που προκαλεί η συρρίκνωση της φορολογικής βάσης.

Ένας ορισμός της παραοικονομίας είναι ότι αυτή προσδιορίζεται ως « *το τμήμα εκείνο της οικονομικής δραστηριότητας, το οποίο θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στο εθνικό προϊόν - καθώς δημιουργεί προστιθέμενη αξία – βάσει της εθνικολογιστικής πρακτικής (ορισμών και συμβατικοτήτων που έχουν υιοθετηθεί), πλην όμως για διάφορους λόγους δεν καθίσταται δυνατό να καταγραφεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες μέτρησης*».

Η παραοικονομία σχετίζεται άμεσα με την φοροδιαφυγή αφού τις περισσότερες φορές η φοροδιαφυγή λαμβάνει χώρα υπό καθεστώς παραοικονομίας, ενώ σχετίζεται επίσης και με την διάρθρωση του ασφαλιστικού συστήματος σε μια χώρα. Η έκταση της φοροδιαφυγής συναρτάται επίσης με το μέγεθος της φορολογικής επιβάρυνσης, το επίπεδο της φορολογικής ηθικής, τον κίνδυνο εντοπισμού και καταδίκης και την αυστηρότητα της ενδεχόμενης ποινής.

Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια πιστεύεται ότι η παραοικονομία δεν ξεπερνά το 15% και αυτό λόγω του ότι το κράτος με την εγκατάσταση του TAXISnet έχει περιορίσει την φοροδιαφυγή από υψηλότερα ποσοστά που ήταν παλαιότερα.

- **Η άνιση διανομή του εισοδήματος:** Μια από τις βασικότερες λειτουργίες του σύγχρονου κράτους είναι η αναδιανομή εισοδήματος. Ως *διανομή εισοδήματος* πρακτικά εννοείται η συμμετοχή της κάθε εισοδηματικής τάξης στο ΑΕΠ, καθώς και το πώς διαχρονικά μπορεί να αλλάξει αυτή. Το κράτος με το φορολογικό σύστημα και τις δημόσιες δαπάνες που πραγματοποιεί μπορεί να επηρεάσει τη διανομή του εισοδήματος και τον περιορισμό της φτώχειας σε μια χώρα.

Όσον αφορά τους φόρους που επιβάλλονται σε μια οικονομία, μια από τις βασικότερες λειτουργίες τους είναι ο περιορισμός των εισοδηματικών ανισοτήτων και ο βασικότερος αναδιανεμητικός φόρος είναι ο προοδευτικός Φόρος Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων (ΦΕΦΠ).

Σε περιπτώσεις αναποτελεσματικότητας του εισπρακτικού μηχανισμού το εισόδημα και ο πλούτος αναδιανέμονται υπέρ αυτών που φοροδιαφεύγουν και φοροαποφεύγουν, όχι μόνο γιατί αυτοί δεν πληρώνουν τους φόρους που τους

αναλογούν, αλλά και γιατί το κράτος για να συγκεντρώσει πόρους μπορεί να αυξάνει τους φόρους και τους συντελεστές τους. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή, οπότε είναι ζωτικό για την μεγαλύτερη δικαιοσύνη του φορολογικού συστήματος να μειωθούν φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή στο ελάχιστο.

Συμπερασματικά, η διόγκωση των φορολογικών βαρών που προκαλεί η αύξηση των φορολογικών συντελεστών της άμεσης φορολογίας, η ύπαρξη μεγάλης φοροδιαφυγής και η εκτεταμένη χρήση της έμμεσης φορολογίας (η οποία θεωρείται άδικη), επιδεινώνουν τις εισοδηματικές ανισότητες, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν σε σημαντικές πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές αντιδράσεις των πολιτών.

- **Το υψηλό δημόσιο χρέος και τα δημοσιονομικά ελλείμματα:** Η ύπαρξη μεγάλου δημόσιου χρέους και πολύ υψηλού δανεισμού ενδέχεται κατά τις περιόδους αποπληρωμής των δανείων να επιφέρει υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση των επόμενων γενεών. Η υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση συγκεκριμένων φορολογικών κατηγοριών, κυρίως αυτών που δεν μπορούν να φοροδιαφύγουν, επιδεινώνει την κατανομή του φορολογικού βάρους σε μια χώρα. Όταν δε με τα προϊόντα των δημοσίων δανείων χρηματοδοτούνται τρέχουσες ή καταναλωτικές δραστηριότητες του δημοσίου, τόσο λιγότερο πάγιο κεφάλαιο θα κληροδοτείται στις επόμενες γενεές, οπότε και η επιβάρυνση τους θα είναι ακόμα μεγαλύτερη.
- **Η φορολογική συνείδηση των πολιτών:** Γενικά ο βαθμός ευκολίας με την οποία ένα άτομο παραβαίνει τους θεσμικούς περιορισμούς που ισχύουν, προσδιορίζεται κυρίως από τη στάση του απέναντι στο κράτος και τους φορείς της κρατικής εξουσίας. Αυτή η ψυχολογική στάση, χαρακτηρίζεται ως *επίπεδο φορολογικής ηθικής ή φορολογικής συνείδησης*. Αν ένα άτομο θεωρεί το κράτος ως μια καταπιεστική δύναμη που προσπαθεί να του αφαιρέσει ό,τι κερδίζει, το άτομο αυτό είναι πιο πρόθυμο να στραφεί προς την παραοικονομία ή να φοροδιαφύγει από ό,τι αν πιστεύει ότι το κράτος αποσκοπεί στην προαγωγή της ευημερίας του.

- **Η έλλειψη εμπιστοσύνης στο κράτος – ανασφάλεια:** Η άδικη κατανομή των φορολογικών βαρών σε μια χώρα κλονίζει την εμπιστοσύνη των πολιτών απέναντι στην κρατική εξουσία, ιδιαίτερα δε όταν αυτή είναι σπάταλη ή δεν διαχειρίζεται το δημόσιο χρήμα με φειδώ και σύνεση. Η έλλειψη εμπιστοσύνης του κοινού προκαλεί αδράνεια στην οικονομία με την έννοια της έλλειψης επενδύσεων -που είναι ο προσδιοριστικός παράγοντας της ανάπτυξης-, με την έλλειψη αποταμιεύσεων και την προτίμηση των ατόμων να διοχετεύουν τα κεφάλαια και τις καταθέσεις τους προς πιο ασφαλείς και σταθερές οικονομικά χώρες. Οδηγεί επίσης στην ανάπτυξη τέτοιων προσδοκιών από τους πολίτες που οδηγούν κρατικές πολιτικές σε αποτυχία γιατί αυτοί δεν αντιδρούν με τον αναμενόμενο τρόπο, με αποτέλεσμα να αποσταθεροποιείται η κατάσταση ακόμα περισσότερο.
- **Η έλλειψη συναίνεσης από τους πολίτες για οποιεσδήποτε διαρθρωτικές αλλαγές:** Αυτή η αρνητική επίδραση σχετίζεται με την προηγούμενη και αφορά στον τρόπο με τον οποίο οι πολίτες μιας χώρας, οι οποίοι νιώθουν αδικημένοι από τη φορολογική τους επιβάρυνση είναι πιθανό να αντιδράσουν σε διαρθρωτικές αλλαγές που σχεδιάζει το κράτος. Τέτοιες αλλαγές μπορεί για παράδειγμα να είναι μια ευρεία φορολογική αναμόρφωση, που χωρίς την εξασφάλιση της συναίνεσης των πολιτών, δεν μπορεί να προωθηθεί ομαλά. Αυτό συμβαίνει γιατί αν ο πολίτης δεν πειστεί ότι όλοι θα συνεισφέρουν ισότιμα και σύμφωνα με τις αρχές της φορολογικής δικαιοσύνης στα φορολογικά βάρη, τότε αυτός δε θα συμφωνήσει σε καμία φορολογική αναμόρφωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : ΟΙ ΑΜΕΣΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

2.1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύεται σε γενικές γραμμές το Ελληνικό φορολογικό σύστημα σε μια προσπάθεια να προσδιοριστεί η βασική πηγή φορολογικών εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού της Ελλάδας κατά την περίοδο 1988-2008.

Αρχικά, περιγράφονται κατά γενικό τρόπο οι βασικές πηγές των φορολογικών εσόδων του ελληνικού δημοσίου και αναφέρονται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των κυριότερων φόρων.

Στη συνέχεια γίνεται διάκριση των εσόδων του Προϋπολογισμού σε φορολογικά και μη φορολογικά έσοδα, ακολουθεί η κατηγοριοποίηση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους και αποτυπώνεται η σύνθεση και η εξέλιξη των επιμέρους κατηγοριών των άμεσων φόρων. Η καταγραφή αυτή επιχειρεί να δώσει μια συνολικότερη εικόνα της σημαντικότητας των φόρων και ιδιαίτερα των άμεσων φόρων στα συνολικά έσοδα του Προϋπολογισμού.

Τέλος, ακολουθεί παράγραφος στην οποία προσδιορίζεται η σχέση άμεσων – έμμεσων φόρων στην Ελλάδα και περιγράφεται η διαχρονική της εξέλιξη.

2.2. ΠΗΓΕΣ ΕΣΟΔΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Το κράτος και ειδικότερα η εκάστοτε κυβέρνηση για να πραγματοποιήσει τους στόχους που έχει θέσει και για να χρηματοδοτήσει τις δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού αντλεί τα έσοδα της από τις παρακάτω πηγές³⁹:

- Τη φορολογία
- Το δημόσιο δανεισμό
- Την επιχειρηματική δράση του Κράτους,
- Τη διαχείριση της δημόσιας περιουσίας,
- Τους διεθνείς οργανισμούς.

Τα έσοδα του τακτικού προϋπολογισμού αποτελούνται από τα φορολογικά, και τα μη φορολογικά. Οι κυριότερες κατηγορίες εσόδων είναι οι παρακάτω:

---

³⁹ ΣΑΚΚΑΣ Θ.: Κρατικός Κοινοτικός Προϋπολογισμός, ΕΣΔΔ, (2003)

- Οι άμεσοι φόροι
- Οι έμμεσοι φόροι

Αναλυτικότερα οι **άμεσοι φόροι** διακρίνονται στους φόρους:

- Εισοδήματος,
- Περιουσίας,
- Υπέρ τρίτων,
- Παρελθόντων οικονομικών ετών,
- Στις εισφορές υγειονομικής περίθαλψης, συνταξιοδότησης, κ.λ.π.,
- Στις προσαυξήσεις, πρόστιμα, ποινές και
- Στους λοιπούς φόρους.

Οι **έμμεσοι φόροι** διακρίνονται:

- Στους **φόρους συναλλαγών** που περιλαμβάνουν :
  1. Τον φόρο Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ),
  2. Τους φόρους μεταβίβασης κεφαλαίων,
  3. Τους φόρους χαρτοσήμου.
- Στους **φόρους κατανάλωσης** στους οποίους περιλαμβάνονται οι ειδικοί φόροι καυσίμων, οχημάτων, καπνού και οινοπνευματωδών ποτών.

2.3 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ – ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ⁴⁰

Για τη διευκόλυνση της ανάλυσης θα εξετασθούν ορισμένοι από τους άμεσους φόρους, κυρίως οι φόροι εισοδήματος (φυσικών και νομικών προσώπων) και περιουσίας, ενώ από τους έμμεσους οι φόροι στις καταναλωτικές δαπάνες και ο Φ.Π.Α.

2.3.1.ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ

Ο **Φόρος Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων** (ΦΕΦΠ) παρουσιάζει τα ακόλουθα πλεονεκτήματα:

- Είναι ο ευρύτερα αποδεκτός τρόπος προσδιορισμού της φοροδοτικής ικανότητας του φορολογουμένου σε παγκόσμια κλίμακα, διότι σε όλα τα φορολογικά συστήματα ο φορολογούμενος επιβαρύνεται κυρίως με βάση το δηλωθέν εισόδημα του.

⁴⁰ Βλ.περισσότερα :ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ Δ.:Οι δημοσιονομικοί θεσμοί, κεφ.9-12, εκδ.ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ 1981

- Είναι ο φόρος που ανταποκρίνεται καλύτερα στις αρχές της φορολογικής δικαιοσύνης. Αυτό γιατί επιτρέπει:
  - την εξαίρεση ενός ελάχιστου ορίου συντήρησης,
  - τη διαφορετική φορολογική μεταχείριση των φορολογουμένων
  - την εφαρμογή προοδευτικού φορολογικού συντελεστή και
  - έχει περιορισμένη δυνατότητα μετακύλισης.
- Ο ΦΕΦΠ αποτελεί ισχυρό μέσο άσκησης σταθεροποιητικής πολιτικής. Έχει αυτόματο σταθεροποιητικό χαρακτήρα, που σημαίνει ότι όταν αυξάνεται το ΑΕΠ αυξάνεται αυτόματα και η φορολογική επιβάρυνση των πολιτών και θεωρείται ο ισχυρότερος αυτόματος σταθεροποιητής της οικονομίας⁴¹. Ο προοδευτικός ΦΕΦΠ παρουσιάζει επίσης υψηλή εισοδηματική ελαστικότητα που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται το εισόδημα και το ΑΕΠ τόσο περισσότερο αυξάνονται τα έσοδα του κράτους⁴².
- Θεωρείται επίσης από τα ισχυρότερα μέσα μετριασμού των οικονομικών ανισοτήτων, καθώς είναι ο φόρος με τον μεγαλύτερο αναδιανεμητικό χαρακτήρα.
- Ο ΦΕΦΠ είναι αποδοτικός από την άποψη των εσόδων σε χώρες με ανεπτυγμένα λογιστικά συστήματα και μεγάλη φορολογική συνείδηση των πολιτών.

Τα βασικότερα **μειονεκτήματα** του εν λόγω φόρου είναι τα παρακάτω:

- Δίνει περιθώρια για φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή ιδιαίτερα στις υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις. Αυτό συμβαίνει γιατί:
  - Υπάρχουν πολλές μορφές αγοραστικής δύναμης οι οποίες δεν μπορούν να περιληφθούν στο φορολογήσιμο εισόδημα (κυρίως υπεραξίες και αδιανέμητα κέρδη).
  - Υπάρχουν σοβαρές δυσχέρειες στον διαχωρισμό των δαπανών της επιχείρησης από τις προσωπικές δαπάνες, που ενδέχεται να οδηγήσουν σε φοροαποφυγή.
- Προκαλεί σοβαρές παρενέργειες στα οικονομικά κίνητρα, γιατί:

⁴¹ ΛΑΜΠΡΙΝΙΔΗΣ Μ.: Δημοσιονομική πολιτική, σελ.279-288, εκδ.ΣΑΚΚΟΥΛΑ (1985)

⁴² DUE J.FRIEDLANDER A.: Δημόσια Οικονομική: οικονομική του δημόσιου τομέα, σελ.500,GUTENBERG 1979

- Εξασθενίζει το κίνητρο για αποταμίευση, αφού αυτή από τη μια πλευρά διπλοφορολογείται, ενώ από την άλλη αυτοί που έχουν περισσότερα εισοδήματα (υψηλή οριακή ροπή προς αποταμίευση) και αποταμιεύουν περισσότερο, επιβαρύνονται και περισσότερο. Επίσης, όσο πιο προοδευτικός ο ΦΕΦΠ, τόσο μειώνονται οι αποταμιεύσεις και έτσι μειώνεται και ο λόγος S/Y (αποταμίευση/ΑΕΠ) στην οικονομία, περιορίζοντας τα διαθέσιμα αποταμιευτικά κεφάλαια για επενδυτικούς σκοπούς.
- Εξασθενίζει το κίνητρο για εργασία, αφού κάποιες κατηγορίες εργαζομένων όπως αυτοί που κατέχουν μεγάλη εξειδίκευση και αποκτούν υψηλότερα από τα μέσα εισοδήματα, επιβαρύνονται περισσότερο.
- Εξασθενίζει το κίνητρο για επενδύσεις, καθώς πολλοί πιστεύουν ότι μειώνεται η οριακή αποδοτικότητα τους. Πέραν τούτου αποθαρρύνονται οι επενδύσεις και μειώνεται ο ρυθμός ανάπτυξης λόγω του ότι αυτοί που μπορούν να συσσωρεύουν πάγιο κεφάλαιο και να κάνουν περισσότερες επενδύσεις επιβαρύνονται περισσότερο με τον προοδευτικό ΦΕΦΠ.
- Παρουσιάζει χαμηλή απόδοση στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες γιατί:
  - Τα λογιστικά τους συστήματα δεν είναι πλήρη,
  - Τα φορολογητέα εισοδήματα είναι χαμηλά και πολλές φορές δεν μπορούν να εντοπιστούν,
  - Τα έξοδα βεβαίωσης είναι υψηλά
  - Υπάρχει χαμηλή φορολογική συνείδηση των πολιτών
- Τέλος παρουσιάζει υψηλό κόστος συμμόρφωσης, βεβαίωσης και είσπραξης σε σχέση με την έμμεση φορολογία. Επίσης, παρουσιάζει και πολλές χρονοτριβές μεταξύ της βεβαίωσης και είσπραξης του.

Ο Φόρος Εισοδήματος Νομικών Προσώπων (ΦΕΝΠ) έχει τα εξής **πλεονεκτήματα**:

- Είναι κοινωνικά δίκαιο να επιβαρύνονται τα κέρδη των επιχειρήσεων και αυτών που τα καρπώνονται⁴³.
- Σε πολλές χώρες ο ΦΕΝΠ αποφέρει πολλά έσοδα.

⁴³ Οι τελευταίοι τις περισσότερες φορές ανήκουν στις ανώτερες εισοδηματικές τάξεις

- Είναι συμπληρωματικός του ΦΕΦΠ, καθώς τις περισσότερες φορές επιβαρύνονται τα αδιανέμητα κέρδη των επιχειρήσεων. Το αντίθετο θα οδηγούσε σε φοροδιαφυγή και σε άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών.

Ο ΦΕΝΠ παρουσιάζει και **μειονεκτήματα** που είναι τα παρακάτω:

- Όσο προοδευτικότερος είναι ο ΦΕΝΠ τόσο περισσότερο μπορεί να οδηγήσει τις επιχειρήσεις σε διάσπαση και με αυτόν τον τρόπο να μην επιτυγχάνουν οικονομίες κλίμακας, μείωση του κόστους παραγωγής και απόκτησης ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων.
- Με βάση το φορολογικό κόστος πολλές επιχειρήσεις κυρίως από το εξωτερικό επιλέγουν τον τόπο εγκατάστασης τους. Χώρες με πολλές φορολογικές απαλλαγές, με βιομηχανική βάση και υποδομές που βρίσκονται κοντά στις αγορές τους, είναι αυτές που προσελκύουν περισσότερες επενδύσεις.
- Ο φόρος δεν επιβαρύνει τους μετόχους αλλά τις περισσότερες φορές μετακυλιέται στις τιμές των προϊόντων και στους καταναλωτές. Σε τέτοιες περιπτώσεις επιδεινώνεται η αναδιανομή του εισοδήματος σε μια χώρα και αυξάνουν οι τιμές.

Τα κυριότερα **πλεονεκτήματα** των φόρων περιουσίας είναι τα εξής:

- Οι φόροι αυτοί συμπληρώνουν καλύτερα την φοροδοτική ικανότητα που προσδιορίζει ο ΦΕΦΠ και δίνει τη δυνατότητα να ληφθούν υπόψη οι διαφορές στη φοροδοτική ικανότητα που δίνει η περιουσία. Ο συνδυασμός των φόρων περιουσίας με τον ΦΕΦΠ, οδηγεί σε καλύτερο προσδιορισμό της φοροδοτικής ικανότητας του φορολογουμένου.
- Οι φόροι περιουσίας μπορούν να καλύψουν την αυτόματη υπερτίμηση της περιουσίας, πράγμα που δεν είναι εύκολο να γίνει με κανέναν άλλο φόρο.
- Δεν εξασθενίζει το κίνητρο για τη διενέργεια επενδύσεων, ιδιαίτερα αυτών που ενέχουν υψηλότερους κινδύνους και απαιτούν μεγαλύτερα κεφάλαια.
- Αποτελούν ένα από τα ισχυρότερα μέσα πολιτικής για την οικονομική ανάπτυξη. Σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες μπορούν να κατευθυνθούν με τους φόρους περιουσίας τοποθετήσεις από μη παραγωγικές (εμπορικές ή πολυτελείς) χρήσεις σε περισσότερο παραγωγικές.

Τα **μειονεκτήματα** των φόρων περιουσίας είναι τα ακόλουθα:

- Είναι οι άδικοι φόροι γιατί μπορεί να επιβαρύνουν περιουσία η οποία δεν δίνει εισόδημα, οπότε αναγκάζονται οι ιδιοκτήτες της να ρευστοποιήσουν τμήμα της.
- Παρουσιάζουν σοβαρές δυσκολίες εξακρίβωσης και αποτίμησης της περιουσίας. Πιο συγκεκριμένα:
  - Ορισμένες κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων είναι δύσκολο να προσδιοριστούν και να εξακριβωθούν (χρεόγραφα – κινητές αξίες), σε αντίθεση με τα ακίνητα τα οποία εξακριβώνονται σχετικά εύκολα.
  - Η αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων από τη στιγμή που υπάρχει αγορά και τιμές για αυτά γίνεται εύκολα. Σε περίπτωση όμως πολύτιμων αντικειμένων ή περιουσιακών στοιχείων για τα οποία δε υπάρχει αγορά, τότε είναι σχεδόν αδύνατη η αποτίμηση τους.

2.3.2 ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ

Οι φόροι στις καταναλωτικές δαπάνες (έμμεσοι φόροι) παρουσιάζουν τα ακόλουθα **πλεονεκτήματα**:

- Ανταποκρίνονται περισσότερο στις αρχές της φορολογικής δικαιοσύνης από το φόρο εισοδήματος και αποτελούν καλύτερο δείκτη φοροδοτικής ικανότητας από το εισόδημα.
- Με τη φορολόγηση της κατανάλωσης φορολογούνται όλες οι μορφές φορολογητέας ύλης, ορισμένες από τις οποίες δύσκολα προσδιορίζονται από τον ΦΕΦΠ.
- Οι φόροι στην κατανάλωση δεν έχουν αρνητικές επιδράσεις στα οικονομικά κίνητρα.
- Οι φόροι στην κατανάλωση, είναι αποτελεσματικότερα μέσα αναφορικά με τον πληθωρισμό και την οικονομική ανάπτυξη. Οι φόροι αυτοί πλήττουν κατ'εξοχήν την κατανάλωση και την ενεργό ζήτηση σε περιόδους πληθωριστικών πιέσεων, και ενισχύουν το κίνητρο για αποταμίευση σε σχέση με τον ΦΕΦΠ.
- Αποφεύγονται όλα τα προβλήματα που έχει ο ΦΕΦΠ, με τον οποίο δε μπορεί να αποτιμηθεί και να προσδιοριστεί όλη η φορολογητέα ύλη (αυτόματη

υπερτίμηση πλούτου, υπεραξίες, αδιανέμητα κέρδη κλπ). Επίσης δεν υπάρχει ετεροχρονισμός της φορολογίας, με την έννοια ότι οι περισσότεροι έμμεσοι φόροι εισπράττονται κατά τη στιγμή της συναλλαγής.

- Σε σύγκριση με τον ΦΕΦΠ, οι έμμεσοι φόροι είναι λιγότερο αισθητοί στους φορολογουμένους, διότι καταβάλλονται σε δόσεις και γιατί το ποσό του φόρου είναι ενσωματωμένο στην τιμή του προϊόντος.
- Η απόδοση των φόρων κατανάλωσης είναι πολύ μεγάλη. Αυτό συμβαίνει γιατί τα έξοδα είσπραξης και βεβαίωσης τους είναι πολύ χαμηλά (δεν υπάρχουν δαπάνες εξακρίβωσης – λιγότεροι φορολογούμενοι), αλλά και γιατί έχει παρατηρηθεί μικρότερη φοροδιαφυγή στους φόρους αυτούς.

Για τους πολέμιους των έμμεσων φόρων, τα **μειονεκτήματα** τους είναι τα εξής:

- Οι έμμεσοι φόροι συνεπάγονται αποκλίσεις από τις αρχές της φορολογικής ισότητας. Αυτό συμβαίνει γιατί:
  - Ευνοούνται άτομα τα οποία αποταμιεύουν και δεν καταναλώνουν,
  - Ευνοούνται οι ανώτερες εισοδηματικές τάξεις των οποίων τα εισοδήματα από αποταμιεύσεις και αδιανέμητα κέρδη δε λαμβάνονται υπόψη.
  - Σε περιόδους ύφεσης πλήττουν την καταναλωτική δαπάνη που χρειάζεται για την ενίσχυση της ενεργού ζήτησης.
  - Δεν μπορεί να εξαιρεθεί ένα ελάχιστο όριο συντήρησης,
  - Δεν μπορεί να εφαρμοστεί προοδευτικός φορολογικός συντελεστής αλλά αναλογικός συντελεστής ο οποίος όμως οδηγεί σε αποκλίσεις από τις αρχές της οριζόντιας και κάθετης φορολογικής ισότητας.
  - Δεν λαμβάνονται υπόψη οι διαφορές στις προσωπικές συνθήκες.
- Έχουν αντίστροφα προοδευτική κατανομή του φορολογικού βάρους ανάμεσα στις εισοδηματικές τάξεις. Αυτό οφείλεται :
  - στο ότι ο φορολογικός συντελεστής είναι αναλογικός και
  - στο ότι οι κατώτερες εισοδηματικές τάξεις έχουν υψηλότερη οριακή ροπή προς κατανάλωση.
- Η αύξηση των γενικών και ειδικών φόρων κατανάλωσης προκαλεί άνοδο του πληθωρισμού καθώς οι φόροι ενσωματώνονται στις τιμές.

Τέλος, ειδική αναφορά θα πρέπει να γίνει στο σημαντικότερο φορολογικό έσοδο του ελληνικού Κρατικού Προϋπολογισμού, το **ΦΠΑ**, αφού καλύπτει το 1/3 των συνολικών φορολογικών εσόδων και επιβάλλεται σε όλα τα στάδια παραγωγής στην αξία που προστίθεται από στάδιο σε στάδιο. Τα επιχειρήματα υπέρ αυτού του σημαντικού φορολογικού εσόδου είναι τα ακόλουθα:

- Δε μεταχειρίζεται με διαφορετικό τρόπο, διαφορετικά αγαθά. Από αυτήν την άποψη είναι ουδέτερος φόρος τόσο μεταξύ των αγαθών, όσο και μεταξύ της εγχώριας και διεθνούς αγοράς. Δεν επηρεάζει την οργάνωση των επιχειρήσεων, με την έννοια της διάσπασης τους ή όχι, αλλά επιτρέπει και την απαλλαγή των εξαγωγών για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων.
- Στις περιπτώσεις που απαλλάσσονται οι εξαγωγές από το ΦΠΑ, επιβαρύνονται μόνο οι εισαγωγές και μπορεί να βελτιωθεί το ισοζύγιο πληρωμών, αφού οι εξαγωγές γίνονται φθηνότερες και οι εισαγωγές ακριβότερες.
- Δε γίνεται αντιληπτός από τους καταναλωτές, καθώς ο φόρος είναι μικρός και ενσωματωμένος στην τιμή του προϊόντος,
- Έχει πολύ μικρά κόστη βεβαίωσης, διαχείρισης και είσπραξης,
- Μπορεί να επιτρέψει την πλήρη απαλλαγή των επενδύσεων, γεγονός που δεν συμβαίνει με άλλους φόρους και τότε αποκτά την πραγματική έννοια της ουδετερότητας,
- Παρά τους πολλούς εμπλεκόμενους δίνει τη δυνατότητα αυτόματου ελέγχου και εκπίπτει από το προηγούμενο στάδιο παραγωγής,
- Όταν εφαρμόζεται η μέθοδος της πίστωσης του φόρου από το ένα στάδιο παραγωγής στο άλλο, τότε μπορεί να βοηθήσει και στον περιορισμό της φοροδιαφυγής. Αυτό γιατί όλοι οι ενδιαμέσοι αναγκάζονται να εκδίδουν παραστατικά προκειμένου να υπολογίσουν και να δηλώσουν τον ΦΠΑ τους.

Τα επιχειρήματα που έχουν διατυπωθεί εναντίον του ΦΠΑ είναι τα εξής:

- Σε πολλές περιπτώσεις γίνεται πολύπλοκος κι αυτό οφείλεται τόσο στο ότι επιβάλλεται σε μια ευρεία βάση, όσο και στην ίδια του την φύση αφού πολλές φορές υπάρχουν δυσκολίες τόσο στην κατανόηση της έννοιας της προστιθέμενης αξίας, όσο και στον υπολογισμό της.
- Όταν υπάρχουν εξαιρέσεις επιχειρήσεων από το ΦΠΑ για οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους, τότε το σύστημα του ΦΠΑ γίνεται πολύπλοκο και προκαλούνται γενικά δυσχέρειες.

- Η επιβολή του ΦΠΑ αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα σε ορισμένους κλάδους και επιχειρήσεις, που είναι πολλές και μικρές, αλλά δεν έχουν και πολύ καλά οργανωμένα τα βιβλία τους.

Συνδυάζοντας τις προαναφερθείσες παρατηρήσεις με τις κρατούσες απόψεις των θεωρητικών της Δημόσιας Οικονομικής, συνάγεται ότι ένα φορολογικό σύστημα θα πρέπει να στηρίζεται κυρίως στην άμεση φορολογία, της οποίας τη βάση αποτελεί η φορολογία εισοδήματος των φυσικών και νομικών προσώπων και η οποία συμπληρώνεται από τους φόρους στην περιουσία. Η στήριξη ενός φορολογικού συστήματος στην έμμεση φορολογία μπορεί να το χαρακτηρίσει ως όχι ιδιαίτερα ανεπτυγμένο, εξ'ού και τέτοιου είδους φορολογικά συστήματα συναντώνται κατά κανόνα στον τρίτο κόσμο, όπου είναι δύσκολος ο εντοπισμός της φορολογητέας ύλης, τα εισοδήματα είναι χαμηλά και η οργάνωση του εισπρακτικού μηχανισμού ελάχιστη. Για τους λόγους αυτούς σε αυτές τις χώρες, για να αυξήσουν τα φορολογικά τους έσοδα, χρησιμοποιούν αναγκαστικά την έμμεση φορολογία.

2.4. ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΑΜΕΣΗΣ-ΕΜΜΕΣΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μετά την προηγηθείσα γενική και σύντομη ανάλυση του Ελληνικού Φορολογικού Συστήματος, στην παρούσα παράγραφο αναλύεται διαχρονικά η σχέση μεταξύ των άμεσων και έμμεσων φόρων στην χώρα μας.

2.4.1. Φορολογικά και μη Φορολογικά έσοδα

Τα έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού διακρίνονται σε *φορολογικά* (άμεσοι & έμμεσοι φόροι) και *μη φορολογικά* (έσοδα από Ε.Ε. & λοιπά μη φορολογικά έσοδα). Στον πίνακα 1 παρατίθενται στοιχεία για τη σύνθεση των συνολικών εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού (ΤΠ) κατά τα έτη 1988-2008.

Πίνακας 1

Σύνθεση εσόδων ΤΠ 1988-2008 (σε εκατ. ευρώ)

Έτος	Φορολογικά Έσοδα	Μη Φορολογικά Έσοδα	Σύνολο Εσόδων ΤΠ
1988	5.241	420	5.661
1989	5.797	452	6.249
1990	7.920	527	8.447
1991	9.988	758	10.746
1992	12.067	1.149	13.216
1993	13.337	1.251	14.588
1994	15.362	1.840	17.202
1995	17.513	2.231	19.744
1996	19.416	2.255	21.671
1997	22.307	2.543	24.850
1998	25.942	1.933	27.875
1999	29.045	2.042	31.087
2000	32.302	1.954	34.256
2001	33.083	3.490	36.573
2002	35.802	3.246	39.048
2003	36.881	3.000	39.881
2004	39.484	2.571	42.055
2005	42.093	2.667	44.760
2006	44.991	3.694	48.685
2007*	48.405	3.395	51.800
2008**	54.645	3.425	58.070

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, Εισηγητικές Εκθέσεις Κρατικού Προϋπολογισμού ετών 1988 - 2008

Είναι φανερό ότι το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού, σχεδόν το σύνολο αυτών, προέρχεται από την έμμεση φορολογία. Προκειμένου η σύγκριση να καταστεί σαφέστερη στη διαχρονική εξέλιξη των σχετικών μεγεθών, στον πίνακα 2 αποτυπώνεται η ποσοστιαία συμμετοχή των φορολογικών και μη φορολογικών εσόδων στο σύνολο των εσόδων του Προϋπολογισμού, κατά την ίδια περίοδο.

Πίνακας 2
Ποσοστιαία συμμετοχή εσόδων ΤΠ 1988 - 2008

Έτος	Φορολογικά Έσοδα (%)	Μη Φορολογικά Έσοδα (%)	Σύνολο Εσόδων ΤΠ
1988	92,58	7,42	100
1989	92,76	7,24	100
1990	93,76	6,24	100
1991	92,94	7,06	100
1992	91,30	8,70	100
1993	91,42	8,58	100
1994	89,3	10,7	100
1995	88,70	11,30	100
1996	89,59	10,41	100
1997	89,77	10,23	100
1998	93,07	6,93	100
1999	93,43	6,57	100
2000	94,30	5,70	100
2001	90,46	9,54	100
2002	91,69	8,31	100
2003	92,48	7,52	100
2004	93,89	6,11	100
2005	94,04	5,96	100
2006	92,41	7,59	100
2007*	93,45	6,55	100
2008**	94,10	5,90	100

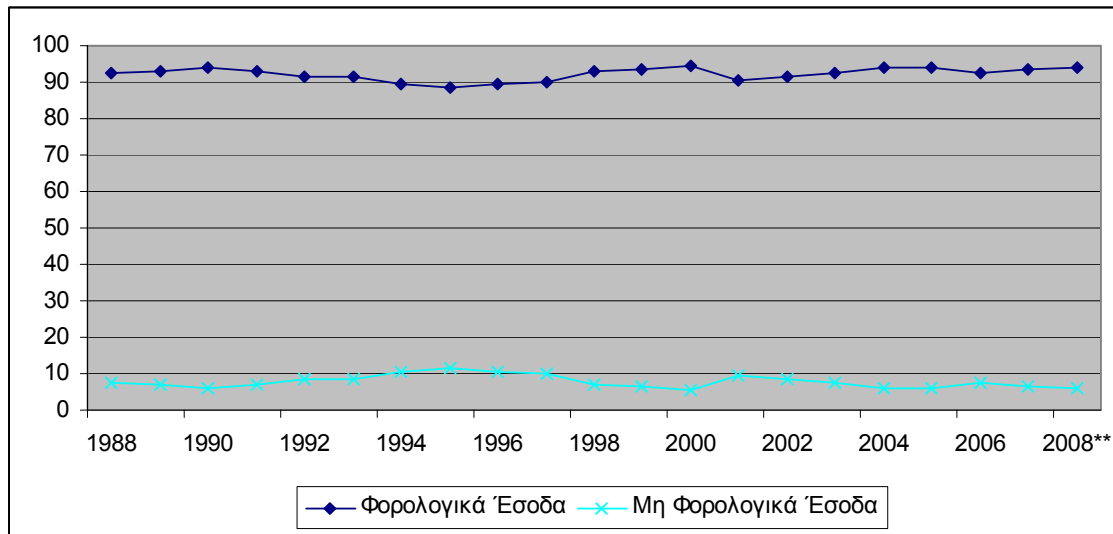
Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, Εισηγητικές Εκθέσεις Κρατικού Προϋπολογισμού ετών 1988 -2008

Επαληθεύεται λοιπόν η παρατήρηση ότι τα έσοδα από τη φορολογία συνιστούν τη σημαντικότερη πηγή εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού (και με σημαντική μάλιστα απόκλιση από τα μη φορολογικά έσοδα), αφού, κατά μέσο όρο για την εξεταζόμενη περίοδο, αποτελούν περίπου του 92% των συνολικών εσόδων.

Στο *διάγραμμα 1* απεικονίζεται παραστατικά η εξέλιξη της συμμετοχής των φορολογικών και μη φορολογικών εσόδων κατά την περίοδο 1988-2008

Διάγραμμα 1

Εξέλιξη φορολογικών – μη φορολογικών εσόδων (1988-2008)

Όπως φαίνεται από το παραπάνω διάγραμμα τα έσοδα από τη φορολογία ακολουθούν σε γενικές γραμμές σταθερή πορεία, καθώς το ύψος τους κυμαίνεται γύρω στο 92% των συνολικών εσόδων του Προϋπολογισμού, παρουσιάζοντας ωστόσο κάποιες διακυμάνσεις (π.χ. τα έτη 1994-1997 η συμμετοχή είναι μικρότερη). Για το τρέχον έτος, η πρόβλεψη αναφορικά με την εξέλιξη των φορολογικών εσόδων υπολογίζεται στο 94,1% επί του συνόλου των εσόδων, τιμή υψηλότερη κατά δύο περίπου ποσοστιαίες μονάδες από τη μέση τιμή που υπολογίστηκε παραπάνω.

Αντίστοιχα τα φορολογικά έσοδα χαρακτηρίζονται επίσης από μια σταθερότητα, γύρω στο 10% των συνολικών εσόδων του Προϋπολογισμού καταγράφοντας, αντίστοιχα, μικρές αυξομειώσεις, αντίθετες από αυτές των φορολογικών εσόδων.

2.4.2 Άμεσοι και Έμμεσοι Φόροι

Η πρώτη και βασικότερη διάκριση των φορολογικών εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού αφορά στα έσοδα από την άμεση φορολογία και στα έσοδα από την έμμεση φορολογία. Αν και το ενδιαφέρον της παρούσας εργασίας επικεντρώνεται στους άμεσους φόρους -και ειδικότερα στους φόρους που επιβάλλονται στα φυσικά πρόσωπα-, αξίζει να γίνει σύγκριση της συμμετοχής των δύο αυτών μορφών φορολογίας στο σύνολο των φορολογικών εσόδων του Προϋπολογισμού. Η εν λόγω συγκριτική αποτύπωση θα συμβάλει στο να διερευνηθεί σε γενικό πλαίσιο η συμμετοχή των άμεσων φόρων στη διαμόρφωση των συνολικών μεγεθών αλλά και η σύνθεση των τελευταίων ως προς την ποσοστιαία κατανομή των δύο υποκατηγοριών.

Απομονώνοντας και συστηματοποιώντας τα διαθέσιμα στοιχεία από τις εισηγητικές εκθέσεις του Τακτικού Προϋπολογισμού για την τελευταία εικοσαετία προκύπτουν τα ζητούμενα μεγέθη. Στον *πίνακα 3* αποτυπώνεται εν προκειμένω η σύνθεση των φορολογικών εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού, κατά το χρονικό διάστημα 1988 – 2008 καθώς επίσης η εξέλιξη της άμεσης και της έμμεσης φορολογίας, το ποσοστό συμμετοχής των αντίστοιχων φόρων στα συνολικά φορολογικά έσοδα και το ποσοστό συμμετοχής τους στο ΑΕΠ για την ίδια περίοδο.

Πίνακας 3
Εξέλιξη και σύνθεση φορολογικών εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού 1988-2008
(εκατ. ευρώ τρέχουσες τιμές)

Έτος	Άμεσοι φόροι	Έμμεσοι φόροι	Σύνολο φορολογικών εσόδων	ΑΕΠ	Έτος	% άμεσων/σύνολο φορολ. εσόδων	% έμμεσων/σύνολο φορολ. εσόδων	% άμεσων /ΑΕΠ	% έμμεσων /ΑΕΠ
1988	1.525	3.715	5.241	27.260	1988	29,10	70,90	5,59	13,63
1989	1.715	4.083	5.797	32.393	1989	29,58	70,42	5,29	12,60
1990	2.413	5.507	7.920	42.850	1990	30,46	69,54	5,63	12,85
1991	3.006	6.982	9.988	52.921	1991	30,10	69,90	5,68	13,19
1992	3.487	8.580	12.067	61.178	1992	28,90	71,10	5,70	14,02
1993	3.978	9.360	13.337	68.885	1993	29,82	70,18	5,77	13,59
1994	5.204	10.158	15.363	78.119	1994	33,88	66,12	6,66	13,00
1995	6.259	11.254	17.513	87.569	1995	35,74	64,26	7,15	12,85
1996	6.797	12.619	19.416	96.251	1996	35,01	64,99	7,06	13,11
1997	8.121	14.186	22.307	106.532	1997	36,40	63,60	7,62	13,32
1998	10.540	15.402	25.942	115.887	1998	40,63	59,37	9,10	13,29
1999	11.866	17.179	29.045	123.461	1999	40,85	59,15	9,61	13,91
2000	13.682	18.620	32.302	136.281	2000	42,36	57,64	10,04	13,66
2001	13.585	19.498	33.083	146.259	2001	41,06	58,94	9,29	13,33
2002	14.813	20.989	35.802	157.587	2002	41,37	58,63	9,40	13,32
2003	15.397	21.484	36.881	171.257	2003	41,75	58,25	8,99	12,54
2004	16.484	23.000	39.484	185.225	2004	41,75	58,25	8,90	12,42
2005	18.371	23.722	42.093	198.611	2005	43,64	56,36	9,25	11,94
2006	18.704	26.287	44.991	213.985	2006	41,57	58,43	8,74	12,28
2007*	19.770	28.635	48.405	228.949	2007*	40,84	59,16	8,64	12,51
2008**	22.040	32.605	54.645	245.449	2008**	40,33	59,67	8,98	13,28

Πηγή: Εισηγητικές Εκθέσεις Κρατικού Προϋπολογισμού

Από τα στοιχεία του πίνακα προκύπτουν ορισμένες βασικές παρατηρήσεις ως προς το υπό διερεύνηση ζήτημα:

- Η *σχέση μεταξύ άμεσης και έμμεσης φορολογίας* είτε ως ποσοστό στα συνολικά φορολογικά έσοδα, είτε ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι συντριπτικά υπέρ της έμμεσης φορολογίας. Η σχέση αυτή ωστόσο κατά τα τελευταία έτη της εξεταζόμενης περιόδου, εμφανίζει αξιοσημείωτη μεταβολή υπέρ των άμεσων φορολογικών εσόδων, τα οποία αύξησαν κατά 11 περίπου ποσοστιαίες μονάδες την συμμετοχή τους, έναντι των έμμεσων φορολογικών εσόδων, στα συνολικά φορολογικά έσοδα. Έτσι, το 2006 η άμεση φορολογία συμμετείχε με ποσοστό 41,57% στα συνολικά φορολογικά έσοδα, έναντι 58,43% των έμμεσων φορολογικών εσόδων, από 29,10% και 70,90% που ήταν το 1988 για τις δύο κατηγορίες εσόδων αντίστοιχα⁴⁴.

Ανάλογη είναι η σχέση μεταξύ των άμεσων και έμμεσων φορολογικών εσόδων ως προς το ΑΕΠ, καθώς το 1988 η άμεση φορολογία ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν 5,59% ενώ η έμμεση ήταν 13,63%. Κατά την εξεταζόμενη περίοδο, τα έμμεσα φορολογικά έσοδα παρουσίασαν μια σταθερότητα ως ποσοστό του ΑΕΠ περίπου στο 13%. Αντίθετα τα άμεσα έσοδα ως προς το ΑΕΠ σημειώνουν ανοδική τάση, φτάνοντας το 2006 σε ποσοστό 8,7% ενώ προβλέπεται το 2008 να πλησιάσουν σε ποσοστό το 9%.

- Το Ελληνικό φορολογικό σύστημα, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, στηρίζεται σε πολύ μεγαλύτερο μέρος στα έμμεσα φορολογικά έσοδα από ό,τι στα άμεσα. Η διαπίστωση αυτή, σε όρους κοινωνικής επιβάρυνσης από τη φορολογία, σημαίνει ότι τα περισσότερα φορολογικά βάρη τα επωμίστηκαν τμήματα της κοινωνίας που καταναλώνουν περισσότερο από το εισόδημα τους, που συνήθως είναι τα κατώτερα εισοδηματικά στρώματα και των οποίων η τάση για κατανάλωση (οριακή ροπή προς κατανάλωση) μπορεί να φτάσει και το 100% του εισοδήματός τους.

Σταδιακά ωστόσο το Ελληνικό φορολογικό σύστημα, σε μια εικοσαετία, άμβλυσε αυτή τη σχέση μεταξύ των άμεσων και έμμεσων φορολογικών εσόδων, υπέρ των πρώτων, οδηγώντας φαινομενικά σε δικαιότερες σχετικά κατανομές. Αυτή η αναστροφή της

---

⁴⁴ Το 2005 η σχέση άμεσων- έμμεσων φορολογικών εσόδων έφτασε στο 43,64% - 57,36%

αρχικής τάσης φαίνεται να τεκμηριώνεται καλύτερα με την εξέταση της ποσοστιαίας συμμετοχής στο ΑΕΠ της άμεσης και έμμεσης φορολογίας. Η σταθερότητα της έμμεσης φορολογίας στο 13% συνδυαζόμενη με την άνοδο της άμεσης στο 8% σημαίνει πρακτικά ότι αυξήθηκαν τα φορολογικά έσοδα και μάλιστα υπέρ της άμεσης φορολογίας.

Βέβαια οι επισημάνσεις αυτές αποτελούν γενικές παρατηρήσεις και σίγουρα η ακρίβεια και η εγκυρότητά τους υπόκεινται σε σειρά περιορισμών που δεν είναι δυνατό να ληφθούν υπόψη και να συνυπολογιστούν στο περιορισμένο πλαίσιο της παρούσης έρευνας. Παραδείγματος χάριν, τα διαθέσιμα στοιχεία δε δείχνουν αν εντάχθηκαν και άλλες εισοδηματικές ομάδες στα φορολογικά έσοδα ή αν αυξήθηκε η φορολογική επιβάρυνση των επαγγελματιών τάξεων που συνήθως έφεραν παραδοσιακά τα φορολογικά βάρη στην Ελλάδα (μισθωτοί). Δεν δείχνουν ακόμη (καθώς πρόκειται για επίσημα στοιχεία και καταγραφή της νόμιμης οικονομικής δραστηριότητας) αν αυξήθηκαν τα φορολογικά έσοδα λόγω του περιορισμού της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής⁴⁵

---

⁴⁵ Σε ανεπίσημες έρευνες εικάζεται ότι λόγω της καλύτερης μηχανοργάνωσης από τα μέσα της δεκαετίας του '90 των ΔΟΥ, περιορίστηκε κατά πολύ η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή. Αυτός ο περιορισμός σημαίνει αυτόματα απασχόληση κάποιων ομάδων του πληθυσμού στη νόμιμη οικονομία που τους καθιστά φορολογούμενους. Από την άλλη πλευρά, ο περιορισμός της φοροδιαφυγής σημαίνει αυτόματα περισσότερα φορολογικά έσοδα που αντανακλώνται στα στοιχεία του πίνακα 1 που διαχρονικά έχουν αυξηθεί.

Στον πίνακα 4 παρουσιάζεται η εισοδηματική ελαστικότητα των συνολικών φόρων, η οποία προσδιορίζει το βαθμό ανταπόκρισης των φορολογικών εσόδων (άμεσων και έμμεσων) σε μια ποσοστιαία αύξηση του ΑΕΠ.

Από την εξέταση του πίνακα 4 προκύπτουν οι παρακάτω επισημάνσεις:

Για τα περισσότερα έτη της περιόδου αναφοράς η εισοδηματική ελαστικότητα ήταν μεγαλύτερη της μονάδας. Η τιμή αυτή σημαίνει ότι καθώς αυξάνει το ΑΕΠ κατά μια ποσοστιαία μονάδα τα φορολογικά έσοδα αυξάνουν περισσότερο.

Η **μεγαλύτερη τιμή της εισοδηματικής ελαστικότητας** παρατηρείται το έτος 1999 (1,74) ενώ η **μικρότερη** το έτος 2001 (0,35).

Πίνακας 4

Εισοδηματική ελαστικότητα φορολογικών εσόδων, 1988-2008

Έτος	ΑΕΠ (Υ)	Συνολικά Φορολογικά Έσοδα (Τ)	ΔΥ	ΔΤ	ΔΤ/ΔΥ	Υ/Τ	(ΔΤ/ΔΥ)*Υ/Τ
1988	27.260	5.241	-	-	-	-	-
1989	32.393	5.797	5.133	557	0,11	5,59	0,61
1990	42.850	7.920	10.457	2.123	0,20	5,41	1,10
1991	52.921	9.988	10.070	2.068	0,21	5,30	1,09
1992	61.178	12.067	8.257	2.079	0,25	5,07	1,28
1993	68.885	13.337	7.707	1.270	0,16	5,16	0,85
1994	78.119	15.363	9.234	2.026	0,22	5,08	1,12
1995	87.569	17.513	9.450	2.150	0,23	5,00	1,14
1996	96.251	19.416	8.682	1.903	0,22	4,96	1,09
1997	106.532	22.307	10.281	2.891	0,28	4,78	1,34
1998	115.887	25.942	9.354	3.635	0,39	4,47	1,73
1999	123.461	29.045	7.574	3.103	0,41	4,25	1,74
2000	136.281	32.302	12.820	3.257	0,25	4,22	1,07
2001	146.259	33.083	9.978	781	0,08	4,42	0,35
2002	157.587	35.802	11.328	2.719	0,24	4,40	1,06
2003	171.257	36.881	13.670	1.079	0,08	4,64	0,37
2004	185.225	39.484	13.968	2.603	0,19	4,69	0,87
2005	198.611	42.093	13.386	2.609	0,19	4,72	0,92
2006	213.985	44.991	15.374	2.898	0,19	4,76	0,90
2007*	228.949	48.405	14.964	3.414	0,23	4,73	1,08
2008**	245.449	54.645	16.500	6.240	0,38	4,49	1,70

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων εισηγητικών εκθέσεων και ΕΣΥΕ

Το κρίσιμο στοιχείο που προκύπτει όσον αφορά την εισοδηματική ελαστικότητα που εκτιμήθηκε στον *πίνακα 4*, είναι ότι όταν αυξάνει το ΑΕΠ αυξάνουν με μεγαλύτερο ρυθμό -κυρίως τα τελευταία έτη- τα συνολικά φορολογικά έσοδα. Η εξέλιξη αυτή από μια οπτική γωνία είναι θετική, γιατί θεωρητικά το φορολογικό σύστημα δείχνει να παρουσιάζει μια προοδευτικότητα, το πρόβλημα όμως μπορεί να είναι το αν αυτή η αύξηση αφορά στο σύνολο των Ελλήνων φορολογουμένων ή συγκεκριμένες εισοδηματικές ομάδες. Είναι ένα πρόβλημα που από τη φύση των δεδομένων του τακτικού προϋπολογισμού είναι εξαιρετικά δύσκολο να διερευνηθεί με ακρίβεια (αντίστοιχη προσπάθεια θα γίνει στο επόμενο κεφάλαιο).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

3.1. ΦΟΡΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

3.1.1 Εισαγωγή

Ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων θεσπίστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα με το ν.1640/1919 «περί φορολογίας καθαρών προσόδων», με πρότυπο το γαλλικό «μικτό» σύστημα, και συνιστούσε ένα συνδυασμό αναλυτικού και συνθετικού φόρου⁴⁶.

Με το ν.δ. 3323/1955 καθιερώθηκε, σύμφωνα με τις μεταπολεμικές ευρωπαϊκές αντιλήψεις, ο ενιαίος συνθετικός φόρος εισοδήματος ως προσωπικός φόρος, που επιβάλλεται στο συνολικό εισόδημα των φυσικών προσώπων. Σήμερα ο Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος (Ν.2238/1994) έχει ενσωματώσει σε ενιαίο κείμενο όλες σχεδόν τις διατάξεις του ν.δ. 3323/1955 καθώς και τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις τους.

3.1.2 Χαρακτηριστικά

Τα βασικότερα χαρακτηριστικά του συστήματος του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων κατά τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος είναι τα ακόλουθα:

A. Ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων έχει το χαρακτήρα προσωπικού και προοδευτικού φόρου. Με το σύστημα αυτό επιδιώκεται η φορολόγηση κάθε προσώπου ανάλογα με το εισόδημα του, το οποίο συνιστά ένδειξη της φοροδοτικής του ικανότητας. Ωστόσο, ο προοδευτικός χαρακτήρας του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων αλλοιώνεται σημαντικά με την πρόβλεψη περιπτώσεων αυτοτελούς φορολόγησης ορισμένων κατηγοριών εισοδημάτων (π.χ. τόκων ομολόγων και καταθέσεων κλπ.), καθώς με την εν λόγω φορολόγηση εξαντλείται η φορολογική υποχρέωση και τα σχετικά εισοδήματα δεν συνυπολογίζονται για τον προσδιορισμό του οφειλόμενου φόρου με βάση την προοδευτική κλίμακα του άρθρου 9 ΚΦΕ.

B. Υιοθετείται η αρχή του *φορολογικού διαφορισμού*, ανάλογα με την προέλευση των εισοδημάτων, με κριτήριο τον κόπο απόκτησής τους. Έτσι, τα εισοδήματα της

---

⁴⁶ Ι.Δ.ΑΝΑΣΤΟΠΟΥΛΟΣ - Θ.Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ (2003), *Φορολογικό Δίκαιο*, εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.153

εργασίας υφίστανται ευνοϊκότερη φορολογική μεταχείριση από τα εισοδήματα του κεφαλαίου.⁴⁷

Γ. Εφαρμόζεται σε ευρεία κλίμακα το σύστημα παρακράτησης στην πηγή σε συνδυασμό με το σύστημα της προκαταβολής του φόρου⁴⁸.

Δ. Εφαρμόζεται η ενιαία δήλωση για τα εισοδήματα των συζύγων (άρθρο 6 ν.2238/94), με χωριστό όμως υπολογισμό του φόρου για κάθε σύζυγο ανάλογα με τα εισοδήματα του.

Ε. Ο νομοθέτης, αποβλέποντας στην περιστολή της φοροδιαφυγής, υιοθέτησε την εκτεταμένη εφαρμογή τεκμηρίων και τη φορολόγηση του εισοδήματος που προκύπτει από αυτά.

Αναφορικά με τις υποχρεώσεις των επιχειρήσεων για τακτική φορολογική διαχείριση, πολλά θέματα ρυθμίζονται στον Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων (ΚΒΣ, π.δ.186/1992), ο οποίος αντικατέστησε τον Κώδικα Φορολογικών Στοιχείων (ΠΔ 99/1977).

3.2. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΦΟΡΟΥ

3.2.1 Φυσικά Πρόσωπα

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν.2238/1994 σε φόρο εισοδήματος φυσικών υπόκειται κάθε φυσικό πρόσωπο, το οποίο αποκτά εισόδημα που προκύπτει στην Ελλάδα, ανεξάρτητα από την ιθαγένεια και τον τόπο κατοικίας ή διαμονής του (κριτήριο της πηγής). Αυτό βέβαια ισχύει, με την επιφύλαξη διατάξεων, τυχόν σύμβασης για την αποφυγή της διπλής φορολογίας που έχει υπογραφεί μεταξύ της Ελλάδας και αλλοδαπού Κράτους, του οποίου την ιθαγένεια έχει ο φορολογούμενος.

Επίσης, σε φόρο υπόκειται κάθε φυσικό πρόσωπο, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά του, εφόσον έχει την κατοικία του στην Ελλάδα, για τα εισοδήματά του που προκύπτουν στην αλλοδαπή (κριτήριο της κατοικίας)⁴⁹.

Η διαφορά του συνδυαστικού κριτηρίου (της πηγής ή της κατοικίας) έγκειται στο εύρος της φορολογικής υποχρέωσης. Ειδικότερα, τα φυσικά πρόσωπα που έχουν την

---

⁴⁷ (από οικοδομές ή κινητές αξίες)

⁴⁸ Τα συστήματα αυτά παρουσιάζουν το πλεονέκτημα της ταχείας και ανέξοδης είσπραξης του φόρου, έστω και αν αμβλύνουν τη συνείδηση φορολογικής ευθύνης των φορολογουμένων, συμβάλλοντας έτσι στη «φορολογική απευαισθητοποίηση». Επίσης, όταν κατά την εκκαθάριση, ο οφειλόμενος φόρος είναι μικρότερος από αυτόν που παρακρατήθηκε, η παρακράτηση λειτουργεί στην πραγματικότητα ως μορφή άτοκου δανεισμού του κράτους από τον φορολογούμενο.

⁴⁹ Με την επιφύλαξη διατάξεων, τυχόν σύμβασης μεταξύ της Ελλάδας και αλλοδαπού Κράτους, όπου προέκυψε το εισόδημα.

κατοικία τους στην Ελλάδα υπόκεινται σε απεριόριστη φορολογία, με την έννοια ότι στο φόρο υπόκεινται τόσο τα εισοδήματα που προέρχονται από πηγές κείμενες στη χώρα μας, όσο και από εκείνες που βρίσκονται στο εξωτερικό, ενώ τα φυσικά πρόσωπα που υπόκεινται στο φόρο της πηγής υπέχουν φορολογική υποχρέωση μόνο για τα εισοδήματα που αποκτούν στην Ελλάδα (περιορισμένη φορολογία).

3.2.2 Σχολάζουσα κληρονομιά

Σε φόρο υπόκειται και η σχολάζουσα κληρονομιά. Ως σχολάζουσα κληρονομιά νοείται η κληρονομιά στην οποία ο κληρονόμος είναι άγνωστος ή είναι γνωστός, αλλά δεν την έχει αποδεχτεί. Υπόκειται σε φόρο εισοδήματος με την αυτονόητη προϋπόθεση ότι η κληρονομιά αυτή, ως ομάδα περιουσίας αποτελεί πηγή εισοδήματος (π.χ. υπάρχουν ακίνητα, τα οποία διαχειρίζεται ο οριζόμενος δικαστικά κηδεμόνας).

3.2.3. Προσωπικές εταιρίες και ενώσεις προσώπων

Σε φόρο υπόκεινται επίσης, οι ομόρρυθμες και οι ετερόρρυθμες εταιρείες, οι κοινωνίες αστικού δικαίου, που ασκούν επιχείρηση ή επάγγελμα, οι αστικές κερδοσκοπικές ή μη εταιρείες, οι συμμετοχικές ή αφανείς καθώς και οι κοινοπραξίες της παρ.2 του άρθρου 2 του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων, με τις προϋποθέσεις των άρθρων 10 και 28 του ν.2238/94⁵⁰.

Ειδικότερα, τα καθαρά κέρδη των παραπάνω προσωπικών εταιρειών, κοινοπραξιών και κοινωνιών φορολογούνται αυτοτελώς και με την επιβολή του φόρου εξαντλείται η φορολογική υποχρέωση, επί των κερδών αυτών, των φυσικών προσώπων που συμμετέχουν σε αυτές. Αξίζει να αναφερθεί ότι στις ΟΕ και τις ΕΕ, από τα συνολικά κέρδη της επιχείρησης αφαιρείται και η «επιχειρηματική αμοιβή» για τρεις κατ' ανώτατο όριο, ομόρρυθμους εταίρους με τα μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής.

Τα φυσικά πρόσωπα διατηρούν ακέραιη τη φορολογική τους υποχρέωση για το εισόδημα που τους αντιστοιχεί, στους ακόλουθους φορείς: 1) Προσωπικές εταιρείες με ένα αυτοκίνητο, 2) Κοινωνίες αστικού δικαίου που εκμεταλλεύονται επιβατικά ή φορτηγά Δ.Χ., μέχρι δύο οχήματα, 3) Συστεγαζόμενα φαρμακεία, 4) ΕΠΕ που έχουν συσταθεί με το ν.588/1977, από μετόχους ΚΤΕΛ για εκμετάλλευση λεωφορείων,

---

⁵⁰ Γ.ΚΑΒΑΛΑΚΗΣ (2006), Κωδικοποίηση Φορολογίας Εισοδήματος Φυσικών και Νομικών Προσώπων, Εκδόσεις ΔΕΔΕΜΑΔΗ, σελ.12

5) Ομόρρυθμες, ετερόρρυθμες εταιρείες, κοινωνίες αστικού δικαίου στις οποίες περιλαμβάνονται ανήλικοι και 6) Συνιδιοκτησίες που εκμεταλλεύονται αλιευτικά σκάφη μέχρι και δέκα κόρους, στις οποίες συμμετέχουν αποκλειστικά επαγγελματίες αλιείς.

3.3. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ ⁵¹

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου 2238/94, αντικείμενο του φόρου είναι το συνολικό καθαρό εισόδημα, που προέρχεται από κάθε πηγή προβλεπόμενη στο νόμο. Το εισόδημα ανάλογα με την πηγή προέλευσής του κατατάσσεται στις εξής κατηγορίες ⁵² (άρθρο 4):

1.Εισόδημα από κεφάλαιο:

- i. Α΄- Β΄: Εισόδημα από ακίνητα
- ii. Γ΄: Εισόδημα από κινητές αξίες.

2. Εισόδημα από επιχειρήσεις:

- i. Δ΄: Εισόδημα από εμπορικές επιχειρήσεις.
- ii. Ε΄: Εισόδημα από γεωργικές επιχειρήσεις.

3. Εισόδημα από εργασία:

- i. ΣΤ΄: Εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες
- ii. Ζ΄: Εισόδημα από υπηρεσίες ελεύθερων επαγγελματιών και από κάθε άλλη πηγή.

3.4. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΘΑΡΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Ο φόρος εισοδήματος δεν επιβάλλεται στο ακαθάριστο εισόδημα των φορολογουμένων αλλά στο καθαρό, το οποίο προκύπτει αν από το ακαθάριστο αφαιρεθούν οι δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν για την απόκτησή του.⁵³

♦ Από το ακαθάριστο **εισόδημα από ακίνητα** επιτρέπεται η έκπτωση ορισμένου ποσοστού ως αποσβέσεις, ασφάλιστρα, έξοδα συντήρησης κ.α.

⁵¹ ΦΙΝΟΚΑΛΛΑΙΩΤΗΣ Κ.(1999), Φορολογικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.203

⁵² ΜΠΑΡΜΠΑΣ Ν.(2002), Φορολογία Εισοδήματος Φυσικών & Νομικών Προσώπων, Εκδόσεις Σάκκουλα

⁵³ ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΛΟΣ Θ.: Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, σελ.328, εκδόσεις ΜΠΕΝΟΣ(1997)

Το ποσοστό αυτό ποικίλλει ανάλογα με τη φύση και τη χρήση των ακινήτων⁵⁴ (άρθρο 23 ΚΦΕ).

♦ Από το *εισόδημα που προέρχεται από κινητές αξίες* αφαιρούνται μόνο οι φόροι, τα τέλη και τα δικαιώματα του δημοσίου ή οποιουδήποτε τρίτου που επιβαρύνουν το εισόδημα αυτό (άρθρο 27 ΚΦΕ).

♦ Το καθαρό *εισόδημα από εμπορικές και γεωργικές επιχειρήσεις* μπορεί να προσδιοριστεί κατά δύο τρόπους: το *λογιστικό* και τον *εξωλογιστικό*. Ο *λογιστικός* τρόπος εφαρμόζεται σε δύο περιπτώσεις (άρθρο 30 παρ.2): α) για τις επιχειρήσεις που τηρούν επαρκή και ακριβή βιβλία και στοιχεία *τρίτης κατηγορίας* του κώδικα βιβλίων και στοιχείων (ΚΒΣ) και β) για τις επιχειρήσεις που τηρούν επαρκή και ακριβή βιβλία και στοιχεία *δεύτερης κατηγορίας* του ΚΒΣ, εφόσον παρέχουν μόνο υπηρεσίες και δεν έχουν σημαντικά αποθέματα κατά τη λήξη της διαχειριστικής περιόδου. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις, για τον προσδιορισμό του καθαρού κέρδους, αφαιρούνται από το ακαθάριστο εισόδημα οι ακόλουθες κατηγορίες δαπανών: 1) τα γενικά έξοδα διαχείρισης, όπως π.χ. οι αμοιβές προσωπικού και οι αμοιβές τρίτων, τα ασφάλιστρα που καταβάλλονται σε ασφαλιστικές επιχειρήσεις και εισφορές στα ασφαλιστικά ταμεία των εργαζομένων, τα ενοίκια, οι δαπάνες διαφήμισης και προβολής προϊόντων, τα έξοδα κίνησης και ταξιδιών, τα έξοδα θέρμανσης και ύδρευσης, οι δαπάνες για επιστημονική έρευνα, πειράματα και δοκιμές κ.α. 2) οι δαπάνες για την επισκευή και συντήρηση των μηχανημάτων και γενικά των εγκαταστάσεων, 3) οι αποσβέσεις των πάγιων περιουσιακών στοιχείων, των επισφαλών απαιτήσεων και των εξόδων πρώτης εγκατάστασης, 4) η αξία των πρώτων υλών και άλλων εμπορεύσιμων αγαθών, 5) οι φόροι, τα τέλη και τα δικαιώματα του δημοσίου που βαρύνουν την επιχείρηση, εκτός από το φόρο εισοδήματος, 6) οι τόκοι δανείων ή πιστώσεων, 7) τα αποθεματικά, 8) οι ζημιές κεφαλαίου, 9) τα δικαιώματα και οι αποζημιώσεις που καταβάλλονται για τη χρησιμοποίηση τεχνικής βοήθειας, ευρεσιτεχνιών, σημάτων κ.α., 10) οι προβλέψεις για απόσβεση επισφαλών απαιτήσεων, 11) οι δαπάνες επισκευής και συντήρησης μισθωμένων ακινήτων κ.α.⁵⁵

⁵⁴ Στην περίπτωση εισοδήματος από οικοδομές που χρησιμοποιούνται ως κατοικίες, σχολεία, οικοτροφεία, ξενοδοχεία αφαιρείται ποσοστό 10% για αποσβέσεις, ενώ για οικοδομές που έχουν άλλες χρήσεις, το ποσοστό αυτό μειώνεται σε 5%.

⁵⁵ Πρόκειται για παραγωγικές δαπάνες που πραγματοποιεί η επιχείρηση, που προβλέπονται στο άρθρο 31.

Στην περίπτωση *όλων των άλλων επιχειρήσεων* εφαρμόζεται ο *εξωλογιστικός* προσδιορισμός των κερδών. Τα κέρδη των επιχειρήσεων σ' αυτή την περίπτωση, προσδιορίζονται με πολλαπλασιασμό των ακαθάριστων εσόδων ή των αγορών της επιχείρησης επί ειδικούς συντελεστές καθαρού κέρδους, που έχουν καθοριστεί από το Υπουργείο Οικονομικών για τις διάφορες κατηγορίες επιχειρήσεων (άρθρο 32 ν.2238/1994, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 7 του ν.3190/2002).

Εν προκειμένω, στα ακαθάριστα έσοδα της επιχείρησης δε συνυπολογίζονται:

- 1) οι τόκοι από συναλλακτικές πράξεις, με εξαίρεση τους τόκους από συναλλαγματικές και γραμμάτια από εμπορικές συναλλαγές, ως και οι τόκοι από την πώληση εμπορευμάτων με πίστωση (άρθρο 25 παρ.4 ν.2238/1994).
- 2) Η αυτόματη υπερτίμηση του κεφαλαίου της επιχείρησης (άρθρο 28 παρ. 3 περιπτ. ζ' και 32 παρ.1β').
- 3) Τα ποσά που εισπράχθηκαν από απαιτήσεις της επιχείρησης που είχαν θεωρηθεί επισφαλείς και είχαν γίνει δεκτά από τον Οικονομικό Έφορο κατά τον προσδιορισμό των καθαρών κερδών της επιχείρησης σε προηγούμενα έτη.
- 4) Τα ποσά που εισπράχθηκαν από την επιχείρηση γιατί θεωρήθηκε ότι είχαν καταβληθεί χωρίς να οφείλονται για φόρους, τέλη και εισφορές που τη βάρυναν και κατά τον προσδιορισμό των καθαρών κερδών προηγούμενων χρόνων είχαν γίνει δεκτά από τον Οικονομικό Έφορο.

Τα παραπάνω ποσά προστίθενται στο ποσό των καθαρών κερδών τα οποία προκύπτουν εξωλογιστικά, δηλ. με την εφαρμογή του οικείου συντελεστή στα κάθε είδους ακαθάριστα έσοδα της επιχείρησης.

Τα άρθρα 1 και 3 του ν.2214/1994 είχαν καθιερώσει τον τεκμαρτό προσδιορισμό του καθαρού εισοδήματος από εμπορικές επιχειρήσεις. Οι διατάξεις αυτές, όπως επανειλημμένα τροποποιήθηκαν, προέβλεπαν ότι οι ατομικές επιχειρήσεις που δεν τηρούν βιβλία ή τηρούν βιβλία πρώτης ή δεύτερης κατηγορίας, καθώς και οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών που τηρούν βιβλία τρίτης κατηγορίας, ήταν υποχρεωμένες να δηλώνουν ως ελάχιστο ποσό καθαρού εισοδήματος εκείνο που προέκυπτε από τον πολλαπλασιασμό του αθροίσματος της επαγγελματικής εγκατάστασης της επιχείρησης με τους ειδικά προβλεπόμενους συντελεστές εμπορικότητας και απόδοσης. Στην περίπτωση που το δηλωθέν εισόδημα ήταν χαμηλότερο από το τεκμαρτώς υπολογιζόμενο, τότε ως υποκείμενο φορολόγησης θεωρούνταν το τελευταίο, ακόμη και αν το δηλωθέν εισόδημα είχε προσδιοριστεί λογιστικά ή εξωλογιστικά, σύμφωνα με τα άρθρα 31 και 32 ΚΦΕ. Στην αντίθετη περίπτωση φορολογούνταν το υψηλότερο δηλωθέν εισόδημα. Το σύστημα αυτό

προσδιορισμού του φορολογητέου εισοδήματος, γνωστό ως σύστημα των «αντικειμενικών κριτηρίων», επικρίθηκε έντονα από τη θεωρία ως αντισυνταγματικό αλλά και ζημιογόνο για την οικονομία.

Στη συνέχεια ο ν. 2753/99 αντικατέστησε το σύστημα των «αντικειμενικών κριτηρίων» με ένα νέο σύστημα τεκμαρτού προσδιορισμού, το οποίο ίσχυσε μόνο για τις διαχειριστικές περιόδους που έληξαν μέχρι και την 31-12-2002 και καταργήθηκε με το άρθρο 7 ν.3091/2002 για τις επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία δεύτερης κατηγορίας. Για τις διαχειριστικές περιόδους που αρχίζουν από την 1-1-2003 καταργήθηκε ο τεκμαρτός προσδιορισμός των καθαρών κερδών των εμπορικών επιχειρήσεων που δεν τηρούν βιβλία ή τηρούν βιβλία της πρώτης και δεύτερης κατηγορίας.

♦ Από το *εισόδημα που προέρχεται από μισθωτές υπηρεσίες*, προβλέπεται η έκπτωση δύο κατηγοριών δαπανών: α) των φόρων, των τελών και των δικαιωμάτων του δημοσίου ή τρίτων, που επιβαρύνουν το εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες, εκτός από το φόρο εισοδήματος και β) των κρατήσεων για τα ασφαλιστικά ταμεία, οι οποίες επιβαρύνουν το μισθωτό, εφόσον οι εισφορές αυτές είναι υποχρεωτικές και προβλέπονται από κάποιο νόμο (άρθρο 47 ΚΦΕ).

♦ Τέλος, από το *εισόδημα που προέρχεται από ελευθέρια επαγγέλματα* (άρθρο 49) αφαιρούνται όλες οι δαπάνες που έγιναν για την πραγματοποίηση του εισοδήματος, εφόσον αποδεικνύεται η καταβολή τους με νόμιμο φορολογικό στοιχείο και έχουν αναγραφεί στα βιβλία που υπάρχουν. Πρόκειται για τα έξοδα που αναφέρονται στο άρθρο 31 παρ. 1 ΚΦΕ⁵⁶.

3.5. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΦΟΡΟΛΟΓΗΤΕΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

3.5.1 Αθροισμα εισοδημάτων από κάθε πηγή

Σύμφωνα με το εφαρμοζόμενο σύστημα ενιαίου φόρου εισοδήματος, για τον προσδιορισμό του φόρου αθροίζονται τα δηλωθέντα εισοδήματα και συμψηφίζονται θετικά και αρνητικά στοιχεία των επιμέρους εισοδηματικών κατηγοριών.

---

⁵⁶ Όπως στην περίπτωση εισοδήματος από εμπορικές και γεωργικές επιχειρήσεις.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ.3 του ν. 2238/94 για τον προσδιορισμό του συνολικού εισοδήματος, αθροίζονται τα εισοδήματα όλων των κατηγοριών, εκτός από εκείνα που φορολογούνται αυτοτελώς με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης. Κατά την άθροιση αυτή συμψηφίζονται τα θετικά και αρνητικά (ζημιές) στοιχεία των εισοδημάτων.

3.5.2. Χρόνος απόκτησης εισοδήματος

Σύμφωνα με το άρθρο 3 ΚΦΕ, ο φόρος επιβάλλεται κάθε οικονομικό έτος στο εισόδημα που αποκτάται, ανεξάρτητα από την πραγματική του καταβολή, μέσα στο αμέσως προηγούμενο οικονομικό έτος ή κατά άλλες περιόδους που ορίζει ο νόμος (άρθρα 26, 29, 46 παρ. 6 ΚΦΕ).

3.5.3 Αρχή αυτοτέλειας των χρήσεων

Η ρύθμιση του άρθρου 4 παρ.3 προβλέπει την φορολόγηση του συνολικού εισοδήματος, που αποκτήθηκε το συγκεκριμένο έτος, κατ' εφαρμογή της *αρχής της αυτοτέλειας των χρήσεων*, σύμφωνα με την οποία τα οικονομικά αποτελέσματα κάθε χρήσης αποτελούν ξεχωριστή ενότητα, χωρίς να επιτρέπεται η μεταφορά των στοιχείων αυτών σε επόμενες ή προηγούμενες χρήσεις για την εξεύρεση του εισοδήματος άλλου οικονομικού έτους. Η παρ. 3 του άρθρου 4 θεσπίζει μια παρέκκλιση από την εν λόγω αρχή. Στην περίπτωση που το αρνητικό στοιχείο (ζημιά) του εισοδήματος από εμπορικές, γεωργικές, βιομηχανικές, βιοτεχνικές, μεταλλευτικές και ξενοδοχειακές επιχειρήσεις δεν καλύπτεται με συμψηφισμό θετικού στοιχείου εισοδήματος άλλης πηγής, μεταφέρεται για να συμψηφιστεί διαδοχικώς, στα επόμενα τρία ή πέντε - ανάλογα με την κατηγορία των τηρούμενων βιβλίων - οικονομικά έτη, κατά το υπόλοιπο που απομένει κάθε φορά. Προϋπόθεση της μεταφοράς αυτής των ζημιών προς συμψηφισμό με τα τυχόν θετικά στοιχεία των επόμενων πέντε ετών αποτελεί η τήρηση επαρκών και ακριβών βιβλίων.

3.5.4 Προσδιορισμός τεκμαρτού εισοδήματος

Το συνολικό εισόδημα προσδιορίζεται, κατ' εξαίρεση, βάσει των τεκμηρίων δαπανών διαβίωσης και απόκτησης περιουσιακών στοιχείων του φορολογουμένου, της συζύγου και των προσώπων που τον βαρύνουν, όταν η συνολική ετήσια δαπάνη διαβίωσης είναι μεγαλύτερη τουλάχιστον κατά ποσοστό 20% από το συνολικό δηλωθέν εισόδημά τους (άρθρο 15 ΚΦΕ).

➤ **Τεκμήρια από τις δαπάνες διαβίωσης**

Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ.1 για τον προσδιορισμό της ετήσιας δαπάνης διαβίωσης λαμβάνονται υπόψη τα ακόλουθα:

- i. Το διπλάσιο του ετήσιου τεκμαρτού μισθώματος για κύρια κατοικία άνω των 200 τ.μ. και για δευτερεύουσα κατοικία άνω των 150 τ.μ. (ιδιοκατοικούμενη ή μισθωμένη).
- ii. Η ετήσια τεκμαρτή δαπάνη συντήρησης και κυκλοφορίας επιβατικών Ι.Χ. αυτοκινήτων ανάλογα με τους φορολογήσιμους ίππους⁵⁷ και την παλαιότητα των αυτοκινήτων.
- iii. Η ετήσια τεκμαρτή δαπάνη σκαφών αναψυχής, το ύψος της οποίας καθορίζεται ανάλογα με την κατηγορία του σκάφους
- iv. Η συντήρηση αεροσκαφών και ελικοπτέρων.
- v. Η ετήσια τεκμαρτή δαπάνη συντήρησης οικιακών δεξαμενών κολύμβησης

Τεκμήρια απόκτησης περιουσιακών στοιχείων (Πόθεν έσχες)

Σύμφωνα με το άρθρο 17 ΚΦΕ, ως ετήσια τεκμαρτή δαπάνη απόκτησης περιουσιακών στοιχείων θεωρείται το σύνολο των χρηματικών ποσών που καταβάλλονται για:

- i. Την αγορά ή χρηματοδοτική μίσθωση επιβατηγών αυτοκινήτων Ι.Χ., jeep Ι.Χ., μοτοσικλετών, πλοίων ή σκαφών αναψυχής, αεροσκαφών και κινητών πραγμάτων μεγάλης αξίας (άνω των 5.000€).
- ii. Την αγορά ή χρονομεριστική ή χρηματοδοτική μίσθωση ακινήτων⁵⁸, την ανέγερση οικοδομών και την κατασκευή πισίνας.
- iii. Δωρεές ή γονικές παροχές ή χορηγίες χρηματικών ποσών άνω των 300€ εκτός από τις δωρεές προς το Δημόσιο, τους ΟΤΑ, τα ΑΕΙ, τα Νοσηλευτικά Ιδρύματα και τα Νοσοκομεία που επιχορηγούνται από τον Κρατικό Προϋπολογισμό.
- iv. Την αποπληρωμή δανείων ή πιστώσεων οποιασδήποτε μορφής.

---

⁵⁷ Δεν αποτελούν τεκμήριο το επιβατικό Ι.Χ. αναπήρου, τα επιβατικά Ι.Χ. μέχρι 14 φορολογήσιμους ίππους που αποκτήθηκαν από 1.1.1993 έως 31.12.2003, κ.α.

⁵⁸ Εξαιρούνται η αγορά και η ανέγερση οικοδομής για πρώτη κατοικία μέχρι 120 τ.μ.

3.5.5 Αφαίρεση - έκπτωση δαπανών από το συνολικό εισόδημα

Για τον προσδιορισμό του φορολογητέου συνολικού εισοδήματος αφαιρούνται τα ποσά τυχόν δαπανών που μειώνουν τη φοροδοτική ικανότητα του υπόχρεου και το ποσό που απομένει υποβάλλεται στο φόρο. Αυτά:

- Είτε αφαιρούνται ακέραια από το συνολικό καθαρό εισόδημά του,
- Είτε, αφού μετασχηματισθούν σε ποσό που μειώνει το φόρο (*tax credit*), αφαιρούνται από το ποσό του φόρου της κλίμακας, που αντιστοιχεί στο φορολογητέο εισόδημά του.

Ειδικότερα από το συνολικό εισόδημα του φορολογουμένου αφαιρούνται ακέραια ή σε ποσοστό, τα ποσά των παρακάτω δαπανών (άρθρο 8 ν.2238/94):

1) Υποχρεωτικές ασφαλιστικές εισφορές

Το ποσό των ασφαλίσεων που καταβάλλεται υποχρεωτικά από το φορολογούμενο σε ταμείο ασφάλισης του.

2) Ασφάλιστρα ζωής ή θανάτου

Τα ποσά που καταβάλλει ο φορολογούμενος για ασφάλιστρα, με βάση την οικεία σύμβαση ασφάλισης, με την οποία καλύπτονται κίνδυνοι ζωής, προσωπικών ατυχημάτων και ασθένειας.

3) Δωρεές – Χορηγίες

- i. Δωρεές ακινήτων και χρηματικών ποσών
- ii. Χορηγίες χρηματικών ποσών σε πολιτιστικά μη κερδοσκοπικά Ν.Π.Ι.Δ.

4) Τόκοι δανείων – χρεών – προκαταβολών

Πρόκειται για το ποσό των δεδουλευμένων τόκων, που καταβάλλονται από το φορολογούμενο για:

- α) Προκαταβολές που χορηγήθηκαν, σε δικαιούχους στεγαστικής συνδρομής, από τα Ταμεία Αλληλοβοήθειας Στρατού κ.λ.π. για την απόκτηση πρώτης κατοικίας.
- β) Στεγαστικά δάνεια για την απόκτηση πρώτης κατοικίας, που χορηγήθηκαν στο φορολογούμενο από Τράπεζες, το ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και λοιπούς πιστωτικούς οργανισμούς, εφόσον οφείλονται από το φορολογούμενο και είναι ασφαλισμένα με υποθήκη ή προσημείωση.
- γ) Στεγαστικά δάνεια για την απόκτηση πρώτης κατοικίας, τα οποία χορηγήθηκαν στο φορολογούμενο, που είναι υπάλληλος ασφαλιστικής επιχείρησης, από την ίδια την επιχείρηση, εφόσον οφείλονται από αυτόν και η υποθήκη ή η προσημείωση έχει

εγγραφεί σε ακίνητό του ή του άλλου συζύγου ή των τέκνων τους, που τους βαρύνουν.

δ) Δάνεια, ανεξάρτητα από το αν είναι ασφαλισμένα με υποθήκη ή προσημείωση, τα οποία χορηγήθηκαν στο φορολογούμενο από Τράπεζες, το ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και λοιπούς πιστωτικούς οργανισμούς, εφόσον οφείλονται από το φορολογούμενο και το ποσό τους θα χρησιμοποιηθεί για την αναστήλωση, επισκευή, συντήρηση ή εξωραϊσμό διατηρητέων κτισμάτων, καθώς και κτισμάτων που βρίσκονται σε περιοχές χαρακτηριζόμενες ως παραδοσιακοί οικισμοί.

Τα παραπάνω εφαρμόζονται για ποσά προκαταβολών που έχουν ληφθεί, καθώς και για δάνεια που έχουν συναφθεί μέχρι 31-12-2002. Στην περίπτωση που τα δάνεια έχουν ληφθεί από 1-1-2003 και μετά, το ποσό των πιο πάνω τόκων δεν αφαιρείται από το συνολικό εισόδημα, αλλά μετασχηματιζόμενο σε ποσό μείωσης φόρου (πολλαπλασιάζεται το ποσό των τόκων με συντελεστή 20%) αφαιρείται από το φόρο κλίμακας, που προκύπτει στο εισόδημα του υπόχρεου.

5) Αγορά μεριδίων μετοχικών και μικτών αμοιβαίων κεφαλαίων

Από το συνολικό εισόδημα του υπόχρεου αφαιρείται ποσοστό 20% της δαπάνης αγοράς μετοχικών μεριδίων, μετοχικών και μικτών αμοιβαίων κεφαλαίων εσωτερικού. Το εκπιπτόμενο ποσό δεν μπορεί να υπερβεί το όριο 3.000 ευρώ για τον υπόχρεο, εκτός αν ο τίτλος ανήκει σε περισσότερους, περίπτωση για την οποία το όριο των 3.000 ευρώ, (που υπολογίστηκε με το ποσοστό 20%) επιμερίζεται στους συγκύριους του τίτλου.

Η έκπτωση της δαπάνης για αγορά μεριδίων ημεδαπών μετοχικών και μικτών αμοιβαίων κεφαλαίων καταργείται για δαπάνες που πραγματοποιούνται από 1 Ιανουαρίου 2003 και μετά. Η έκπτωση όμως ισχύει για τα μερίδια που αγοράστηκαν μέχρι 31.12.2002.

6) Τα ποσό του μισθώματος που καταβάλλει ο φορολογούμενος α) **για κύρια κατοικία** δική του και της οικογένειάς του, εφόσον εγκαθίσταται ή μετακινείται εκτός των νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης β) **για τη μίσθωση κύριας κατοικίας από υπάλληλο στον τόπο που μετατίθεται** εφόσον εκμισθώνει ιδιόκτητη κατοικία σε άλλο τόπο.

7) Η δαπάνη, σε ποσοστό 20% και μέχρι 500 ευρώ, **για εγκατάσταση φυσικού αερίου**, ηλιοθερμικών και φωτοβολταϊκών συστημάτων.

8) Εφάπαξ ποσό δαπάνης, λόγω προσωπικής κατάστασης (αναπηρίας, τύφλωσης)

Εκτός από τα παραπάνω ποσά δαπανών, παρέχεται εφάπαξ ποσό έκπτωσης ύψους 2.400 ευρώ χωρίς δικαιολογητικά, για τον ίδιο το φορολογούμενο και για κάθε ένα από τα πρόσωπα που συνοικούν με αυτόν και τον βαρύνουν (άρθρο 8 παρ.1). εφόσον:

α) παρουσιάζουν αναπηρία 67% και πάνω από νοητική καθυστέρηση, φυσική αναπηρία ή ψυχική πάθηση.

β) είναι τυφλοί, γραμμένοι στο γενικό μητρώο τυφλών, που τηρείται στην οικεία Νομαρχία.

γ) είναι νεφροπαθείς ή είναι πρόσωπα που πάσχουν από μεσογειακή, δρεπανοκυτταρική και μικροδρεπανοκυτταρική αναιμία και κάνουν μεταγγίσεις αίματος.

δ) είναι συνταξιοδοτούμενοι ανάπηροι αξιωματικοί, ή οπλίτες, ή αξιωματικοί που έχουν τεθεί σε κατάσταση πολεμικής διαθεσιμότητας, ή αξιωματικοί που εξαιτίας πολεμικού τραύματος ή νοσήματος που επήλθε λόγω κακουχιών σε πολεμική περίοδο βρίσκονται σε κατάσταση υπηρεσίας γραφείου, ή πρόσωπα που έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του ν. 1579/50 και του ν.δ. 330/47 και είτε είναι θύματα πολέμου είτε παίρνουν σύνταξη από δημόσιο ταμείο ως ανάπηροι, ή θύματα της εθνικής αντίστασης ή εμφυλίου πολέμου.

Στην περίπτωση που ο φορολογούμενος κατοικεί στην αλλοδαπή και αποκτά εισόδημα από πηγή που βρίσκεται στην Ελλάδα δεν δικαιούται τις εκπτώσεις του άρθρου 8 παρ. 7 ΚΦΕ.

3.5.6 Προσδιορισμός κύριου φόρου

Με στόχο και κριτήριο την εφαρμογή της αρχής της δικαιοσύνης και τον περιορισμό της ανισοκατανομής του πλούτου, στη φορολογία του εισοδήματος εφαρμόζονται προοδευτικοί συντελεστές. Το συνολικό καθαρό εισόδημα του φορολογουμένου, το οποίο απομένει μετά την αφαίρεση των ποσών των εκπτώσεων και των μειώσεων, αποτελεί το *φορολογητέο εισόδημα*, που υποβάλλεται σε φόρο κλίμακας υπολογισμού του φόρου (άρθρο 9 ΚΦΕ).

Τα τελευταία χρόνια έχει μειωθεί ο αριθμός των κλιμακίων, χωρίς ωστόσο να προβλέπεται γενικώς τιμαριθμοποίηση αυτών. Ως συνέπεια, λόγω των ονομαστικών αυξήσεων, τα εισοδήματα υπόκεινται σε μεγαλύτερους φορολογικούς συντελεστές, παρά το γεγονός ότι το πραγματικό εισόδημα των φορολογουμένων παραμένει σταθερό. Η παρατήρηση αυτή δικαιολογεί τη σκοπιμότητα και την αναγκαιότητα

αναπροσαρμογής των φορολογικών κλιμακίων, προκειμένου να αποτραπούν τέτοιου είδους «έμμεσες» μειώσεις των πραγματικών εισοδημάτων, ιδίως των μισθωτών.

Τα εισοδήματα που αποκτήθηκαν το 2007 θα φορολογηθούν με τις ακόλουθες κλίμακες φόρου (πίνακες 5 και 6):

Πίνακας 5

ΚΛΙΜΑΚΑ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΦΟΡΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 2008 (ΜΙΣΘΩΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΩΝ)				
Κλιμάκιο Εισοδήματος	Φορολογικός Συντελεστής %	Φόρος Κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος (ευρώ)	Φόρου (ευρώ)
12.000	0	0	12.000	0
18.000	29	5.220	30.000	5.220
45.000	39	17.550	75.000	22.770
άνω 75.000	40			

Πίνακας 6

ΚΛΙΜΑΚΑ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΦΟΡΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 2008 (ΜΗ ΜΙΣΘΩΤΩΝ- ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ)				
Κλιμάκιο Εισοδήματος	Φορολογικός Συντελεστής %	Φόρος Κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος (ευρώ)	Φόρου (ευρώ)
10.500	0	0	10.500	0
1.500	15	225	12.000φ	225
18.000	29	5.220	30.000	5.445
45.000	39	17.550	75.000	22.995
άνω 75.000	40			

Το αφορολόγητο ποσό του πρώτου κλιμακίου αυξάνεται, εάν ο φορολογούμενος έχει τέκνα (άρθρο 9 παρ.2 ΚΦΕ, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 1 παρ.1 του ν.3091/2002), ως εξής:

- κατά 1.000 ευρώ , αν ο φορολογούμενος έχει ένα τέκνο που τον βαρύνει,
- κατά 2.000 ευρώ , αν ο φορολογούμενος έχει δύο τέκνα που τον βαρύνουν,

- κατά 10.000 ευρώ, αν ο φορολογούμενος έχει τρία τέκνα που τον βαρύνουν,
- κατά 1.000 ευρώ, για κάθε ένα τέκνο πάνω από τα τρία.

Ειδικότερα, για τον φορολογούμενο που αποκτά εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες (μισθούς και συντάξεις), εφόσον αυτός παρέχει εξαρτημένη εργασία ή κατοικεί για τουλάχιστον εννέα μήνες σε παραμεθόρια περιοχή κατά το έτος που απέκτησε το εισόδημα, το ποσό του φόρου μειώνεται κατά εξήντα (60) ευρώ για κάθε τέκνο που τον βαρύνει.

Εάν ο ένας σύζυγος δεν έχει εισόδημα ή αυτό που διαθέτει είναι μικρότερο από το αφορολόγητο ποσό του πρώτου κλιμακίου, το αφορολόγητο ποσό που αφορά τα τέκνα προστίθεται στο αφορολόγητο ποσό του άλλου συζύγου. Οι κάτοικοι της αλλοδαπής δεν δικαιούνται τη μείωση του φόρου που προκύπτει από την αύξηση του πρώτου κλιμακίου λόγω τέκνων (άρθρο 9 παρ.2 ΚΦΕ). Επίσης, εξαιρούνται οι κάτοικοι κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αποκτούν εισόδημα στην Ελλάδα μεγαλύτερο του 90% του συνολικού εισοδήματός τους.

3.5.7 Μείωση του φόρου με βάση τις δαπάνες που κατέβαλε ο υπόχρεος

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, για τα εισοδήματα που αποκτώνται από 1-1-2003 και μετά καθιερώθηκε ότι τα ποσά ορισμένων δαπανών, για τα οποία αναγνωρίζεται ότι μειώνουν τη φοροδοτική ικανότητα του φορολογουμένου, αφού μετασχηματιστούν σε ποσό που μειώνει το φόρο (tax- credit), αφαιρούνται από το ποσό του φόρου που αντιστοιχεί στο φορολογητέο εισόδημα (άρθρο 9 παρ.3 ΚΦΕ, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 παρ.1 του ν.3091/2002).

Συγκεκριμένα:

- 1) Ο φόρος μειώνεται κατά ποσοστό 20% του ετήσιου ποσού των **εξόδων ιατρικής και νοσοκομειακής περίθαλψης** του φορολογουμένου και των λοιπών προσώπων που τον βαρύνουν. Το αφαιρούμενο ποσό δε δύναται να υπερβεί τις 6.000€.
- 2) Ο φόρος μειώνεται κατά ποσοστό 20% του **μισθώματος** που καταβάλλεται ετησίως για κύρια κατοικία του φορολογουμένου και της οικογένειάς του. Ομοίως, ο φόρος μειώνεται κατά ποσοστό 20% του μισθώματος που καταβάλλει ετησίως ο φορολογούμενος για μίσθωση κατοικίας των τέκνων του, τα οποία φοιτούν σε αναγνωρισμένα σχολεία ή σχολές του εσωτερικού. Για καθεμιά από τις περιπτώσεις αυτές το ποσό του φόρου δεν μπορεί να υπερβεί τα 240 €.

3) Ο φόρος μειώνεται κατά ποσοστό 20% της δαπάνης για *παράδοση κατ' οίκον ιδιαίτερων μαθημάτων ή φροντιστηρίων* οποιασδήποτε αναγνωρισμένης εκπαιδευτικής βαθμίδας ή ξένων γλωσσών, την οποία καταβάλλει ετησίως ο φορολογούμενος για τον ίδιο ή για κάθε τέκνο που τον βαρύνει. Το ποσό της μείωσης για τη δαπάνη αυτή δεν μπορεί να υπερβεί τα 240 €.

4) Ο φόρος μειώνεται κατά ποσοστό 20% του ποσού των *δεδουλευμένων τόκων* που καταβάλλει ο φορολογούμενος για στεγαστικά δάνεια με σκοπό την απόκτηση πρώτης κατοικίας ή την αναστήλωση, συντήρηση ή επισκευή διατηρητέων κτισμάτων. Το ποσοστό της μείωσης αυτής υπολογίζεται στους τόκους που αντιστοιχούν στο τμήμα του δανείου μέχρι 200.000 ευρώ.

5) Ο φόρος μειώνεται κατά ποσοστό 20% *του ποσού της διατροφής* που καταβάλλεται από τον ένα σύζυγο στον άλλο το οποίο επιδικάστηκε ή συμφωνήθηκε με συμβολαιογραφική πράξη. Η μείωση του φόρου δεν μπορεί να υπερβεί τα 600€.

6) Τέλος, για το φορολογούμενο που αποκτά εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες, εφόσον αυτός προσφέρει υπηρεσίες ή κατοικεί για τουλάχιστον εννέα (9) μήνες μέσα στο έτος κατά το οποίο απέκτησε το εισόδημα αυτό στους νομούς Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου, Λέσβου, Χίου, Σάμου και Δωδεκανήσου, καθώς και σε περιοχή των νομών Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλης, Κιλκίς, Σερρών και Δράμας, η οποία περιλαμβάνεται σε ζώνη βάθους 20 χιλιομέτρων από τη μεθοριακή γραμμή, ο οφειλόμενος φόρος μειώνεται κατά εξήντα (60) ευρώ για κάθε τέκνο που τον βαρύνει.

Το ποσό που απομένει ύστερα από τις μειώσεις, αποτελεί το φόρο που αναλογεί στο συνολικό καθαρό εισόδημα του φορολογουμένου.

3.5.8 Συμπληρωματικός φόρος

Όταν στο συνολικό εισόδημα του υπόχρεου περιλαμβάνεται και εισόδημα από ακίνητα, (εκτός από το ποσό του τεκμαρτού απαλλασσόμενου εισοδήματος από ιδιοκατοίκηση κύριας και δευτερεύουσας κατοικίας), το ακαθάριστο ποσό αυτού υποβάλλεται και σε συμπληρωματικό φόρο, ο οποίος υπολογίζεται με συντελεστή 1.5%. Ειδικότερα, ο συντελεστής αυτός προσαυξάνεται σε 3% για κατοικίες άνω των 300 τ.μ.

Το ποσό του συμπληρωματικού φόρου σε κάθε περίπτωση δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από το ποσό του φόρου που αναλογεί στο συνολικό εισόδημα του φορολογουμένου.

3.5.9 Προκαταβολή φόρου

Με βάση τη φορολογική δήλωση βεβαιώνεται ποσό ίσο προς 55% του φόρου, που προκύπτει για το οικονομικό έτος που υπόκειται στη φορολογία, έναντι του φόρου που αναλογεί στο εισόδημα του διανυόμενου οικονομικού έτους και το οποίο θα φορολογηθεί τον επόμενο χρόνο (άρθρο 52 παρ.1 και 2 ΚΦΕ). Αν όμως στους βεβαιωτικού τίτλους, επί των οποίων στηρίζεται ο φόρος του οικονομικού έτους, που υπόκειται στη φορολογία, περιλαμβάνεται εισόδημα που παρακρατείται στην πηγή ή καταβάλλεται κατά τις διατάξεις του άρθρου 52 παρ.3 και 4 ΚΦΕ, από το ποσό του βεβαιούμενου φόρου εκπίπτει ο παρακρατηθείς ή προκαταβλητέος φόρος⁵⁹.

3.5.10 Παρακράτηση φόρου

Η παρακράτηση στην πηγή του συνόλου του φόρου ή ποσοστού αυτού, προβλέπεται στις παρακάτω περιπτώσεις εισοδημάτων:

- Παρακράτηση φόρου στο εισόδημα *από μισθωτές υπηρεσίες* (άρθρο 57 ΚΦΕ). Η παρακράτηση ενεργείται με βάση την κλίμακα του άρθρου 9 για εισοδήματα, που προκύπτουν από μηνιαίους μισθούς, συντάξεις, ημερομίσθια, τα οποία καταβάλλονται βάσει σχέσης μίσθωσης εργασίας άνω του ενός έτους στον ίδιο εργοδότη ή σχέσης μίσθωσης εργασίας αορίστου χρόνου, ενώ με κατ' αποκοπή ποσοστά για τα λοιπά ημερομίσθια και αμοιβές. Υπόχρεοι σε παρακράτηση είναι οι απασχολούμενοι κατά σύστημα έμμισθου ή ημερομίσθιου προσωπικού και οι καταβάλλοντες συντάξεις, επιχορηγήσεις, μερίσματα και κάθε άλλη παροχή.

- Παρακράτηση φόρου στο εισόδημα *από γεωργικές επιχειρήσεις* (άρθρο 56 ΚΦΕ). Το Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ, οι πιστωτικοί οργανισμοί και οι συνεταιρισμοί παρακρατούν στις επιχορηγήσεις ή στις επιδοτήσεις επί της παραγωγής, που καταβάλλουν σε πρόσωπα που ασχολούνται κατά κύριο επάγγελμα με την παραγωγή φυτικών ή ζωικών προϊόντων, φόρο με συντελεστή 0,5%, αν το ποσό της επιχορήγησης είναι από 7.350 ευρώ μέχρι 14.700 ευρώ και 1% για επιχορηγήσεις άνω των 14.700 ευρώ.

- Παρακράτηση φόρου στο εισόδημα *από εμπορικές επιχειρήσεις*

Στο συγκεκριμένο εισόδημα ενεργείται παρακράτηση σύμφωνα με το άρθρο 55 ΚΦΕ με την εφαρμογή κατ' αποκοπήν ποσοστών.

---

⁵⁹ Δε βεβαιώνεται προκαταβολή αν δηλώνονται εισοδήματα από μισθωτές υπηρεσίες και από ιδιοκατοίκηση κύριας κατοικίας.

- Παρακράτηση φόρου στο εισόδημα *από ελευθέρια επαγγέλματα* (άρθρο 58 ΚΦΕ). Επί των ακαθάριστων αμοιβών που καταβάλλονται στα πρόσωπα που προσφέρουν υπηρεσίες ελευθέρων επαγγελμάτων, παρακρατείται ποσοστό 20%. Το ποσό του φόρου παρακρατείται από δημόσιες υπηρεσίες. ΝΠΔΔ, ΟΤΑ, κοινωφελή ιδρύματα, τράπεζες κλπ.

- Παρακράτηση φόρου στα εισοδήματα *από κινητές αξίες*.

Στα διανεμόμενα τέλος κέρδη των ημεδαπών ανώνυμων εταιρειών με τη μορφή μερισμάτων, προμερισμάτων, αμοιβών και ποσοστών εκτός μισθού των μελών του διοικητικού συμβουλίου και των διευθυντών καθώς και των αμοιβών του εργατοϋπαλληλικού προσωπικού δεν ενεργείται παρακράτηση, αφού τα εισοδήματα αυτά φορολογούνται στο όνομα του αντίστοιχου νομικού προσώπου. Έτσι τα παραπάνω ποσά περιέρχονται στους δικαιούχους ελεύθερα από φόρους. Για τα λοιπά εισοδήματα που αναφέρονται στα άρθρα 24 και 25 ΚΦΕ προβλέπεται παρακράτηση φόρου με συντελεστή 20% και με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης των δικαιούχων.

3.5.11 Εκπτώσεις από το φόρο

Σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 9 του ν.2238/1994, από το φόρο που αναλογεί στο συνολικό εισόδημα του υπόχρεου εκπίπτουν τα παρακάτω ποσά:

- i. Ο φόρος που έχει προκαταβληθεί ή παρακρατηθεί .
- ii. Ο φόρος που καταβλήθηκε αποδεδειγμένα στην αλλοδαπή για το εισόδημα που προέκυψε σε αυτή. Ο φόρος όμως πριν την έκπτωση που καταβλήθηκε στην αλλοδαπή δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερος από αυτόν που αναλογεί επιμεριστικά στην Ελλάδα για το εισόδημα της αλλοδαπής. Για την εξεύρεση του προς έκπτωση ποσού φόρου, μερίζεται ο φόρος που αναλογεί στο συνολικό εισόδημα σε μέρη ανάλογα των δύο τμημάτων του εισοδήματος, δηλαδή αυτού που προκύπτει στην Ελλάδα και εκείνου που προκύπτει στην αλλοδαπή.

3.5.12 Καταβολή φόρου

Ο φόρος που αναλογεί στο καθαρό εισόδημα ή το υπόλοιπο αυτού που απομένει μετά τις ως άνω εκπτώσεις καταβάλλεται σε τρεις ίσες δίμηνες δόσεις, από τις οποίες η πρώτη καταβάλλεται μέχρι την τελευταία εργάσιμη μέρα – για τις δημόσιες υπηρεσίες – του επόμενου από τη βεβαίωση του φόρου μήνα, και οι επόμενες δόσεις την τελευταία εργάσιμη μέρα του τρίτου και πέμπτου μήνα αντίστοιχα.

Με στόχο την παρακίνηση των φορολογουμένων να υποβάλλουν τη δήλωση ηλεκτρονικά μέσω διαδικτύου, χορηγείται έκπτωση ενάμισι (1,5%) και μέχρι του ποσού των 118 ευρώ, ανεξάρτητα από τον αριθμό των δόσεων καταβολής του φόρου.

3.5.13 Συμψηφισμός – επιστροφή φόρου

Αν το ποσό του φόρου που έχει προκαταβληθεί ή παρακρατηθεί είναι μεγαλύτερο από τον αναλογούντα φόρο, η επιπλέον διαφορά συμψηφίζεται στο φόρο, που οφείλεται για το νέο οικονομικό έτος και εφόσον δεν οφείλεται φόρος για το έτος αυτό, επιστρέφεται στο δικαιούχο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΔΗΛΩΘΕΝΤΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΑΥΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1988-2005⁶⁰)

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Μετά τη θεωρητική ανάλυση των επιμέρους μεγεθών και ζητημάτων που άπτονται των θεματικών της παρούσης εργασίας, εισερχόμαστε στην εμπειρική εξέταση και ανάλυση της κατανομής του φορολογικού βάρους των φυσικών προσώπων στην Ελλάδα κατά εισοδηματικές κατηγορίες.

Ως προς τις πηγές και τη μεθοδολογία επεξεργασίας των στοιχείων, αυτά προέρχονται από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ) και τη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων (ΓΓΠΣ) του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, αναφέρονται στην περίοδο 1988-2005 και τα φυσικά πρόσωπα είναι καταναμημένα σε έξι ομάδες εισοδήματος ανάλογα με το επάγγελμα του υπεύθυνου του νοικοκυριού που συμπληρώνει τη φορολογική δήλωση. Για κάθε μία κατηγορία υπάρχει ο αριθμός των φορολογουμένων, ο φόρος που καλείται να αποδώσει και το δηλωθέν εισόδημα. Από τα στοιχεία αυτά προσδιορίζεται, ο μέσος φόρος ανά φορολογούμενο (ή ανά φορολογική δήλωση), καθώς και η φορολογική επιβάρυνση, η οποία ορίζεται ως ο μέσος φόρος προς το μέσο εισόδημα. Οι έξι εισοδηματικές κατηγορίες είναι: οι εισοδηματίες, οι έμποροι-βιομήχανοι, οι γεωργοί- κτηνοτρόφοι, οι μισθωτοί, οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι συνταξιούχοι.

Ο παραπάνω διαχωρισμός έγινε σύμφωνα με τα στοιχεία των υποβαλλόμενων φορολογικών δηλώσεων στις ΔΟΥ και με το δηλωθέν ως εξασκούμενου επαγγέλματος από τους φορολογουμένους⁶¹. Κατά αυτόν τον τρόπο οι έξι εισοδηματικές κατηγορίες ορίζονται ως εξής:

- Ως **εισοδηματίες** ορίζονται οι υπόχρεοι των οποίων το κύριο επάγγελμα προέρχεται από οικοδομές ή από εκμισθώσεις γαιών ή από κινητές αξίες.
- Ως **έμποροι, βιομήχανοι, βιοτέχνες και επαγγελματίες** ορίζονται οι υπόχρεοι των οποίων το κύριο εισόδημα τους προέρχεται από εμπορικές, βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις.

⁶⁰ Μετά από αίτηση στο Υπουργείο Οικονομικών δεν κατέστη δυνατή η χορήγηση πιο επίκαιρων στατιστικών στοιχείων

⁶¹ Στην περίπτωση που ο φορολογούμενος δηλώνει περισσότερες από μία απασχολήσεις, ως κριτήριο για την κατάταξη του λαμβάνεται η απασχόληση που αποφέρει το μεγαλύτερο εισόδημα

- Ως *γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς, εκμεταλλευτές δασών* ορίζονται οι υπόχρεοι των οποίων το κύριο εισόδημα προέρχεται από γεωργικές επιχειρήσεις.
- Ως *μισθωτοί* ορίζονται οι φορολογούμενοι των οποίων το κύριο εισόδημα προέρχεται από μισθωτές υπηρεσίες.

Στους *ελεύθερους επαγγελματίες* περιλαμβάνονται οι φορολογούμενοι των οποίων το καθαρό εισόδημα προέρχεται από ελευθέρια επαγγέλματα.

- Στους *συνταξιούχους* περιλαμβάνονται οι φορολογούμενοι των οποίων το κύριο εισόδημα προέρχεται από σύνταξη⁶².

Οι παραπάνω εισοδηματικές κατηγορίες αποτελούν το βασικό διαχωρισμό στον οποίο θα στηριχθεί η ανάλυση που θα ακολουθήσει.

Η δομή του παρόντος κεφαλαίου ακολουθεί την εξής θεματική διάρθρωση:

Στην πρώτη ενότητα θα παρουσιαστεί *ο αριθμός των φορολογουμένων κατά εισοδηματική τάξη*.

Στην δεύτερη ενότητα θα γίνει ανάλυση *του δηλωθέντος εισοδήματος κατά εισοδηματική κατηγορία*.

Στην τρίτη ενότητα θα γίνει ανάλυση του *συνολικού φόρου κατά εισοδηματική κατηγορία*.

Στην τέταρτη ενότητα, θα εκτιμηθεί ο *λόγος του μέσου φόρου προς το μέσο δηλωθέν εισόδημα*, δηλαδή της φορολογικής επιβάρυνσης της κάθε εισοδηματικής κατηγορίας.

Στην τελευταία ενότητα, θα αποτυπωθούν διαγραμματικά οι ανισότητες στην κατανομή του φορολογικού βάρους με τη χρήση της *καμπύλης Lorenz*.

4.2 ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ

Στους ακόλουθους πίνακες παρουσιάζεται ο αριθμός των φορολογουμένων κατά πηγή εισοδήματος για τα έτη 1988- 2005, όπως επίσης και ο ρυθμός μεταβολής αυτών από έτος σε έτος και για όλη την περίοδο αναφοράς.

⁶² ΕΣΥΕ: Στατιστική του δηλωθέντος εισοδήματος φυσικών προσώπων και της φορολογίας αυτού, σελ.15(1999).

Πίνακας 7

Αριθμός φορολογουμένων κατά κατηγορία, 1988-2005

Έτη	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ						
	Εισοδηματίες	Εμπ.Βιομ.	Γεωρ.-Κτην.	Μισθωτοί	Ελ.Επ/τίες	Συνταξιούχοι	Σύνολο
1988	198.302	599.338	42.788	1.002.482	93.205	388.153	2.324.268
1989	204.250	618.254	44.824	1.034.276	97.086	407.079	2.405.769
1990	210.351	635.370	48.409	1.095.060	101.836	430.503	2.521.529
1991	222.780	655.225	56.700	1.151.256	106.344	463.141	2.655.446
1992	257.285	677.262	84.185	1.258.733	110.493	516.202	2.904.160
1993	281.443	687.110	108.721	1.333.617	116.340	569.159	3.096.390
1994	293.820	689.189	121.829	1.378.998	120.570	614.317	3.218.723
1995	409.998	704.513	300.730	1.466.207	127.026	831.597	3.840.071
1996	428.068	711.682	328.135	1.507.774	131.893	878.764	3.986.316
1997	502.646	709.506	363.156	1.554.477	134.579	1.004.245	4.268.609
1998	533.072	696.184	371.601	1.628.461	138.159	1.067.889	4.435.366
1999	555.040	696.932	379.212	1.710.673	142.005	1.101.425	4.585.287
2000	603.581	755.457	375.177	1.782.481	154.433	1.080.339	4.751.468
2001	603.177	902.008	372.029	1.793.857	147.415	1.085.357	4.903.843
2002	520.332	682.800	386.206	1.736.838	301.464	1.325.439	4.953.079
2003	535.073	673.613	396.186	1.888.310	271.670	1.361.660	5.126.512
2004	522.867	669.461	402.077	1.919.933	316.812	1.382.918	5.214.068
2005	663.004	675.219	411.340	1.960.678	331.915	1.465.741	5.507.897

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ και ΓΓΠΣ, (*) εκτιμήσεις.

Πίνακας 8

ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ

Έτη	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ						
	Εισοδηματίες	Εμπ.Βιομ.	Γεωρ.-Κτην.	Μισθωτοί	Ελ.Επ/τίες	Συνταξιούχοι	Σύνολο
89/88	3,0	3,2	4,8	3,2	4,2	4,9	3,5
90/89	3,0	2,8	8,0	5,9	4,9	5,8	4,8
91/90	5,9	3,1	17,1	5,1	4,4	7,6	5,3
92/91	15,5	3,4	48,5	9,3	3,9	11,5	9,4
93/92	9,4	1,5	29,1	5,9	5,3	10,3	6,6
94/93	4,4	0,3	12,1	3,4	3,6	7,9	4,0
95/94	39,5	2,2	146,8	6,3	5,4	35,4	19,3
96/95	4,4	1,0	9,1	2,8	3,8	5,7	3,8
97/96	17,4	-0,3	10,7	3,1	2,0	14,3	7,1
98/97	6,1	-1,9	2,3	4,8	2,7	6,3	3,9
99/98	4,1	0,1	2,0	5,0	2,8	3,1	3,4
00/99	8,7	8,4	-1,1	4,2	8,8	-1,9	3,6
01/00	-0,1	19,4	-0,8	0,6	-4,5	0,5	3,2
02/01	-13,7	-24,3	3,8	-3,2	104,5	22,1	1,0
03/02	2,8	-1,3	2,6	8,7	-9,9	2,7	3,5
04/03	-2,3	-0,6	1,5	1,7	16,6	1,6	1,7
05/04	26,8	0,9	2,3	2,1	4,8	6,0	5,6
05/88	234,3	12,7	861,3	95,6	256,1	277,6	137,0

Πίνακας 9

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΔΙΑΦΘΩΣΗ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ							
Έτη	Εισοδηματίες	Εμπ.Βιομ.	Γεωρ.-Κτην.	Μισθωτοί	Ελ.Επ/τίες	Συνταξιούχοι	Σύνολο
1988	8,5	25,8	1,8	43,1	4,0	16,7	100
1989	8,5	25,7	1,9	43,0	4,0	16,9	100
1990	8,3	25,2	1,9	43,4	4,0	17,1	100
1991	8,4	24,7	2,1	43,4	4,0	17,4	100
1992	8,9	23,3	2,9	43,3	3,8	17,8	100
1993	9,1	22,2	3,5	43,1	3,8	18,4	100
1994	9,1	21,4	3,8	42,8	3,7	19,1	100
1995	10,7	18,3	7,8	38,2	3,3	21,7	100
1996	10,7	17,9	8,2	37,8	3,3	22,0	100
1997	11,8	16,6	8,5	36,4	3,2	23,5	100
1998	12,0	15,7	8,4	36,7	3,1	24,1	100
1999	12,1	15,2	8,3	37,3	3,1	24,0	100
2000	12,7	15,9	7,9	37,5	3,3	22,7	100
2001	12,3	18,4	7,6	36,6	3,0	22,1	100
2002	10,5	13,8	7,8	35,1	6,1	26,8	100
2003	10,4	13,1	7,7	36,8	5,3	26,6	100
2004	10,0	12,8	7,7	36,8	6,1	26,5	100
2005	12,0	12,3	7,5	35,6	6,0	26,6	100

Από τα στοιχεία των παραπάνω πινάκων προκύπτουν τα ακόλουθα:

- Η μεγαλύτερη ποσοστιαία μεταβολή κατά την περίοδο 1989-2005 παρατηρείται στην κατηγορία των *γεωργών-κτηνοτρόφων* με 861,3% (και ακολουθούν οι *συνταξιούχοι* με 277,6%), ενώ η μικρότερη ποσοστιαία μεταβολή παρατηρείται στους *εμπόρους-βιοτέχνες* με 12,7%.
- Σε όλες τις κατηγορίες των φορολογουμένων κατά την εξεταζόμενη περίοδο 1988-2005, σημειώνεται μια αύξηση του αριθμού τους ίση με 137% και με την μεγαλύτερη τιμή να παρατηρείται το έτος 1994 με ποσοστό 19,3%.
- Αυτή η σημαντική αύξηση του αριθμού των φορολογουμένων θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια πολύ θετική και αναγκαία εξέλιξη τόσο ως προς τη συμμετοχή ολοένα και περισσότερων φορολογουμένων στα φορολογικά βάρη,
- Ο ρυθμός αύξησης της κατηγορίας «*εισοδηματίες*» παρουσίασε στην εξεταζόμενη περίοδο αύξηση της τάξης του 234,3%. Ο μέσος όρος κυμάνθηκε γύρω στο 8%, χωρίς όμως ισομερή κατανομή.
- Ο ρυθμός αύξησης της κατηγορίας «*έμποροι-βιοτέχνες*» ήταν 12,7% και ο μέσος όρος κυμάνθηκε γύρω στο 1%, χωρίς όμως ισομερή κατανομή.

- Ο ρυθμός αύξησης της κατηγορίας «*γεωργοί – κτηνοτρόφοι*» ήταν 861,3% και ο μέσος όρος κυμάνθηκε γύρω στο 17,6 %, χωρίς όμως ισομερή κατανομή
- Ο ρυθμός αύξησης της κατηγορίας «*μισθωτοί*» ήταν 95,6 % κατά την περίοδο αναφοράς και ο μέσος όρος κυμάνθηκε γύρω στο 4,1%, χωρίς όμως ισομερή κατανομή.
- Ο ρυθμός αύξησης της κατηγορίας «*ελεύθεροι επαγγελματίες*» κατά την εξεταζόμενη περίοδο ήταν 256,1% και ο μέσος όρος κυμάνθηκε γύρω στο 9,6%, χωρίς όμως ισομερή κατανομή.
- Τέλος, ο ρυθμός αύξησης της κατηγορίας «*συνταξιούχοι*» ήταν 277,6% για όλη την εξεταζόμενη περίοδο και ο μέσος όρος κυμάνθηκε γύρω στο 8,4%, χωρίς όμως ισομερή κατανομή

Η σημαντική *αύξηση του αριθμού των φορολογουμένων* μπορεί να αποδοθεί σε παράγοντες όπως:

- Στις μεταρρυθμίσεις της φορολογικής νομοθεσίας, στη μηχανοργάνωση των υπηρεσιών και συνεπώς στη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των ελεγκτικών μηχανισμών του κράτους. Οι εξελίξεις αυτές συνέβαλαν στον περιορισμό του αριθμού των εργαζομένων που απασχολούνταν στην παραοικονομία και στην ένταξη αυτών στο νόμιμο τμήμα της οικονομίας.
- Στην αθρόα εισροή των γυναικών στην αγορά εργασίας.
- Στην προσπάθεια ένταξης στην ONE που επέβαλε σταθερή δημοσιονομική πολιτική και αυξημένα φορολογικά έσοδα.

Όσον αφορά στην *ποσοστιαία συμμετοχή* κάθε κατηγορίας, μπορούν να σημειωθούν τα παρακάτω:

- Η κατηγορία των *εισοδηματιών* το 1988 αποτελούσε το 8,5% των φορολογουμένων ενώ το 2005 αυξήθηκε στο 12%.
- Οι *έμποροι – βιομήχανοι* το 1988 αποτελούσαν το 25,8% των φορολογουμένων ενώ το 2005 το ποσοστό συμμετοχής τους μειώθηκε στο 12,3%.
- Οι *γεωργοί – κτηνοτρόφοι* το 1988 συγκέντρωναν το 1,8% των φορολογουμένων ενώ το 2005 αυξήθηκαν στο 7,5%.

- Οι *μισθωτοί* το 1988 αντιστοιχούσαν στο 43,1% των φορολογουμένων ενώ το 2005 το ποσοστό συμμετοχής τους μειώθηκε στο 35,6%
- Οι *ελεύθεροι επαγγελματίες* το 1988 συμμετείχαν με ποσοστό 4% ενώ το 2005 το ποσοστό τους αυξήθηκε στο 6%.
- Οι *συνταξιούχοι* αποτελούσαν το 16,7 % των φορολογουμένων ενώ το 2005 το ποσοστό συμμετοχής τους ανήλθε στο 26,6%.

Στον *πίνακα 10* παρουσιάζεται η διάρθρωση κατά κατηγορία των υπό μελέτη κατηγοριών φορολογουμένων στην Ελλάδα, για τα έτη 1988 και 2005, με φθίνουσα σειρά συμμετοχής.

Πίνακας 10

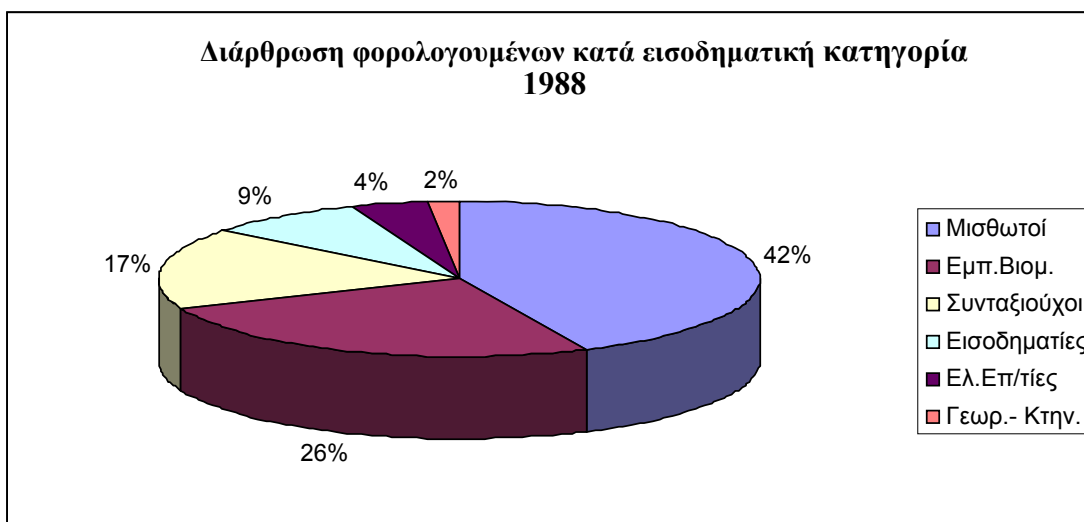
Ταξινόμηση και ποσοστιαία διάρθρωση κατά κατηγορία φορολογουμένων για τα έτη 1988 και 2005

A/A	Κατηγορία	1988	Κατηγορία	2005
1	Μισθωτοί	43,1	Μισθωτοί	35,6
2	Εμπ.Βιομ.	25,8	Συνταξιούχοι	26,6
3	Συνταξιούχοι	16,7	Εμπ.Βιομ.	12,3
4	Εισοδηματίες	8,5	Εισοδηματίες	12,0
5	Ελ.Επ/τίες	4,0	Γεωρ.- Κτην.	7,5
6	Γεωρ.- Κτην.	1,8	Ελ.Επ/τίες	6,0
	Σύνολο	100	Σύνολο	100

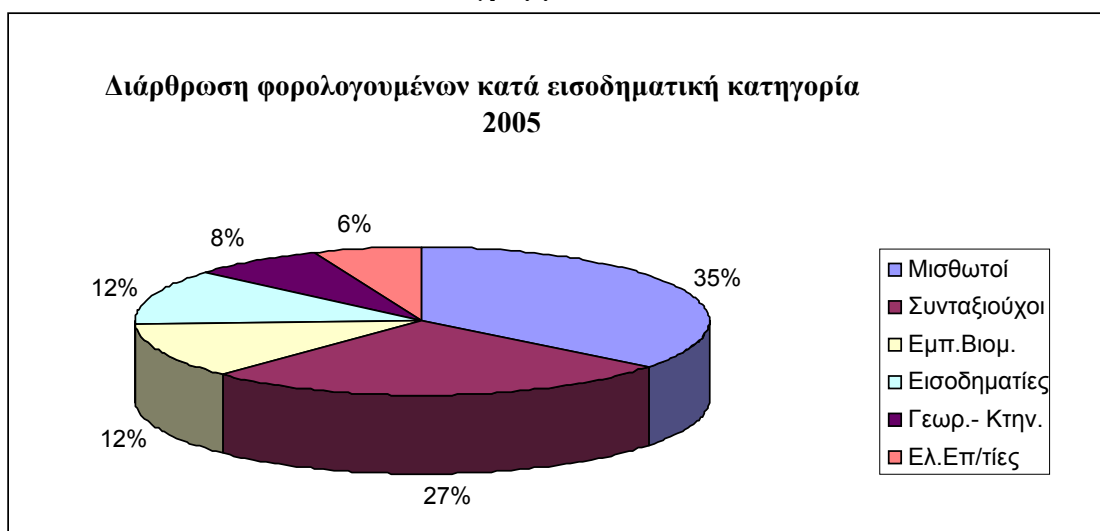
Από τα στοιχεία παρατηρούνται τα εξής:

- Οι μισθωτοί κατά την εξεταζόμενη περίοδο αποτελούν την πολυπληθέστερη κατηγορία των φορολογουμένων, ενώ η κατηγορία με την μικρότερη συμμετοχή το 1988 ήταν οι γεωργοί-κτηνοτρόφοι και το 2005 οι ελεύθεροι επαγγελματίες. Σημαντική είναι επίσης η συμμετοχή των εμπόρων – βιομηχάνων καθώς και των συνταξιούχων.
- Ο αριθμός των γεωργών – κτηνοτρόφων, των ελεύθερων επαγγελματιών και των συνταξιούχων αυξήθηκε το 2005 σε σχέση με το 1988, ενώ μειώθηκε η ποσοστιαία συμμετοχή των εμπόρων- βιομηχάνων.

Διάγραμμα 3

Διάγραμμα 3

4.3 ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Στον πίνακα 11 παρουσιάζεται το δηλωθέν εισόδημα κατά εισοδηματικές κατηγορίες καθώς και ορισμένοι στατιστικοί δείκτες όπως είναι ο αριθμητικός μέσος, η τυπική απόκλιση και ο συντελεστής μεταβλητότητας. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι ρυθμοί μεταβολής και οι ποσοστιαίες συμμετοχές (πίνακες 12 και 13).

Από την εξέταση των πινάκων διαπιστώνονται τα παρακάτω:

- Για όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες και για το σύνολο της εξεταζόμενης περιόδου, υπάρχει αύξηση του δηλωθέντος εισοδήματος που φτάνει μέχρι και ποσοστό 10.717,8% (γεωργοί – κτηνοτρόφοι). Η μικρότερη τιμή παρατηρείται στους εμπόρους - βιομηχάνους με ποσοστό 745,3%.
- Την ίδια περίοδο το δηλωθέν εισόδημα για όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες αυξήθηκε κατά 976,0%, με σημαντικές ωστόσο αποκλίσεις μεταξύ των διαφόρων υποκατηγοριών.
- Η μεγαλύτερη τιμή παρατηρείται το έτος 1994 με ποσοστό αύξησης 31,1% και η μικρότερη το έτος 1999 με ποσοστό 5,7%
- Αναφορικά με τη συμμετοχή κάθε εισοδηματικής κατηγορίας στο σύνολο του δηλωθέντος εισοδήματος, το 1988 την μεγαλύτερη τιμή είχαν οι μισθωτοί με ποσοστό 50,6%, των οποίων η συμμετοχή περιορίστηκε εν συνεχεία (2005) στο 40,6%.
- Τη μικρότερη συμμετοχή το 1988 στο σύνολο του δηλωθέντος εισοδήματος είχαν οι γεωργοί – κτηνοτρόφοι με 0,5%, η οποία αυξήθηκε το 2005 στο 4,9%. Τη μικρότερη συμμετοχή το 2005 στο συνολικό δηλωθέν εισόδημα έχουν οι εισοδηματίες, καλύπτοντας το 3,9%.

Στατιστικά μέτρα

- ♦ Το πρώτο στατιστικό μέτρο είναι ο **μέσος όρος** (ή αριθμητικός μέσος), που δείχνει ότι αν υπήρχε πλήρης ισοκατανομή του δηλωθέντος εισοδήματος σε όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες, αυτή θα ήταν για το 1988 1.173,0 εκ. € και για το 2005 το αντίστοιχο μέγεθος θα ήταν κατά μέσο όρο 12.621,3 εκ. €. Αυτό σημαίνει ότι αν όλοι οι φορολογούμενοι ανεξαρτήτως εισοδηματικής κατηγορίας δήλωναν το ίδιο εισόδημα, αυτό θα ήταν κατά μέσο όρο για το 2005 σε τρέχουσες τιμές 12.621,3 εκ. €.

- ◆ Το δεύτερο στατιστικό μέτρο είναι η **τυπική απόκλιση**, η οποία δείχνει τις αποκλίσεις από την ισοκατανομή, δηλ. κατά μέσο όρο πόσο αποκλίνει το δηλωθέν εισόδημα στις ξεχωριστές κατηγορίες εισοδήματος από τον μέσο όρο. Έτσι λοιπόν, κατά μέσο όρο, το δηλωθέν εισόδημα στις ξεχωριστές κατηγορίες εισοδήματος αποκλίνει κατά 10.492,8 εκ. €. από το μέσο όρο για το έτος 2005. Αν η κατηγορία των μισθωτών δεν είχε τόσο μεγάλη συμμετοχή (40,6%) στο σύνολο του δηλωθέντος εισοδήματος δεν θα υπήρχε τόσο μεγάλη απόκλιση από την ισοκατανομή, που είναι ο αριθμητικός μέσος. Για το 1988 η αντίστοιχη απόκλιση ήταν της τάξης του 1.296 εκ. €.
- ◆ Το τρίτο στατιστικό μέτρο είναι ο **συντελεστής μεταβλητότητας (CV)** ο οποίος είναι και το σημαντικότερο μέτρο καθώς δείχνει τις αποκλίσεις των τιμών του εξεταζόμενου χαρακτηριστικού σαν ποσοστό του αριθμητικού μέσου και παρέχει έτσι τη δυνατότητα για διαχρονικές συγκρίσεις. Έτσι, το 1988 το δηλωθέν εισόδημα αποκλίνει από το μέσο όρο του δηλωθέντος εισοδήματος κατά 110,5%, ενώ για το 2005 ο συντελεστής μεταβλητότητας μειώθηκε στο 83,1%. Το συγκεκριμένο στατιστικό μέτρο δείχνει ότι κατά την περίοδο 1988-2005 μειώθηκαν οι ανισότητες στο δηλωθέν εισόδημα και αυτό γιατί υπήρξε αύξηση στην συμμετοχή ορισμένων εισοδηματικών κατηγοριών όπως των γεωργών- κτηνοτρόφων, των συνταξιούχων και των ελεύθερων επαγγελματιών και μια αντίστοιχη μείωση της συμμετοχής των μισθωτών που είναι εκείνοι που συμμετέχουν περισσότερο στο δηλωθέν εισόδημα κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Αυτή η εξέλιξη είναι ενδεχομένως θετική, στο βαθμό που σηματοδοτεί μια τάση προς μια περισσότερο αναλογική συμμετοχή των εισοδηματικών κατηγοριών στα φορολογικά βάρη.

Πίνακας 11
Δηλωθέν εισόδημα κατά εισοδηματική κατηγορία (εκατ.ευρώ)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ										
Έτη	Εισοδηματίες	Εμπ.Βιομ.	Γεωρ.-Κτην.	Μισθωτοί	Ελ.Επ/τίες	Συνταξιούχοι	Σύνολο	Αρ.Μέσος	Τυπική Απόκλιση	CV
1988	297,3	1.453,6	34,1	3.560,0	431,3	1.261,5	7.037,9	1.173,0	1.296,0	110,5
1989	370,1	1.764,7	60,0	4.367,0	526,4	1.559,9	8.648,1	1.441,3	1.585,6	110,0
1990	449,2	2.042,6	81,0	5.611,1	661,9	1.940,0	10.785,7	1.797,6	2.033,6	113,1
1991	544,5	2.535,8	108,8	7.010,0	827,8	2.456,7	13.483,4	2.247,2	2.541,6	113,1
1992	683,4	3.076,0	195,7	8.512,7	996,6	3.050,9	16.515,2	2.752,5	3.074,9	111,7
1993	841,7	3.299,0	290,8	9.768,5	1.187,1	3.610,0	18.997,0	3.166,2	3.504,1	110,7
1994	976,8	3.825,2	376,9	11.053,6	1.398,1	4.190,7	21.821,3	3.636,9	3.951,3	108,6
1995	1.280,5	6.174,3	711,9	13.005,2	1.868,6	5.567,2	28.607,7	4.767,9	4.636,6	97,2
1996	1.452,6	6.914,8	914,9	14.596,4	2.136,7	6.485,9	32.501,3	5.416,9	5.184,5	95,7
1997	1.638,6	7.502,3	1.069,8	16.307,6	2.409,7	7.739,2	36.667,1	6.111,2	5.790,9	94,8
1998	1.904,5	8.365,1	1.276,9	19.160,8	2.841,4	8.945,8	42.494,4	7.082,4	6.775,0	95,7
1999	2.149,7	9.059,4	1.463,3	21.036,4	3.227,0	9.984,0	46.919,8	7.820,0	7.410,1	94,8
2000	2.682,1	8.776,7	1.601,7	22.615,7	3.724,4	10.191,5	49.592,1	8.265,3	7.824,4	94,7
2001	2.838,6	11.624,5	1.762,2	23.731,7	3.747,5	10.807,6	54.512,1	9.085,4	8.307,5	91,4
2002	2.356,0	10.975,3	2.840,9	22.780,0	6.420,2	13.284,3	58.656,6	9.776,1	7.710,6	78,9
2003	2.612,7	11.465,7	3.126,2	25.857,1	6.626,0	14.548,5	64.236,3	10.706,0	8.769,3	81,9
2004	2.786,9	11.217,2	3.429,0	28.147,6	7.377,1	15.723,6	68.681,4	11.446,9	9.519,5	83,2
2005	2.984,7	12.287,4	3.683,6	30.778,8	8.114,8	17.878,4	75.727,7	12.621,3	10.492,8	83,1

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ και ΚΕΠΥΟ

Πίνακας 12
Ρυθμός Μεταβολής και Ποσοστό Συμμετοχής κατά εισοδηματική κατηγορία

Έτη	ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ						
	Εισοδηματίες	Εμπ.Βιομ.	Γεωρ.-Κτην.	Μισθωτοί	Ελ.Επ/τίες	Συνταξιούχοι	Σύνολο
89/88	24,5	21,4	76,2	22,7	22,0	23,6	22,9
90/89	21,4	15,7	35,1	28,5	25,7	24,4	24,7
91/90	21,2	24,1	34,2	24,9	25,1	26,6	25,0
92/91	25,5	21,3	79,9	21,4	20,4	24,2	22,5
93/92	23,2	7,2	48,6	14,8	19,1	18,3	15,0
94/93	16,0	16,0	29,6	13,2	17,8	16,1	14,9
95/94	31,1	61,4	88,9	17,7	33,7	32,8	31,1
96/95	13,4	12,0	28,5	12,2	14,3	16,5	13,6
97/96	12,8	8,5	16,9	11,7	12,8	19,3	12,8
98/97	16,2	11,5	19,4	17,5	17,9	15,6	15,9
99/98	12,9	8,3	14,6	9,8	13,6	11,6	10,4
00/99	24,8	-3,1	9,5	7,5	15,4	2,1	5,7
01/00	5,8	32,4	10,0	4,9	0,6	6,0	9,9
02/01	-17,0	-5,6	61,2	-4,0	71,3	22,9	7,6
03/02	10,9	4,5	10,0	13,5	3,2	9,5	9,5
04/03	6,7	-2,2	9,7	8,9	11,3	8,1	6,9
05/04	7,1	9,5	7,4	9,3	10,0	13,7	10,3
88/05γ	903,9	745,3	10.717,8	764,6	1.781,5	1.317,2	976,0

Πίνακας 13

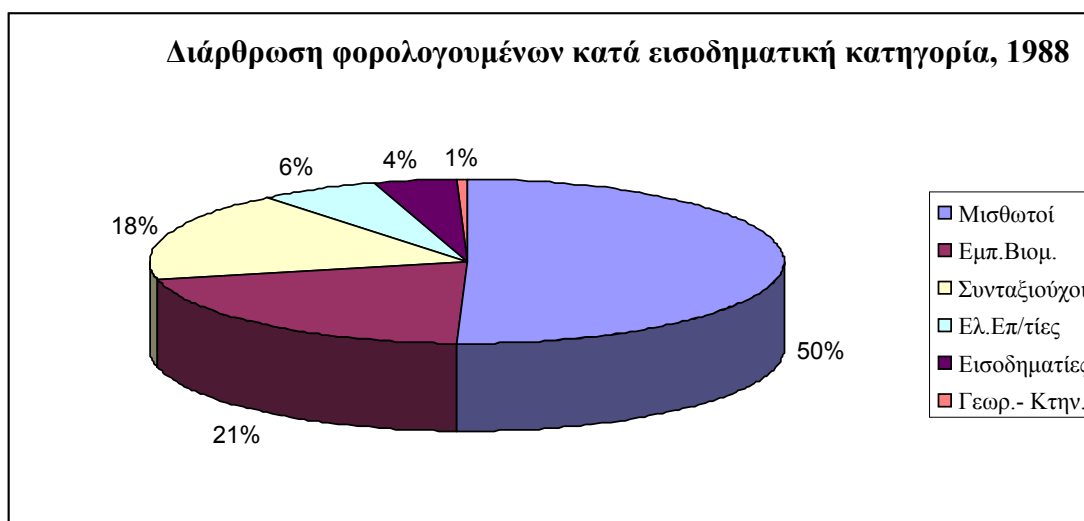
Έτη	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ						
	Εισοδηματίες	Εμπ.Βιομ.	Γεωρ.-Κτην.	Μισθωτοί	Ελ.Επ/τίες	Συνταξιούχοι	Σύνολο
1988	4,2	20,7	0,5	50,6	6,1	17,9	100
1989	4,3	20,4	0,7	50,5	6,1	18,0	100
1990	4,2	18,9	0,8	52,0	6,1	18,0	100
1991	4,0	18,8	0,8	52,0	6,1	18,2	100
1992	4,1	18,6	1,2	51,5	6,0	18,5	100
1993	4,4	17,4	1,5	51,4	6,2	19,0	100
1994	4,5	17,5	1,7	50,7	6,4	19,2	100
1995	4,5	21,6	2,5	45,5	6,5	19,5	100
1996	4,5	21,3	2,8	44,9	6,6	20,0	100
1997	4,5	20,5	2,9	44,5	6,6	21,1	100
1998	4,5	19,7	3,0	45,1	6,7	21,1	100
1999	4,6	19,3	3,1	44,8	6,9	21,3	100
2000	5,4	17,7	3,2	45,6	7,5	20,6	100
2001	5,2	21,3	3,2	43,5	6,9	19,8	100
2002	4,0	18,7	4,8	38,8	10,9	22,6	100
2003	4,1	17,8	4,9	40,3	10,3	22,6	100
2004	4,1	16,3	5,0	41,0	10,7	22,9	100
2005	3,9	16,2	4,9	40,6	10,7	23,6	100

Πίνακας 14

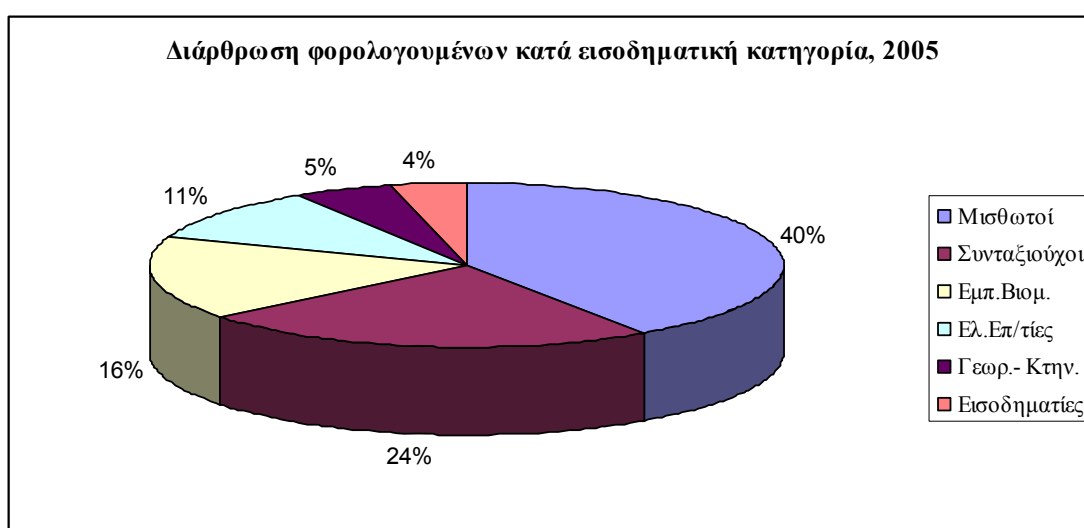
Δηλωθέν εισόδημα κατά εισοδηματική κατηγορία και κατά φθίνουσα συμμετοχή, 1988 & 2005

A/A	Κατηγορίες	1988	Κατηγορίες	2005
1	Μισθωτοί	50,6	Μισθωτοί	40,6
2	Έμποροι-Βιομήχανοι	20,7	Συνταξιούχοι	23,6
3	Συνταξιούχοι	17,9	Έμποροι-Βιομήχανοι	16,2
4	Ελεύθεροι Επαγγελματίες	6,1	Ελεύθεροι Επαγγελματίες	10,7
5	Εισοδηματίες	4,2	Γεωργοί- Κτηνοτρόφοι	4,9
6	Γεωργοί- Κτηνοτρόφοι	0,5	Εισοδηματίες	3,9
	Σύνολο	100	Σύνολο	100

Διάγραμμα 4

Διάγραμμα 5

4.4 ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΦΟΡΟΣ

Στους πίνακες παρουσιάζεται ο συνολικός φόρος, οι ποσοστιαίες μεταβολές και η συμμετοχή ανά εισοδηματική κατηγορία, για τα έτη 1988-2005 σε τρέχουσες τιμές.

Από τα στοιχεία των πινάκων συνάγονται τα ακόλουθα:

- Η εισοδηματική κατηγορία με το μεγαλύτερο ρυθμό αύξησης, σε τρέχουσες τιμές είναι οι **γεωργοί – κτηνοτρόφοι** με 7.245,8%, ενώ στον αντίποδα βρίσκονται οι **έμποροι- βιομήχανοι** που σημειώνουν μικρότερο ρυθμό μεταβολής (522,6%).
- Ο υψηλότερος ρυθμός αύξησης σε τρέχουσες τιμές, παρατηρείται κατά το έτος 1994 με 38,1% ενώ ο μικρότερος παρατηρείται κατά το έτος 2002 με αρνητικό ποσοστό -46,2%.
- Για τους **εισοδηματίες** ο συνολικός φόρος σε τρέχουσες τιμές αυξήθηκε κατά 1.000,7%, με την μεγαλύτερη τιμή να παρατηρείται το έτος 2001 με 65,3% και τη μικρότερη το έτος 1992 με -36,8%. Η δε **ποσοστιαία συμμετοχή** τους αυξήθηκε από 5% το 1988 σε 6,4% το έτος 2005.
- Ο ρυθμός αύξησης του συνολικού φόρου των **εμπόρων-βιομηχάνων** ήταν 522,6%, με την μεγαλύτερη τιμή να παρουσιάζεται το έτος 1994 (79,3%) και τη μικρότερη το έτος 1992 με -54,6%. Από την άλλη πλευρά η **ποσοστιαία συμμετοχή** τους στο σύνολο των φόρων μειώθηκε από το 27,2% το έτος 1988 σε 19,4% το 2005.
- Ο ρυθμός μεταβολής του συνολικού φόρου για τους **γεωργούς-κτηνοτρόφους** αυξήθηκε κατά 7.245,8%, με την μεγαλύτερη τιμή να παρουσιάζεται το έτος 2001 (303%) και τη μικρότερη το έτος 1988 με -28,7%. Η δε ποσοστιαία συμμετοχή τους αυξήθηκε από 0,4% στο σύνολο του φόρου στο 3,1% το 2005.
- Ο συνολικός φόρος της κατηγορίας **των μισθωτών** αυξήθηκε κατά 746%, με την μεγαλύτερη τιμή να παρουσιάζεται το έτος 1990 (36,6%) και τη μικρότερη το έτος 1992 (-44,6%).
- Οι **ελεύθεροι επαγγελματίες** παρουσίασαν κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου αύξηση της τάξης του 1.485,1%. Ο μεγαλύτερος ρυθμός παρατηρείται το έτος 1996 με ποσοστό 37,5% και ο μικρότερος ρυθμός το έτος 1992 με -45,7%. Η συμμετοχή αυτής της εισοδηματικής κατηγορίας αυξήθηκε από 9,6% το 1988 σε 17,6% το 2005.

- Τέλος, *οι συνταξιούχοι* παρουσίασαν ποσοστιαία μεταβολή ίση με 630,4%. Ο μεγαλύτερος ρυθμός μεταβολής που παρουσίασαν ήταν 37,5% το έτος 1996 και ο μικρότερος το έτος 1992 (-45,7%). Η συμμετοχή τους στο σύνολο των φόρων μειώθηκε από 18,1% το 1988 σε 15,2% το 2005.

Σε σχέση με τα μέτρα περιγραφικής στατιστικής, αξίζει να αναφερθούν τα παρακάτω:

- Ο *αριθμητικός μέσος*, σε τρέχουσες τιμές ήταν το 1988 128,5 εκατ.€ και το 2005 1.122,2 εκατ.€. Αυτό σημαίνει ότι αν όλες οι εισοδηματικές κατηγορίες επιβαρύνονταν με τον ίδιο φόρο, αυτός θα ήταν το 1988 128,5 εκατ.€ και το 2005 1.122,2 εκατ.€.
- Όσον αφορά στην *τοπική απόκλιση*, το έτος 1988 ήταν 113,9 εκατ.€ και το 2005 ήταν 837,7% γεγονός που αποδεικνύει ότι οι αποκλίσεις από τη φορολογική ισοκατανομή διευρύνθηκαν.
- Θετικό είναι και το συμπέρασμα που εξάγεται από τον υπολογισμό του *συντελεστή μεταβλητότητας*. Οι ανισότητες στην κατανομή του συνολικού φόρου κατά την περίοδο 1988-2005 μειώθηκαν, από 88,6% σε 74,6%.

Πίνακας 15
Συνολικός φόρος κατά εισοδηματική κατηγορία , 1988-2005 (εκατ.ευρώ)

Έτη	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ									
	Εισοδηματίες	Εμπ.Βιομ.	Γεωρ.-Κτην.	Μισθωτοί	Ελ.Επ/τίες	Συνταξιούχοι	Σύνολο	Αρ.Μέσος	Τυπική Απόκλιση	CV
1988	38,9	209,8	2,8	305,6	74,3	139,8	771,2	128,5	113,9	88,6
1989	37,4	199,9	2,0	290,2	72,0	137,6	739,1	123,2	108,3	87,9
1990	44,2	233,9	2,5	391,4	96,5	155,5	924,1	154,0	142,2	92,3
1991	57,0	302,4	3,9	534,9	129,2	204,7	1.232,1	205,3	193,1	94,0
1992	76,2	371,4	6,2	630,0	162,6	244,9	1.491,2	248,5	226,5	91,1
1993	48,1	168,6	6,7	348,8	97,0	133,0	802,2	133,7	120,2	89,9
1994	61,6	215,2	9,4	472,5	131,4	174,8	1.064,8	177,5	162,6	91,7
1995	80,0	385,9	13,6	574,9	204,8	211,2	1.470,5	245,1	206,0	84,1
1996	100,4	486,9	20,0	768,4	253,6	285,5	1.914,8	319,1	273,0	85,6
1997	131,4	604,9	28,9	1.038,9	323,0	392,7	2.519,6	419,9	364,3	86,8
1998	158,0	733,3	36,2	1.400,3	409,3	474,2	3.211,4	535,2	489,6	91,5
1999	182,1	864,1	43,2	1.711,6	509,8	608,1	3.918,8	653,1	596,9	91,4
2000	201,4	881,9	35,0	1.773,3	606,8	568,0	4.066,4	677,7	616,3	90,9
2001	191,9	1.193,0	33,0	1.926,7	624,0	599,4	4.568,0	761,3	699,2	91,8
2002	317,3	1.167,5	133,0	1.744,9	886,7	649,8	4.899,2	816,5	588,9	72,1
2003	358,1	1.252,9	152,6	2.040,1	977,5	733,9	5.515,1	919,2	679,4	73,9
2004	380,7	1.232,4	156,5	2.074,8	1.024,2	744,9	5.613,5	935,6	684,8	73,2
2005	427,7	1.306,2	207,6	2.585,6	1.185,3	1.020,9	6.733,3	1.122,2	837,7	74,6

Πίνακας 16
Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές ανά εισοδηματική κατηγορία

ΈΤΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ						
	Εισοδηματίες	Εμπ.Βιομ.	Γεωρ.-Κτην.	Μισθωτοί	Ελ.Επ/τίες	Συνταξιούχοι	Σύνολο
89/88	-3,7	-4,7	-28,7	-5,1	-3,1	-1,5	-4,2
90/89	18,2	17,0	23,0	34,9	34,0	13,0	25,0
91/90	28,8	29,3	55,8	36,6	33,9	31,6	33,3
92/91	33,7	22,8	59,8	17,8	25,8	19,7	21,0
93/92	-36,8	-54,6	8,6	-44,6	-40,3	-45,7	-46,2
94/93	28,0	27,6	39,9	35,5	35,4	31,4	32,7
95/94	29,8	79,3	45,3	21,7	55,9	20,9	38,1
96/95	25,5	26,2	47,2	33,7	23,8	35,2	30,2
97/96	30,9	24,2	44,0	35,2	27,4	37,5	31,6
98/97	20,3	21,2	25,4	34,8	26,7	20,8	27,5
99/98	15,2	17,8	19,3	22,2	24,5	28,2	22,0
00/99	10,6	2,1	-19,1	3,6	19,0	-6,6	3,8
01/00	-4,7	35,3	-5,6	8,6	2,8	5,5	12,3
02/01	65,3	-2,1	303,0	-9,4	42,1	8,4	7,3
03/02	12,9	7,3	14,7	16,9	10,2	12,9	12,6
04/03	6,3	-1,6	2,6	1,7	4,8	1,5	1,8
05/04	12,3	6,0	32,7	24,6	15,7	37,1	19,9
88/05	1.000,7	522,6	7.245,8	746,0	1.495,1	630,4	773,1

Πίνακας 17
Ποσοστιαία διάρθρωση ανά εισοδηματική κατηγορία

Έτη	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ						
	Εισοδηματίες	Εμπ.Βιομ.	Γεωρ.-Κτην.	Μισθωτοί	Ελ.Επ/τίες	Συνταξιούχοι	Σύνολο
1988	5,0	27,2	0,4	39,6	9,6	18,1	100,0
1989	5,1	27,0	0,3	39,3	9,7	18,6	100,0
1990	4,8	25,3	0,3	42,4	10,4	16,8	100,0
1991	4,6	24,5	0,3	43,4	10,5	16,6	100,0
1992	5,1	24,9	0,4	42,2	10,9	16,4	100,0
1993	6,0	21,0	0,8	43,5	12,1	16,6	100,0
1994	5,8	20,2	0,9	44,4	12,3	16,4	100,0
1995	5,4	26,2	0,9	39,1	13,9	14,4	100,0
1996	5,2	25,4	1,0	40,1	13,2	14,9	100,0
1997	5,2	24,0	1,1	41,2	12,8	15,6	100,0
1998	4,9	22,8	1,1	43,6	12,7	14,8	100,0
1999	4,6	22,0	1,1	43,7	13,0	15,5	100,0
2000	5,0	21,7	0,9	43,6	14,9	14,0	100,0
2001	4,2	26,1	0,7	42,2	13,7	13,1	100,0
2002	6,5	23,8	2,7	35,6	18,1	13,3	100,0
2003	6,5	22,7	2,8	37,0	17,7	13,3	100,0
2004	6,8	22,0	2,8	37,0	18,2	13,3	100,0
2005	6,4	19,4	3,1	38,4	17,6	15,2	100,0

ΜΕΣΟΣ ΦΟΡΟΣ

Στον πίνακα 18 παρουσιάζεται ο συνδυασμός του συνολικού φόρου και του αριθμού των φορολογουμένων ανά εισοδηματική κατηγορία, για τα έτη 1988-2005. Με τους αντίστοιχους υπολογισμούς προκύπτει ο μέσος φόρος, ο οποίος αποτελεί καλύτερο δείκτη της κατανομής του φορολογικού βάρους κατά εισοδηματική κατηγορία.

Από τα στοιχεία του πίνακα συνάγονται τα ακόλουθα:

- Η μέση συνολική φορολογική επιβάρυνση⁶³ κατά την εξεταζόμενη περίοδο αυξήθηκε κατά 318%.
- Ο μέσος φόρος ήταν 345,7€ για όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες το 1988, ενώ το τελευταίο εξεταζόμενο έτος (2005) ανήλθε στα 1.445,1€.
- Η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης επεκτάθηκε σε όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες για όλη την εξεταζόμενη περίοδο.
- Τη **μεγαλύτερη φορολογική επιβάρυνση** κατά τα έτη 1988-2005 παρουσίασαν οι **ελεύθεροι επαγγελματίες** και οι **έμποροι-βιομήχανοι**, γεγονός που οφείλεται εν μέρει και στο ότι υπήχθησαν στα αντικειμενικά κριτήρια από το 1994, έναν εξωλογιστικό τρόπο προσδιορισμού του δηλωθέντος εισοδήματος τους. Με αυτόν τον τρόπο η φορολογική τους υποχρέωση αυξήθηκε κατακόρυφα.
- Ακολουθούν **οι μισθωτοί**, των οποίων η μέση φορολογική επιβάρυνση εμφανίζεται υψηλή αλλά όχι υψηλότερη όλων όπως θα αναμενόταν. Για τους μισθωτούς η αύξηση ανέρχεται στο 332,5%.
- Η μέση φορολογική επιβάρυνση **των συνταξιούχων** παρουσίασε επίσης αύξηση της τάξης του 93,4% καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο,

---

⁶³ Σε ονομαστικές τιμές για το σύνολο των υπό εξέταση κατηγοριών.

Πίνακας 18

Μέσος φόρος ανά εισοδηματική κατηγορία και ρυθμός μεταβολής
(σε €, τρέχουσες τιμές)

Έτη	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ						
	Εισοδηματίες	Εμπ.Βιομ.	Γεωρ.-Κτην.	Μισθωτοί	Ελ.Επ/τίες	Συνταξιούχοι	Μέσος φόρος
1988	195,9	350,1	66,0	304,9	797,3	360,1	345,7
1989	183,3	323,3	45,0	280,5	741,9	338,0	318,7
1990	210,3	368,1	51,2	357,4	947,7	361,3	382,7
1991	255,9	461,6	68,1	464,6	1.215,1	442,0	484,5
1992	296,1	548,4	73,3	500,5	1.471,4	474,5	560,7
1993	171,0	245,4	61,6	261,6	833,8	233,7	301,2
1994	209,7	312,2	76,9	342,6	1.089,6	284,5	385,9
1995	195,1	547,7	45,3	392,1	1.612,5	254,0	507,8
1996	234,5	684,2	61,0	509,6	1.922,6	324,9	622,8
1997	261,4	852,5	79,4	668,3	2.399,9	391,0	775,4
1998	296,5	1.053,4	97,4	859,9	2.962,7	444,1	952,3
1999	328,1	1.239,8	113,9	1.000,5	3.589,8	552,1	1.137,4
2000	333,6	1.167,3	93,2	994,9	3.929,3	525,8	1.174,0
2001	318,1	1.322,6	88,7	1.074,1	4.232,9	552,3	1.264,8
2002	609,8	1.709,9	344,4	1.004,6	2.941,3	490,3	1.183,4
2003	669,3	1.860,0	385,2	1.080,4	3.598,1	539,0	1.355,3
2004	728,1	1.840,9	389,2	1.080,7	3.232,8	538,6	1.301,7
2005	645,1	1.934,5	504,7	1.318,7	3.571,1	696,5	1.445,1
ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ							
Έτη	Εισοδηματίες	Εμπ.Βιομ.	Γεωρ.-Κτην.	Μισθωτοί	Ελ.Επ/τίες	Συνταξιούχοι	Μέσος φόρος
89/88	-6,5	-7,6	-31,9	-8,0	-6,9	-6,1	-7,8
90/89	14,8	13,8	13,9	27,4	27,7	6,9	20,1
91/90	21,6	25,4	33,0	30,0	28,2	22,3	26,6
92/91	15,7	18,8	7,6	7,7	21,1	7,4	15,7
93/92	-42,3	-55,3	-15,9	-47,7	-43,3	-50,8	-46,3
94/93	22,6	27,2	24,8	31,0	30,7	21,7	28,1
95/94	-7,0	75,4	-41,2	14,4	48,0	-10,7	31,6
96/95	20,2	24,9	34,9	30,0	19,2	27,9	22,7
97/96	11,5	24,6	30,1	31,1	24,8	20,3	24,5
98/97	13,4	23,6	22,6	28,7	23,5	13,6	22,8
99/98	10,7	17,7	17,0	16,4	21,2	24,3	19,4
00/99	1,7	-5,8	-18,2	-0,6	9,5	-4,8	3,2
01/00	-4,6	13,3	-4,8	8,0	7,7	5,0	7,7
2002	91,7	29,3	288,2	-6,5	-30,5	-11,2	-6,4
2003	9,7	8,8	11,8	7,5	22,3	9,9	14,5
2004	8,8	-1,0	1,1	0,0	-10,2	-0,1	-4,0
2005	-11,4	5,1	29,7	22,0	10,5	29,3	11,0
88/05	229,2	452,6	664,1	332,5	347,9	93,4	318,0

ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΔΗΛΩΘΕΝΤΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ – ΚΑΜΠΥΛΗ LORENZ

Η καμπύλη συγκέντρωσης ή καμπύλη Lorenz αποτελεί σημαντικό στατιστικό μέτρο συγκέντρωσης που επιτρέπει τη γραφική απεικόνιση της κατανομής εισοδήματος και φόρων, δηλαδή την απεικόνιση των εισοδηματικών ανισοτήτων διαγραμματικά.

Η σύγκριση της συγκέντρωσης ανάμεσα στους φόρους και στο δηλωθέν εισόδημα παρουσιάζεται στο διάγραμμα όπου απεικονίζονται οι καμπύλες Lorenz για τα έτη 1988 και 2005. Με την καμπύλη αυτή, μπορεί να φανεί διαγραμματικά πόσο κοντά ή πόσο μακριά από τη διαγώνιο ισοκατανομής βρίσκεται η κατανομή του φορολογικού βάρους ανάμεσα στις διάφορες εισοδηματικές κατηγορίες.

Πίνακας 19

Κατανομή κατά εισοδηματικές κατηγορίες του συνολικού φόρου και του δηλωθέντος εισοδήματος για τα έτη 1988 και 2005(εκατ.ευρώ).

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΦΟΡΟΣ			%ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	1988	2005	1988	2005
Εισοδηματίες	38,9	427,7	5,0	6,4
Εμπ.Βιομ.	209,8	1.306,2	27,2	19,4
Γεωρ.- Κτην.	2,8	207,6	0,4	3,1
Μισθωτοί	305,6	2.585,6	39,6	38,4
Ελ.Επ/τίες	74,3	1.185,2	9,6	17,6
Συνταξιούχοι	139,8	1.020,9	18,1	15,2
ΣΥΝΟΛΟ	771,2	6.733,2	100,0	100,0

ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ			%ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	1988	2005	1988	2005
Εισοδηματίες	297,3	2.984,7	4,2	3,9
Εμπ.Βιομ.	1.453,6	12.287,4	20,7	16,2
Γεωρ.- Κτην.	34,1	3.683,6	0,5	4,9
Μισθωτοί	3.560,0	30.778,8	50,6	40,6
Ελ.Επ/τίες	431,3	8.114,8	6,1	10,7
Συνταξιούχοι	1.261,5	17.878,4	17,9	23,6
ΣΥΝΟΛΟ	7.037,9	75.727,7	100,0	100,0

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΛΟΓΟ ΦΟΡΟΣ/ΕΙΣΟΔΗΜΑ			
ΦΟΡΟΣ/ΕΙΣΟΔΗΜΑ	1988	ΦΟΡΟΣ/ΕΙΣΟΔΗΜΑ	2005
Γεωρ.- Κτην.	0,083	Γεωρ.- Κτην.	0,056
Μισθωτοί	0,086	Συνταξιούχοι	0,057
Συνταξιούχοι	0,111	Μισθωτοί	0,084
Εισοδηματίες	0,131	Εμπ.Βιομ.	0,106
Εμπ.Βιομ.	0,144	Εισοδηματίες	0,143
Ελ.Επ/τίες	0,172	Ελ.Επ/τίες	0,146
ΣΥΝΟΛΟ	0,110	ΣΥΝΟΛΟ	0,089

Αρχικά προσδιορίζονται οι λόγοι του φόρου προς το εισόδημα (πίνακας 20). Στη συνέχεια με βάση αυτούς τους λόγους γίνεται η κατάταξη -κατά αύξουσα τάξη- των εισοδηματικών ομάδων. Συνακόλουθα υπολογίζεται η ποσοστιαία συμμετοχή – με βάση την κατάταξη- της κάθε εισοδηματικής κατηγορίας στο σύνολο των φόρων και του δηλωθέντος εισοδήματος. Τέλος, με βάση τις παραπάνω ποσοστιαίες συμμετοχές υπολογίζονται οι δεξιόστροφες αθροιστικές συχνότητες, οι οποίες στην ουσία προσδιορίζουν τις συντεταγμένες για την κατασκευή της καμπύλης Lorenz.

Σε σύστημα ορθογωνίων αξόνων με κλίμακα από 0-100 ορίζονται σημεία με συντεταγμένες τα αθροιστικά ποσοστά των φόρων και του εισοδήματος. Για λόγους κοινής παρουσίασης των ανισοτήτων συνήθως ο κατακόρυφος άξονας αντιπροσωπεύει τη μεταβλητή με τα μικρότερα αθροιστικά ποσοστά (φόρος). Σε περίπτωση ισοκατανομής η καμπύλη συγκέντρωσης συμπίπτει με τη διαγώνιο ισοκατανομής.

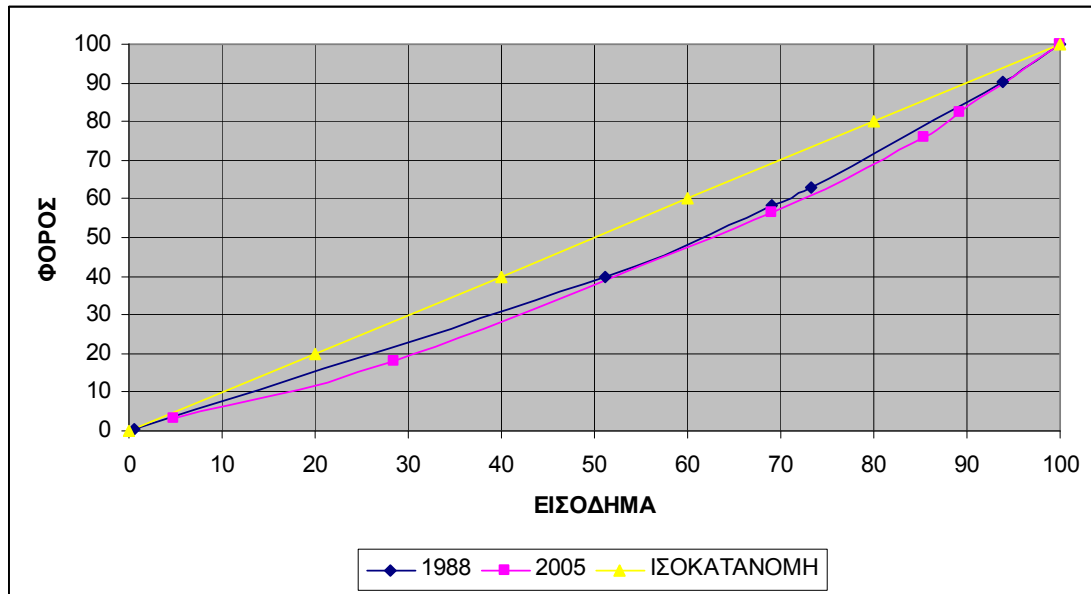
Πίνακας 20

1988						
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΦΟΡΟΣ	ΕΙΣΟΔΗΜΑ	%ΦΟΡΟΥ	%ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	Σ ΦΟΡΟΥ	Σ ΕΙΣ/ΤΟΣ
Γεωρ.- Κτην.	2,8	34,1	0,4	0,5	0,4	0,5
Μισθωτοί	305,6	3.560,0	39,6	50,6	40,0	51,1
Συνταξιούχοι	139,8	1.261,5	18,1	17,9	58,1	69,0
Εισοδηματίες	38,9	297,3	5,0	4,2	63,2	73,2
Εμπ.Βιομ.	209,8	1.453,6	27,2	20,7	90,4	93,9
Ελ.Επ/τίες	74,3	431,3	9,6	6,1	100,0	100,0
ΣΥΝΟΛΟ	771,2	7.037,9	100,0	100,0		

2005						
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΦΟΡΟΣ	ΕΙΣΟΔΗΜΑ	%ΦΟΡΟΥ	%ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	Σ ΦΟΡΟΥ	Σ ΕΙΣ/ΤΟΣ
Γεωρ.- Κτην.	207,6	3.683,6	3,1	4,9	3,1	4,9
Συνταξιούχοι	1.020,9	17.878,4	15,2	23,6	18,2	28,5
Μισθωτοί	2.585,6	30.778,8	38,4	40,6	56,6	69,1
Εμπ.Βιομ.	1.306,2	12.287,4	19,4	16,2	76,0	85,3
Εισοδηματίες	427,7	2.984,7	6,4	3,9	82,4	89,3
Ελ.Επ/τίες	1.185,2	8.114,8	17,6	10,7	100,0	100,0
ΣΥΝΟΛΟ	6.733,2	75.727,7	100,0	100,0		

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ και ΚΕΠΥΟ

Διάγραμμα 6

Από την εξέταση του διαγράμματος 6 παρατηρείται ότι το έτος 1988 υπήρχε άνιση κατανομή του φορολογικού βάρους, ανάμεσα στις εισοδηματικές τάξεις, καθώς παρατηρείται απόκλιση από τη γραμμή ισοκατανομής⁶⁴. Όσο πιο μεγάλος είναι ο σκιαγραφημένος χώρος μεταξύ της καμπύλης Lorenz και της ευθείας που απεικονίζει το ιδανικό, τόσο μεγαλύτερη είναι η ανισότητα στην κατανομή των εισοδημάτων.

Το 2005 η σχέση αυτή επιδεινώθηκε αφού υπάρχει ακόμη μεγαλύτερη απόκλιση από τη γραμμή ισοκατανομής, γεγονός που αποδεικνύει ότι η κατανομή του φορολογικού βάρους στην Ελλάδα χειροτέρευσε κατά την εξεταζόμενη περίοδο 1988-2005, διαμορφώθηκε δηλαδή σε επίπεδα υψηλότερων αποκλίσεων.

⁶⁴ Στην περίπτωση που όλες οι εισοδηματικές κατηγορίες έφεραν το ίδιο φορολογικό βάρος, με βάση το δηλωθέν εισόδημα τους, τότε θα υπήρχε ταύτιση της καμπύλης εισοδήματος φόρων με τη διαγώνιο της ισοκατανομής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ανακεφαλαιώνοντας την ανάλυση των ζητημάτων που άπτονται του πεδίου της άμεσης φορολογίας στην Ελλάδα, είναι σκόπιμο να προβούμε σε ορισμένες συγκεντρωτικές παρατηρήσεις, προκειμένου να αποδοθεί μια συνολική εικόνα των υπό εξέταση ζητημάτων και να συνδεθούν τα επιμέρους ευρήματα με τις υποθέσεις του θεωρητικού πλαισίου. Η διάρθρωση του τελικού αυτού κεφαλαίου προκύπτει από τη συνδυαστική επανάγνωση των κεφαλαίων της εργασίας, διασυνδέοντας και απομονώνοντας κατά περίπτωση τα επιμέρους δεδομένα, σε μια κατά το δυνατό επιγραμματική απεικόνιση.

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των στοιχείων των κεφαλαίων δύο και τέσσερα, με βάση την εξέλιξη την εξέλιξη της σχέσης *άμεσων –έμμεσων* φόρων στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1988-2008, διαπιστώθηκε ότι:

- Κύρια μορφή φορολογίας στην Ελλάδα αποτελεί η *έμμεση φορολογία*, με συμμετοχή 60% στο σύνολο των εσόδων του τακτικού προϋπολογισμού. Αυτό σημαίνει ότι η διάρθρωση της φορολογικής επιβάρυνσης δεν είναι ικανοποιητική, καθώς οι έμμεσοι φόροι αποφέρουν ένα σχετικά υψηλό ποσοστό των συνολικών εσόδων, με αρνητικές συνέπειες ως προς το κριτήριο της δίκαιης κατανομής του φορολογικού βάρους.
- Η σχέση άμεσης - έμμεσης φορολογίας βελτιώθηκε κατά την εξεταζόμενη περίοδο υπέρ της άμεσης φορολογίας κατά περίπου 12 ποσοστιαίες μονάδες (από 29,10% ανήλθε στο 41,7%). Η εν λόγω εξέλιξη μπορεί εν πρώτοις να θεωρηθεί θετική, εκφράζοντας μια τάση άμβλυνσης των ανισοτήτων και εξορθολογισμού του συστήματος προς αυτήν την κατεύθυνση.
- Η συνεχής αύξηση των άμεσων φόρων οφείλεται κυρίως στην αύξηση του φόρου εισοδήματος, ο οποίος, από το 29% (ποσοστό συμμετοχής στα φορολογικά έσοδα) το 1988, το 2006 το αντίστοιχο μέγεθος σημειώνει αύξηση της τάξης του 5% (περίπου στο 34%), ποσοστό που προβλέπεται να διατηρηθεί και το έτος 2008. Η εν λόγω αύξηση των άμεσων φόρων ενδέχεται να οφείλεται στη συνδυαστική δράση παραγόντων όπως η αύξηση της επιβάρυνσης των επιχειρήσεων (και λιγότερο των φυσικών προσώπων) η ένταξη μεγαλύτερου αριθμού φορολογουμένων στην κατανομή των

φορολογικών βαρών, καθώς και η μείωση της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας.

- Το ελληνικό φορολογικό σύστημα με βάση τη σχέση άμεσων – έμμεσων φόρων χαρακτηρίζεται ακόμη από έντονες ανισότητες ως προς τη δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών, με προοπτική ωστόσο σταδιακής άμβλυνσης των παρατηρούμενων ανισοτήτων.

Από την ανάλυση των φορολογικών μεγεθών συναρτήσει των διαφόρων κατηγοριών φορολογουμένων προέκυψαν τα εξής ευρήματα;

- Όσον αφορά στον (απόλυτο) **αριθμό των φορολογουμένων**, αυτός αυξήθηκε για όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες κατά 137%, με την μεγαλύτερη αύξηση να παρατηρείται στην κατηγορία των *γεωργών – κτηνοτρόφων* και τη μικρότερη στους εμπόρους-βιομηχάνους με 12,7%.
- Τη μεγαλύτερη **ποσοστιαία συμμετοχή στο σύνολο των φορολογουμένων** το 1988 και το 2005, είχαν οι μισθωτοί με ποσοστά 43,1% και 35,6% αντίστοιχα, ενώ τη μικρότερη για το έτος 1988 είχαν οι γεωργοί-κτηνοτρόφοι με 1,8% και το 2005 οι ελεύθεροι επαγγελματίες με 6%.
- Με βάση το **δηλωθέν εισόδημα**, σημειώθηκε αύξηση για όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες ίση με 976%. Τη μεγαλύτερη αύξηση παρουσίασε το δηλωθέν εισόδημα των γεωργών-κτηνοτρόφων (10.717%) και τη μικρότερη η κατηγορία των εμπόρων-βιομηχάνων, σημειώνοντας αύξηση κατά 745,3%. Τη μεγαλύτερη ποσοστιαία συμμετοχή στο δηλωθέν εισόδημα είχαν και στην περίπτωση αυτή οι μισθωτοί καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο με 40,6% (2005) και τη μικρότερη οι εισοδηματίες, καλύπτοντας το ίδιο έτος μόλις το 3,9% του συνολικού δηλωθέντος εισοδήματος.
- Με κριτήριο το **συντελεστή μεταβλητότητας** (που αποτελεί πιο αξιόπιστο στατιστικό δείκτη), οι ανισότητες στην κατανομή του δηλωθέντος εισοδήματος μειώθηκαν κατά την περίοδο 1988-2005.
- Με βάση το **συνολικό φόρο** παρατηρείται αύξηση για όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες ίση με 773,1%⁶⁵, γεγονός που σημαίνει ότι οι φορολογικές υποχρεώσεις των Ελλήνων φορολογουμένων στη διάρκεια της εξεταζόμενης

---

⁶⁵ Επισημαίνουμε ξανά ότι τα εν λόγω μεγέθη έχουν υπολογιστεί βάσει των ονομαστικών τιμών των μεταβλητών.

περιόδου εμφάνισαν έντονα αυξητική τάση. Τη μεγαλύτερη αύξηση της φορολογικής τους υποχρέωσης υπέστησαν οι γεωργοί-κτηνοτρόφοι (7.245,8%) και τη μικρότερη οι έμποροι-βιομήχανοι (522,6%).

- Τη μεγαλύτερη **ποσοστιαία συμμετοχή** στους συνολικούς φόρους είχαν κατά την εξεταζόμενη περίοδο οι μισθωτοί, καλύπτοντας ποσοστό ίσο με 38,4% στο συνολικό φόρο και τη μικρότερη συμμετοχή οι γεωργοί-κτηνοτρόφοι συγκεντρώνοντας ποσοστό μόλις 3,1% κατά το έτος 2005. Τέλος, σύμφωνα με το **συντελεστή μεταβλητότητας**, οι ανισότητες στην κατανομή των συνολικών φόρων μειώθηκαν κατά την περίοδο 1988-2005.
- Βάση των στοιχείων που προκύπτουν από τη διαγραμματική απεικόνιση των δεδομένων μέσω της **καμπύλης Lorenz**, οι ανισότητες στην κατανομή του φορολογικού βάρους, με βάση το δηλωθέν εισόδημα, φαίνεται να διευρύνθηκαν μεταξύ 1988 και 2005.

Εν είδει γενικών παρατηρήσεων, αυτό που συνάγεται από την παρούσα ανάλυση, είναι ότι στην Ελλάδα τα φορολογικά βάρη τα επωμίζονται κυρίως τρεις εισοδηματικές κατηγορίες: οι ελεύθεροι επαγγελματίες, οι έμποροι-βιομήχανοι και οι μισθωτοί, οι οποίοι καταβάλλουν το 75% του συνόλου των φόρων στη Ελλάδα και αντιπροσωπεύουν το 54% του αριθμού των φορολογουμένων το 2005. Η σχέση αυτή διαχρονικά εξελίσσεται επαχθώς για τις τρεις αυτές εισοδηματικές κατηγορίες, καθώς το 1988 αντιπροσώπευαν το 76% των φορολογουμένων και πλήρωναν το 73% των συνολικών φορολογικών βαρών. Η εν λόγω επισήμανση αποδεικνύει πρακτικά ότι οι περίπου οι μισοί Έλληνες φορολογούμενοι επιβαρύνονται με το 75% της συνολικής φορολογίας. Η φορολογική πολιτική πρέπει ως εκ τούτου να θέσει ως προτεραιότητα τη βελτίωση της εισοδηματικής θέσης των τριών προαναφερθέντων εισοδηματικών κατηγοριών και τον εκσυγχρονισμό των ελεγκτικών μηχανισμών προκειμένου το φορολογικό βάρος να επιμερίζεται αναλογικότερα και με δικαιότερο τρόπο μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών φορολογουμένων.

Προχωρώντας ένα βήμα παραπάνω στην ανάλυσή μας, προβαίνοντας σε επιμέρους συγκρίσεις των φορολογουμένων κατηγοριών, προέκυψε ότι;

- από τις τρεις προαναφερθείσες εισοδηματικές κατηγορίες οι μισθωτοί είναι αυτοί που τελικά επωμίζονται το μεγαλύτερο μέρος των φορολογικών βαρών, αποτέλεσμα που οφείλεται περισσότερο στο ότι ο φόρος γι' αυτούς

παρακρατείται στην πηγή, έχουν δηλαδή εξαιρετικά περιορισμένα περιθώρια φοροδιαφυγής ή απόκρυψης των πραγματικών τους εισοδημάτων. Ωστόσο, με τις φορολογικές μεταρρυθμίσεις που επιχειρήθηκαν τα τελευταία χρόνια και κυρίως με την εφαρμογή των αντικειμενικών κριτηρίων, αυξήθηκε σημαντικά η συμμετοχή των ελεύθερων επαγγελματιών και των εμπόρων-βιομηχάνων στα φορολογικά βάρη, σηματοδοτώντας μια τάση αναστροφής αυτής της κατάστασης.

- Οι ελεύθεροι επαγγελματίες έχουν αναλογικά τη μεγαλύτερη φορολογική επιβάρυνση, καθώς τους αναλογεί περίπου διπλάσιο ποσό φόρου σε σχέση με το εισόδημά τους. Στο σημείο αυτό ωστόσο είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι οι ελεύθεροι επαγγελματίες αποτελούν την κατηγορία με τη μεγαλύτερη φοροδιαφυγή, με αποτέλεσμα το δηλωμένο εισόδημα να είναι αρκετά μικρότερο σε σχέση με το πραγματικό και έτσι να εμφανίζεται ότι η συγκεκριμένη κατηγορία υφίσταται τη μεγαλύτερη φορολογική επιβάρυνση. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση των εμπόρων-βιομηχάνων.
- Τέλος, οι εισοδηματίες, αν και δεν ανήκουν στις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις, υφίστανται γενικά μικρή φορολογική επιβάρυνση διαχρονικά.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Από την προηγηθείσα ανάλυση κατέστη σαφές ότι η κατανομή των φορολογικών βαρών μεταξύ των διάφορων εισοδηματικών ομάδων στη χώρα μας δεν ανταποκρίνεται στις αρχές της οριζόντιας και κατακόρυφης φορολογικής ισότητας. Η παρατήρηση αυτή σημαίνει πρακτικά ότι τα άτομα που βρίσκονται κάτω από τις ίδιες συνθήκες για φορολογικούς σκοπούς επιβαρύνονται διαφορετικά, ενώ δεν διαφοροποιείται η φορολογική επιβάρυνση ατόμων που βρίσκονται κάτω από διαφορετικές συνθήκες για φορολογικούς σκοπούς.

Προκειμένου να αμβλυνθούν οι παρατηρούμενες ανισότητες, οι βασικές επιδιώξεις της φορολογικής πολιτικής θα πρέπει να αποβλέπουν στον εντοπισμό και την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων προβλημάτων που εντείνουν και διαιωνίζουν τον άνισο ως προς την κατανομή των φορολογικών βαρών χαρακτήρα του συστήματος:

- Το ισχύον φορολογικό σύστημα είναι εξαιρετικά πολύπλοκο και απαιτούνται ριζικές παρεμβάσεις για την απλοποίηση του. Η πολυπλοκότητα του όλου πλαισίου λειτουργίας οφείλεται κατά βάση στο μεγάλο αριθμό φόρων, στη διατύπωση των φορολογικών νόμων, στις συνεχείς φορολογικές μεταρρυθμίσεις καθώς επίσης και στις πολύπλοκες διαδικασίες εφαρμογής των φόρων και είσπραξης των δημόσιων εσόδων. Για το λόγο αυτό, βασική επιδίωξη πρέπει να αποτελέσει η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος που θα επιτρέπει την εύκολη εφαρμογή του με ελάχιστο διαχειριστικό κόστος. Η όποια αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος ωστόσο απαιτεί προσεκτικά βήματα και οι εισαγόμενες μεταρρυθμίσεις πρέπει να έχουν σταδιακό και εύκολα υλοποιήσιμο χαρακτήρα, επιδιώκοντας την εξασφάλιση κατά το δυνατό μεγαλύτερης υποστήριξης και αποδοχής από τους ίδιους τους φορολογούμενους («λαϊκή συναίνεση»). Η αναμόρφωση θα πρέπει να ξεκινήσει καταρχήν σε εσωτερικό επίπεδο με τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό της ποιότητας των υπηρεσιών και των ελεγκτικών μηχανισμών του δημοσίου. Επιτυγχάνοντας επί παραδείγματι απλοποιήσεις στη φορολογική νομοθεσία και καλύτερη οργάνωση των υπηρεσιών θα περιοριστεί η φοροδιαφυγή, η οποία είναι αρκετά εκτεταμένη στη χώρα μας.
- Ένα δεύτερο σημαντικό πρόβλημα του ελληνικού φορολογικού συστήματος αποτελεί η άνιση κατανομή του φορολογικού βάρους στην Ελλάδα. Οι έμμεσοι φόροι αποφέρουν ένα σχετικά υψηλό ποσοστό των συνολικών

εσόδων, με αρνητικές κοινωνικές συνέπειες και επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα. Η αναδιάρθρωση της φορολογικής επιβάρυνσης κρίνεται σκόπιμο να λειτουργήσει υπέρ της άμεσης φορολογίας, προκειμένου να διορθώσει σταδιακά της σχέση της με την έμμεση. Αντίστοιχα μέτρα θα πρέπει να ληφθούν και όσον αφορά την κατανομή των φορολογικών βαρών μεταξύ των διαφόρων ομάδων φορολογουμένων, όπου – όπως κατέδειξε η ανάλυση του ζητήματος - υφίστανται σημαντικές αποκλίσεις, οι οποίες δημιουργούν αδικαιολόγητες εν πολλοίς ανισότητες.

- Επιπλέον στοιχείο που λειτουργεί δυνητικά ως πηγή ανισοτήτων του φορολογικού συστήματος αποτελεί η περιορισμένη προοδευτικότητα των άμεσων φόρων, η οποία οφείλεται:
  - στην ύπαρξη εκπτώσεων που ωφελούν τις ανώτερες εισοδηματικές τάξεις,
  - στην ύπαρξη μεγάλου αριθμού αυτοτελώς φορολογούμενων εισοδημάτων με ενιαίο συντελεστή,
  - στην ύπαρξη απαλλαγών που εφαρμόζονται για κοινωνικούς λόγους
  - στην ύπαρξη εκτεταμένης φοροδιαφυγής.
- Πλέον των προαναφερθεισών εγγενών αδυναμιών, βασικό ζητούμενο για τη χώρα μας παραμένει η διεύρυνση της φορολογικής βάσης και η συνακόλουθη αύξηση των φορολογικών εσόδων μέσω της πάταξης της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας. Η επιτυχής εφαρμογή σχετικών πρακτικών αναμένεται να οδηγήσει σταδιακά σε μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης, η οποία με τη σειρά της θα συμβάλλει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Τα τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί πολλές και σημαντικές παρεμβάσεις στο φορολογικό σύστημα⁶⁶ οι οποίες έχουν συμβάλλει ως ένα βαθμό στην απλοποίηση της λειτουργίας και στη μείωση του διαχειριστικού κόστους. Ωστόσο οι εν λόγω αλλαγές είναι κατά το μεγαλύτερο μέρος δομικές και κρίνεται σκόπιμη αφενός η

---

⁶⁶ Με βασικό σημείο αναφοράς το πλαίσιο των προτάσεων της Επιτροπής Αναμόρφωσης του Ελληνικού Φορολογικού Συστήματος.

περαιτέρω επέκταση και εφαρμογή τους αλλά και η παράλληλη εισαγωγή μέτρων λειτουργικού χαρακτήρα .

Όσον αφορά στο φόρο εισοδήματος, οι κυριότερες αλλαγές που εισήχθησαν στο πλαίσιο αυτό είναι:

- Η κατάργηση των εξωλογιστικών τρόπων προσδιορισμού του εισοδήματος και η υιοθέτηση του λογιστικού τρόπου για όλες τις επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία Β΄ και Γ΄ κατηγορίας.
- Η κατάργηση του καθεστώτος του ετήσιου ελέγχου των εταιριών και η διενέργεια δειγματοληπτικών ελέγχων, όπως γίνεται σε όλες τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες του ΟΟΣΑ.
- Ο περιορισμός της χρήσης τεκμηρίων ως αποδεικτικών στοιχείων της φοροδοτικής ικανότητας των φορολογουμένων. Από το σύνολο των τεκμηρίων, καταργήθηκαν όσα παρέβλαπταν την οικονομική δραστηριότητα, καθώς και όσα δημιουργούσαν αντίστροφη προοδευτικότητα ή συνεπάγονταν υψηλό διαχειριστικό κόστος και κόστος συμμόρφωσης για τους φορολογουμένους.
- Η κατάργηση ορισμένων εκπτώσεων από το εισόδημα και η μετατροπή τους σε εκπτώσεις από το φόρο, μέτρο που ενισχύει την προοδευτικότητα του φορολογικού συστήματος.
- Η αύξηση του αφορολόγητου όριου.

Ωστόσο, παρόλο που τα εν λόγω μέτρα αποτελούν αναμφισβήτητα σημαντικά βήματα προς τη βελτίωση και τη λειτουργικότερη αναδιάρθρωση του φορολογικού συστήματος, κρίνεται αναγκαία η υλοποίηση και των υπόλοιπων προτάσεων της Επιτροπής.

Μια ευρεία και ουσιαστική φορολογική αναμόρφωση πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα στο πλαίσιο σχεδιασμού της οικονομικής πολιτικής, καθώς δύναται να οδηγήσει την Ελλάδα σε μεγαλύτερη οικονομική και –κυρίως- κοινωνική ισορροπία, αλλά και να ενισχύσει τη θέση της στο διεθνή οικονομικό χώρο, προωθώντας την σε ανώτερα επίπεδα ανάπτυξης και ευημερίας. Η δικαιότερη κατανομή του φορολογικού βάρους μέσω μιας ουσιαστικής και αποτελεσματικής φορολογικής μεταρρύθμισης

οφείλει στο πλαίσιο αυτό να αναγνωριστεί ως κυρίαρχη επιδίωξη των εκάστοτε κυβερνητικών σχεδιασμών.

Εν κατακλείδι, η διάρθρωση και η λειτουργία του φορολογικού συστήματος μιας χώρας αντανακλά τις προτεραιότητες ως προς την κοινωνική και την οικονομική ανάπτυξη που –αναπόφευκτα– συχνά εμφανίζουν αντισταθμιστική σχέση. Ζητούμενο αποτελεί ο βέλτιστος συνδυασμός των εν λόγω επιδιώξεων, η στάθμιση των οποίων οφείλει να προκύπτει μέσα από ουσιαστική μελέτη των ενδεχομένως αντικρουόμενων στόχων.

Η προηγηθείσα μελέτη κατέδειξε επιγραμματικά τα πεδία που χρήζουν βελτιώσεων και ορισμένες γενικές κατευθύνσεις, στο πλαίσιο του ειδικότερου πεδίου της άμεσης φορολογίας, επιχειρώντας να συμβάλλει προς τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα του συστήματος και ως προς τα δύο κριτήρια. Δεν πρέπει ωστόσο να λησμονούμε και την πρακτική διάσταση του ζητήματος. Γι' αυτό κλείνουμε τη σύντομη αυτή μελέτη με την επισήμανση ότι τα μέσα άσκησης της φορολογικής πολιτικής αποτελούν πρόσφορο πεδίο δημιουργικού συγκερασμού της οικονομικής αποτελεσματικότητας και της κοινωνικής ευημερίας, στο βαθμό ωστόσο που οι όποιες θετικές παρεμβάσεις στηριχθούν και από τους αντίστοιχους μηχανισμούς υλοποίησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ:

1. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι.Δ.- ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ Θ.: Φορολογικό Δίκαιο, εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ (2003).
2. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι.Δ.: Φορολογικό Δίκαιο: βασικές έννοιες και αρχές, εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ (1992)
3. ΒΑΒΟΥΡΑΣ Ι.- ΜΑΝΩΛΑΣ Γ.: Η παραοικονομία στη Ελλάδα και τον κόσμο, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ (2004).
4. ΒΑΒΟΥΡΑΣ Γ.: Παραοικονομία, εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ,(1990)
5. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ. - ΠΑΤΣΟΥΡΑΤΗΣ Β.: Δημόσια Οικονομική, εκδόσεις ΣΜΠΛΙΑ (1991)
6. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ. - ΠΑΣΧΟΣ Π.: Δημόσια Οικονομική και Δημοσιονομική Νομοθεσία, εκδόσεις ΣΜΠΛΙΑ 1989)
7. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ.- ΛΟΪΖΙΔΗΣ : Δημοσιονομική Θεωρία, εκδόσεις ΣΜΠΛΙΑ (1986)
8. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ.: Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ (1997)
9. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ.: Η φορολογική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα, Έντυπο:Τάσεις,(1/2/2004)
10. ΓΚΙΟΥΡΑΣ Θ.: Φορολογία και Πολιτική: Πολιτικο-οικονομική προβληματική και δημοσιονομική σκέψη, Ίδρυμα ΣΑΚΗ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ
11. ΓΡΑΒΕΝΙΤΗΣ Π. - ΣΑΠΟΥΝΑΣ Γ. :Η κατανομή του φορολογικού βάρους κατά κοινωνικοοικονομικές ομάδες, άρθρο του ΤΑΤΣΟΥ Ν.: Τα δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, εκδόσεις ΣΜΠΛΙΑΣ (1991)
12. ΔΑΛΑΜΑΓΚΑΣ Β.: Δημοσιονομική θεωρία: Θεωρία των φόρων, εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ (1985).
13. ΔΑΛΑΜΑΓΚΑΣ Β.: Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ (2003)
14. ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ I-NOTE REPORT.: Άνοδος της φορολογικής επιβάρυνσης, μεγαλύτερη στου εμπόρους-βιομηχάνους, (29/4/2002)
15. ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ.: Στατιστική του δηλωθέντος εισοδήματος φυσικών προσώπων και της φορολογίας αυτού 1988-2001

16. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Κ.: Ο φόρος επί της προσωπικής δαπάνης, Τράπεζα της Ελλάδος (1990).
17. ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Λ.: Φορολογικό Δίκαιο, Δημόσια Οικονομική, τόμος Α΄, Θεσ/νίκη (1975).
18. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ: Πληθωρισμός και προσωπικός φόρος εισοδήματος, (1980).
19. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΑΣ Δ.- ΚΑΣΙΜΑΤΗ Κ. – ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ Ν. : Έρευνα για τη σύνθεση και την κατανομή του εισοδήματος στην Ελλάδα, ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ, (1988).
20. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΑΣ Δ.- ΠΑΚΟΥ Θ.: Η κατανομή του φορολογικού βάρους στην Ελλάδα:1982, Ι.Π.Α. (1988),
21. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΑΣ Δ.: Οι οικονομικές λειτουργίες του κράτους, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ (1980)
22. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΑΣ Δ.: Οι δημοσιονομικοί θεσμοί, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ (1981)
23. ΚΑΤΟΥΔΗΣ Η. – ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ Δ.: Φορολογία εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων (2006)
24. ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ: Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή: μετρήσεις και οικονομικές επιπτώσεις (1995)
25. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ Π.: Φορολογική δικαιοσύνη, Έντυπο: i-note report, (12/3/2002)
26. ΛΑΜΠΡΙΝΙΔΗΣ Μ.: Δημοσιονομική πολιτική για την σταθεροποίηση της οικονομίας : Η Κεϋνσιανή θεωρία, εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ (1985)
27. ΜΑΝΕΣΙΩΤΗΣ Β.: Παραοικονομία και φοροδιαφυγή: μια πρώτη διερεύνηση της μεταξύ τους σχέσης, άρθρο του ΒΑΒΟΥΡΑ Γ.: Παραοικονομία, εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ (1990)
28. ΜΑΝΕΣΙΩΤΗΣ Β.: Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα, άρθρο του ΤΑΤΣΟΥ Ν.: Τα δημόσια οικονομικά στην Ελλάδα, εκδόσεις ΣΜΠΛΙΑΣ (1991)
29. ΜΠΑΛΦΟΥΣΙΑΣ Θ.Α.: Διαχειριστικό κόστος του ελληνικού φορολογικού συστήματος, ΚΕΠΕ (2000)
30. MUSGRAVE R. – MUSGRAVE P.: Δημόσια Οικονομικά στη θεωρία και την πράξη, τόμοι Β΄ και Γ΄, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ (1984).
31. DUE J. – FRIEDLANDER A.: Δημόσια Οικονομική: οικονομική του δημόσιου τομέα, εκδόσεις GUTENBERG (1979).

32. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ της ΕΛΛΑΔΑΣ: Προτάσεις για αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος (2004)
33. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ της ΕΛΛΑΔΑΣ: Το δημοσιονομικό πρόβλημα στην Ελλάδα σήμερα (2005)
34. ΠΑΠΑΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Α.: Βασικές μέθοδοι περιφερειακής ανάλυσης, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ (1990)
35. ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ Π.: Η παραοικονομία: μια πρώτη οριοθέτηση, ΙΟΒΕ, (1987)
36. ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ Π.: Το πιθανό μέγεθος της Παραοικονομίας στην Ελλάδα, περιοδικό Τάσεις (1/2/2004).
37. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟΣ Γ.: Προτεραιότητες δημοσιονομικής Πολιτικής, ΙΟΒΕ(1989)
38. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟΣ Γ.: Ελληνικοί Δημοσιονομικοί Θεσμοί, εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ (1983)
39. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟΣ Γ.: Ο Δημόσιος Τομέας στην ελληνική οικονομία- πρόσφατες τάσεις και οικονομικές επιπτώσεις, ΙΟΒΕ (1985)
40. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟΣ Γ.: Δημόσιες Δαπάνες και Οικονομική Δραστηριότητα, ΙΟΒΕ (1981)
41. ΡΑΠΑΝΟΣ Β.: Το μέγεθος και η διάρθρωση του φορολογικού βάρους, άρθρο του ΤΑΤΣΟΥ Ν.: Τα δημόσια οικονομικά στην Ελλάδα, εκδόσεις ΣΜΠΙΛΙΑΣ (1991)
42. ROSEN Η.: Δημόσια Οικονομική, τόμος Β΄, εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ (1999)
43. ΣΑΚΚΑΣ Θ.: Κρατικός Κοινοτικός Προϋπολογισμός, ΕΣΔΔ (2003).
44. ΣΑΡΡΗΣ Α.- ΖΩΓΡΑΦΑΚΗΣ Σ.- ΚΑΡΦΑΚΗΣ Π.: Μακροοικονομικές και αναδιανεμητικές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία από μια αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος, ΚΕΠΕ (2004).
45. STIGLITZ Ε. J: Οικονομική του Δημόσιου Τομέα και η ευρύτερη κάλυψη του ζητήματος, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ (2001).
46. STIGLITZ Ε. J.: Οικονομική του Δημόσιου Τομέα, εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ (1992)
47. ΤΑΤΣΟΣ Ν.: Τα Δημόσια Οικονομικά στην Ελλάδα, εκδόσεις ΣΜΠΙΛΙΑΣ (1991)
48. ΤΑΤΣΟΣ Ν.: Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ (2001)
49. ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ: Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2004.
50. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ: Έκθεση Επιτροπής αναμόρφωσης του Ελληνικού φορολογικού συστήματος (2002).

51. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ: Εισηγητικές εκθέσεις Κρατικού Προϋπολογισμού, 2005-2008.
52. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ: Οδηγίες για τη συμπλήρωση της δήλωσης φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων οικονομικού έτους 2008.
53. ΦΙΝΟΚΑΛΙΩΤΗΣ Κ.: Φορολογικό Δίκαιο, εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ (1999).
54. ΦΙΝΟΚΑΛΙΩΤΗΣ Κ.: Η αρχή της φορολογικής δικαιοσύνης και το Σύνταγμα (1986).
55. ΦΙΝΟΚΑΛΙΩΤΗΣ Κ.- ΜΠΑΡΜΠΑΣ Ν.: Δημόσια Οικονομικά, Φόροι, Δημόσια Δάνεια, εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ (2001).
56. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ: Ετήσιος φορολογικός Οδηγός, (2007)
57. ΧΑΤΖΗΤΖΑΝΗΣ Ν.: Εγχειρίδιο γενικών αρχών φορολογικού δικαίου (1991).

ΞΕΝΗ:

1. AARONSON R.: Public finance, εκδόσεις Mc GRAW-HILL (1985)
2. DORNBUSCH R. – FISCHER S.: Macroeconomics, Mc GRAW-HILL (1995)
3. HILLMAN L. ARYE: Public Finance and Public Policy
4. HYMAN N. DAVID: Public Finance-a contemporary application of Theory to Policy
5. JAMES S. – NOBES C.: The economics of taxation, second edition, PHILIP ALLAN (1983)
6. McCONNELL C. – BRUE S.: Economics, eleventh edition, Mc GRAW-HILL (1991)
7. RAGHBENDRA JHA: Modern Public Economics,
8. ROSEN H.: Public finance, fifth edition, Mc GRAW-HILL (1999)

ΠΗΓΕΣ- ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ:

<http://www.mnec.gr>

<http://www.gsis.gov.gr>

<http://www.mof-glκ.gr>

<http://www.statistics.gr>

<http://www.economics.gr>

<http://www.oecd.org>